

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
2022-YL-182

İZMİR HALKEVLERİNİN HALK DERSHANELERİ VE
KURSLAR ŞUBELERİ İLE KÜTÜPHANECİLİK VE YAYIN
ŞUBELERİNİN FAALİYETLERİ

HAZIRLAYAN

Ahmet ARSLAN

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Müslime GÜNEŞ

AYDIN-2022

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2022

Ahmet ARSLAN

ÖZET

İZMİR HALKEVLERİNİN HALK DERSHANELERİ VE KURSLAR ŞUBELERİ İLE KÜTÜPHANECİLİK VE YAYIN ŞUBELERİNİN FAALİYETLERİ

Ahmet ARSLAN

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Müslime GÜNEŞ

2022, XV + 128 sayfa

Milli mücadelenin ardından ülkenin yeni rejimi Cumhuriyet olmuştur. Ülke yeni baştan kurulduktan sonra her alanda yeni ve hızlı bir değişim sürecine girilmiştir. Bu süreci yönlendiren en önemli kurumlardan biri de halkevleri olmuştur. Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde ilk başta 14 il merkezli olarak açılmış ve ardından daha da genişleyerek ülkenin ücra köşelerine kadar yayılmıştır. Bu araştırmada İzmir halkevlerinin, kuruluşundan kapandığı 1951 yılına kadar geçen süre içerisinde kütüphanecilik ve yayın şubeleri ile halk dershaneleri ve kurslar şubelerinin hangi faaliyetlerde bulundukları, bölge halkının kitaba ulaşmaları ve kitap okumaları konusunda hangi çalışmaların yapıldığı, açılan kurslarla bölge halkına katkıları üzerine değerlendirmede bulunulmuştur. Araştırmanın evrenini halkevleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise İzmir halkevleridir. İzmir'in sosyo ekonomik olarak önem arz eden ve Türkiye'nin en kalabalık üç şehriden birisi olmasından dolayı bu kent seçilmiştir. Bu başlıkta bir çalışmanın daha önce yapılmamış olması ve İzmir'de pek çok ilçede halkevi açılması çalışmayı önemli kılmıştır. Araştırmamızda doküman incelemesi ile elde edilen bulgular, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma İzmir halkevlerinin kütüphanecilik ve yayın, halk dershaneleri ve kurslar şubelerinin eğitim faaliyetleri ile ilgili yeni bilgi ve belgelerin ortaya çıkarılmasına hizmet edecektir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Halk Eğitimi, Halkevleri, Halkodaları, İzmir Halkevleri.

ABSTRACT

ACTIVITIES OF PUBLIC CLASSROOMS AND COURSES BRANCHES AND LIBRARY AND PUBLISHING BRANCHES OF IZMIR PUBLIC HOUSES

Ahmet ARSLAN

Master's thesis, Department of Social Sciences and Turkish Education

Consultant: Research Associate Dr. Müslime GÜNEŞ

2022, XV + 128 pages

After the national struggle, the new regime of the country became a Republic. After the country was established from the beginning, a new and rapid change process was started in every field. One of the most important institutions guiding this process has been Public Houses. Halkevler was opened on February 19, 1932, initially based in 14 provinces, and then expanded further, spreading to remote corners of the country. In this research, the activities of librarianship and publishing branches and public lecture halls and courses branches were evaluated during the period from the establishment of Izmir public houses to the year 1951, which activities were carried out by the people of the region in accessing and reading books, and the contributions of the people of the region with the courses opened. Public houses constitute the universe of the research. The sample of the research is Izmir public houses. This city was chosen because Izmir is one of the three most populous cities in Turkey, which is of socio-economic importance. The fact that a study on this topic has not been conducted before and the opening of public houses in many districts in Izmir has made the study important. In our research, the findings obtained by document analysis were analyzed by content analysis method. The research will serve to uncover new information and documents related to the educational activities of librarianship and publication, public lecture halls and courses branches of Izmir public houses.

KEYWORDS: Izmir Public Houses, Public Education, Public Halls, Public Houses.

ÖNSÖZ

Türk milletinin büyük zorluklardan geçtiği, verilen önemli mücadeleler sonucunda kurulan yeni Türk devletinde, modernleşme amacıyla pek çok gelişme yaşanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilen bu inkılapların halka anlatılabilmesi, halkın bu konuda fikir sahibi olabilmesi ve hem devletin hem de toplumun kaynaşabilmesi yolunda önemli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar neticesinde 19 Şubat 1932 tarihinde açılan halkevleri Mustafa Kemal Atatürk'ün halkçılık politikası ve halk eğitimi açısından tarihimizde önemli bir yer tutmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün halkçılık politikası doğrultusunda kurulan ve önemli kültür merkezleri olan halkevleri; halkın eğitim, kültür ve sosyal sportif faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için faaliyette bulunduğu 1932-1951 yılları arasında halk tarafından ilgiyle karşılanan bir merkez olmuştur.

Çalışmamızın konusu olan ve modernleşme hareketinin ilk uygulandığı şehirlerden olan İzmir'de, 1932-1951 yılları arasında açılan halkevleri tarafından gerçekleştirilmiş olan halk eğitim faaliyetleriyle şehrin sosyo-kültürel gelişimi açısından etkisi büyüktür.

Tezi hazırlamamda bana destek olan değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Müslime GÜNEŞ'e teşekkür ederim.

Ayrıca benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, sevgili ailem ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Ahmet ARSLAN

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xii
GRAFİKLER DİZİNİ	xiii
EKLER DİZİNİ	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	8
1. HALKEVLERİNİN KURULUŞU	8
1.1. Türk Ocaklarından Halkevlerine Geçiş	8
1.2. Halkevleri Kuruluş Süreci	11
1.3. Halkevlerinin Amaç ve Hedefleri	15
1.4. Halkodaları.....	17
1.5. Halkevleri ve Halk Eğitimi	19
2. BÖLÜM	24
2. HALKEVLERİNİN ÖRGÜTSEL YAPISI VE İZMİR HALKEVLERİNİN AÇILIŞI....	24
2.1. Halkevleri Açılış Şartları, Çalışma Şubeleri ve Üye Kaydı.....	24
2.2. Halkevlerinin Çalışma Alanları ve Şubeleri	26
2.2.1. Dil Tarih-Edebiyat Şubesi	26
2.2.2. Güzel Sanatlar Şubesi	27
2.2.3. Temsil Şubesi.....	28

2.2.4. Spor Şubesi	28
2.2.5. Sosyal Yardım Şubesi.....	29
2.2.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi.....	30
2.2.7. Köycülük Şubesi.....	30
2.2.8. Müze-Sergi Şubesi.....	31
2.2.9. Kütüphanecilik ve Yayın Şubesi	31
2.3. İzmir’de Açılan Halkevleri	32
2.4. İzmir Halkevi ve İlçe Halkevi Başkanları.....	37
2.5. Şube İdare Heyetleri	39
2.6. Halkevlerinin Kapatılması	40
3. BÖLÜM	46
3. İZMİR HALKEVLERİNİN KÜTÜPHANECİLİK VE YAYIN ŞUBELERİNİN HALK EĞİTİM ÇALIŞMALARI	46
3.1. İzmir Halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubelerinin Düzenlediği Faaliyetler	46
3.2. İzmir Halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubelerinin Yayın Faaliyetleri	62
3.2.1. İzmir Halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubeleri Tarafından Yayınlanan Kitap ve Broşürler.....	63
3.2.2. İzmir Halkevleri Kütüphanecilik ve Yayın Şubeleri Tarafından Yayınlanan Dergiler.....	66
3.2.2.1. Güzel Günler (İzmir Halkevi Dergisi)	68
3.2.2.2. Fikirler Dergisi (İzmir Halkevi)	69
3.2.2.3. Fikirler Dergisi’nin Halk Eğitimi açısından incelenmesi.....	71
3.2.2.4. Ocak Dergisi (Urla Halkevi)	79
3.2.2.5. Küçük Menderes (Tire Halkevi)	79
3.2.2.6. Yeni Ödemiş Dergisi (Ödemiş Halkevi)	80
4. BÖLÜM	82

4. İZMİR HALKEVLERİNİN HALK DERSHANELERİ VE KURSLAR ŞUBELERİNİN HALK EĞİTİM FAALİYETLERİ.....	82
4.1. İzmir Halkevlerinin Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin Düzenlediği Faaliyetler.....	82
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	104
6. KAYNAKLAR.....	114
7. EKLER	121
ÖZGEÇMİŞ	128

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. İzmir Halkevleri ve Açılış Tarihleri	33
Tablo 3.1. İzmir Halkevi'nin 1932-1950 Yılları Arasında Yayınladığı Kitaplar.....	64
Tablo 4.1. Museviler Arasında Türk Kültürünü Yayımak, Okur Yazar Olmayanlara Okuma Yazma Öğretmek İçin ve Bir Tanesi Cezaevinde Açılan Bu Tür Halk Dershanelerine İlişkin Ortaya Çıkan Veriler Şu Şekildedir	90
Tablo 4.2. 1938 Yılında Temmuz ve Ağustos Aylarında Gerçekleşen Ortaokullarda Bütünlemeye Kalan Öğrencileri Yetiştirmek İçin 6, 7, 8. Sınıflara Açılan Matematik, Fransızca ve İngilizce Kurslarının Durumu.....	98
Tablo 4.3. 1939-1941 Yılları Arasında Şube Çalışmalarına Ait Sayısal Veriler Şu Şekildedir	102

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 3.1. İzmir Halkevi Kütüphanesinden Yararlanan Gençlerden Bir Görüntü.....	49
Görsel 3.2. İzmir Halkevi Kütüphanesi 10 Yıllık Okuyucu Durumu	54
Görsel 3.3 İzmir Halkevi'nin 1946 Yılında Açtığı Kitap Sergisi.....	60
Görsel 3.4. Fikirler Dergisi Kapak Örneği	69
Görsel 3.5. Muallimler Harabeler Üzerinde	72
Görsel 3.6. Profesör Wigand Konfreans Verirken	73
Görsel 4.1. Dershanecilik ve Kurslar Şubesinin Halka Açtığı Kurslardan Bir Görüntü	83
Görsel 4.2. Türkçe Kursuna Devam Eden Musevi Gençlerden Bir Grup	90
Görsel 4.3 Mahkumlara Verilen Derslerden Bir Görüntü.	93
Görsel 4.4. Cezaevinde Açılan Bir Kurs	94
Görsel 4.5. Daktilo Kursunda Bir Görüntü	100
Görsel 4.6. Ege Ressamları Resim Sergisinden	101

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 3.1. İzmir Halkevi'nin 10 Yıllık Kitap ve Okuyucu Sayısı	54
Grafik 3.2. Ödemiş Halkevi Kütüphanesi (1936-1944) Kitap ve Okuyucu Sayıları.....	58
Grafik 3.3. En Çok Sayı Çıkararak Bazı Halkevi Dergileri	71
Grafik 4.1. 1950 Yılında Okuma Yazma Oranı %	92

EKLER DİZİNİ

Ek 1. İzmir Halkevi’nden Bir Görüntü.....	121
Ek 2. İzmir Halkevi’nin Denizden Görünümü	121
Ek 3. Cezaevinde Açılan Bir Kurs.....	122
Ek 4. Cezaevinde Okuma Yazma Öğrenen Mahkumlar.....	122
Ek 5. Londra Halkevi’nin Açılış ve Genel Durumu Üzerine Rapor	123
Ek 6: Yeni Açılacak Halkodalarına Gönderilen Malzemelerin Raporu	124
Ek 7. Fikirler Dergisi Kapak Fotoğrafı.....	125
Ek 8. İzmir Halkevi Mandolin Kursu	126
Ek 9. Halkevi Marşı.....	127

KISALTMALAR DİZİNİ

AGE	: Adı Geçen Eser
AGM	: Adı Geçen Makale
AGT	: Adı Geçen Tez
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
C	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇTTAD	: Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
DP	: Demokrat Parti
HİTT	: Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi
s	: Sayfa
S	: Sayı
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
vb	: Ve benzeri
yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ardından ülke yönetiminden sorumlu olan Cumhuriyet Halk Fırkası, Türk milletinin çağdaşlık konusunda gelişim göstermesini, ülkeyi en yüksek konuma çıkarmayı hedef haline getirmiş ve bu amaç doğrultusunda girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Özellikle Osmanlı'nın dağılma döneminde yaşanan sosyal ve siyasi gerileme karşısında diğer ulusların kat ettikleri mesafe milletimizin çok daha fazla çalışması gerektiğini göstermiştir¹. Ülkenin kurtuluşu, gelişmesi ve ilerleyebilmesi için geleneksel yapının artık kenara bırakılmasına karar verilmiştir². Türk milletinin bu açığı kapatması gerekiyordu ve bu hususta diğer milletlerin durumları incelenerek önemli sonuçlar çıkarılmıştır. Bu incelemeler hususunda bir kültür kurumu olan halkevlerinin açılmasına karar verilmiştir. İlk olarak 14 merkezde 19 Şubat 1932 yılında açılmış olan halkevleri sonraki yıllarda 19 Şubat tarihinde açılmaya devam etmiştir³. 1932 yılı içinde 20 halkevi daha hizmete açılmıştır, böylelikle ilk yılında halkevi sayısı 34'e yükselmiştir⁴. Halkevlerinden beklenen bir diğer misyon ise, inkılabın prensiplerini yerine getirme görevini alma konusunda çekingen davranan Türk entelektüellerinin bu uğurda rol almasını sağlamaktır⁵.

Halkevleri sayısı açıldığı ilk yılda 55'i, ikinci yılda 80'i, üçüncü yılda 103'ü, dördüncü yılda 136'yı ve on beşinci yılını doldurmadan 478'e ulaşmıştır. Köylerde ise 4332 Halkodası açılmış, böylece bu eğitim ve kültür kurumlarının sayısı beş bine yaklaşmıştır⁶. Halkevleri, pratik becerilerin öğretildiği yerlerden çok farklı sanat dallarındaki çalışmalarıyla, yerel tarih ve kültür araştırmalarıyla, farklı konulardaki konferanslarıyla bilinçlenme kurumudur⁷.

Cumhuriyet yönetiminin yaptığı en önemli işlerden biri halkevlerinin kurulması ve kısa süre içinde ülke çapında örgütlenmesi olmuştur. Halkevlerinin çalışmaya başlamasıyla tüm yurttaki sosyal ve kültürel devrim gerçekleşmeye başlamış, Türk toplumunun yapısal

¹ Tevfik Çavdar, "Halkevleri" *Cumhuriyet Dönemi*, Türk Ansiklopedisi, Ankara, 1990, s.1.

² Mehmet Salihoğlu, *Atatürk Devriminin Anlamı ve Ereği, Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler, Atatürk ve Devrim*, Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yay., Ankara, 1973, s.57.

³ BCA, 490.01.01 / 02.09.01.

⁴ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Ankara 1999, s.80.

⁵ T. Çavdar, a.g.e., s.1.

⁶ M. Rauf İnan, *Gazinin (Atatürk'ün) Halkçılık ülküsü, Halkevleri ve Sonrası*, Belleten, 52 (204), 1998, s.892.

⁷ Macit Gökberk, "Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk", *Çağdaş Düşünce Işığında Atatürk*, Eczacıbaşı Vakfı Yay., İstanbul, 1983, s. 325.

dönüşümünün önü açılmıştır⁸. Türkiye'nin kültür kurumu haline gelen halkevlerinde halk eğitimi ile birlikte çağdaşlaşma amacıyla yüzlerce insan çalışıp emek vermiş ve bununla birlikte okuma yazma, edebiyat, tiyatro, yabancı dil kursları gibi pek çok konuda ilerleme sağlanmıştır. Halkevleri bu yoğun çalışmalarını ciddi mali destekler ile yapabilme imkanı bulmuş ve bünyesindeki dokuz farklı şube ile Türk kültür hayatının canlanması için aktif bulunduğu 19 yılda sürekli olarak çalışma temposu içinde olmuştur.

Halkevleri faaliyette bulunduğu süre boyunca bütün çalışmalar, her zaman Atatürk'ün çizdiği rota doğrultusunda ve oluşturduğu kültür politikaları çerçevesinde yürütülmüştür. Atatürk ilke ve devrimleri her zaman ön planda tutulmuş ve bu çerçevede ilerlenmiştir⁹. Atatürk'ün oluşturduğu kültür politikalarının ilk basamağında İnkılapçılık, Halkçılık ve Laiklik ilkeleri yer almaktadır. Atatürk, irade ve egemenliğin kaynağının halk olduğunu her fırsatta belirtmiştir¹⁰. Bu ilkeler onun hedeflerine giden yolda en önemli parçalardır. Zaten bir toplumun modern bir toplum yapısına sahip olabilmesi için ilmi alanda bu üç ilkenin olması kaçınılmazdır. Ülkenin toplumsal kimlik sıkıntısı yaşaması, Atatürk'ün temel aldığı bu ilkeler sayesinde yeni bir kültür modeli aramaya yönlendirmiş ve o da, yeni Türk devletinin milli ve çağdaşlığa ulaşmasına olanak sağlamıştır. Böylece milliyetçilik ve batılılaşma doğrultusunda uluslaşma sürecine katkı sağlamaya çalışılmıştır¹¹. Halkevleri, yeni kurulan bir ülke olan Türkiye Cumhuriyeti'nin hayatı için aziz bir toplanma yeri, bütün yetenekleri büyütüp geliştirmeye çalışılacak olan bir mekan¹² olarak görülmüştür.

Yapılan araştırmalar neticesinde hazırladığımız tez çalışması dört ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, Halkevleri kurma düşüncesinin ortaya çıkışı, Türk ocaklarından halkevlerine geçiş süreci, kuruluş ve gelişim süreçlerine yer verdik. İkinci bölümde, halkevlerinin örgütsel yapısı, çalışma alanları ve İzmir'de açılan halkevleri üzerinde durduk. Üçüncü bölümde, İzmir Halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubelerinin çalışmalarını detaylı olarak açıklamaya çalıştık. Dördüncü bölümde Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin faaliyetlerini açıklamaya çalıştık. Değerlendirme ve

⁸ Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Tarihçi Kitapevi Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul 2018, s.126.

⁹ Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2010, s.49-55.

¹⁰ Temuçin Ertan, "Atatürk İlkelerine Genel Bakış", Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Kitabevi, Ankara 2019 s. 237.

¹¹ S.B. Uluskan, a.g.e., s.14.

¹² Anadolu, 25 Şubat 1940, s.5.

sonuç bölümünde İzmir Halkevi'nin ve ilçe halkevlerinin 1932-1951 yıllarında gerçekleştirdiği çalışmalar itibariyle genel bir değerlendirmesi yapılarak, Batı Anadolu'nun en büyük ve gelişmiş şehirlerinden biri olan İzmir'in sosyo-kültürel yaşamına etkilerini ve halk eğitime olan katkılarını değerlendirmeye çalıştık. Son olarak Ekler Bölümünde ise, çalışmaya görsellik katmak amacıyla İzmir halkevleri faaliyetlerinin görsellerine yer verdik.

Problem

Türk milleti bağımsızlık adına verilen savaşların ardından kurulan yeni Türk devletinde, büyüme ve gelişimini sağlayabilmek için pek çok çalışma gerçekleştirmiştir. Yaşanan gelişmelerin, yeni rejimin ve inkılapların halk tarafından kabul görmesi, halk eğitimini sağlayabilmek halkı, kültür ve ilmi olarak yetiştirebilmek için önemli incelemeler yapılmıştır. Bu incelemelerin sonucunda 19 Şubat 1932 tarihinde halkevleri açılmaya başlanmıştır¹³.

Halk eğitimi, toplum, yaygın, yetişkin eğitimleri vb. farklı isimlerle gerçekleştirilen, okul dışında kalan vatandaşlara ve yetişkin kesime hitap eden örgütlü ve düzenli bir sistem olarak değerlendirilmektedir¹⁴. Halkevleri de dokuz farklı şubesiyle halk eğitimi için örgütlenmiş sistemli ve düzenli kurumlar olarak faaliyette bulundukları süre boyunca bu amaca hizmet etmişlerdir. Bu şubelerden Kütüphanecilik ve Yayın Şubesi ile Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi halk eğitimi için farklı alanlarda yaptıkları çalışmalarla destekte bulunmuştur.

Halkevleri 1932 yılından itibaren her yıl açılarak devamlı bir büyüme gerçekleştirmiştir. Sadece şehir merkezlerinde değil aynı zamanda ilçelerde de açılarak halk eğitimi adına değerli çalışmalar yapılmıştır. İzmir'de cumhuriyetin önemli ve kalabalık kentlerinden olmuştur. İzmir'de toplamda 22 halkevi açılmıştır ve en ücra köylerinde bile çalışmalar yapılmıştır. Bu nedenle araştırmanın problem cümlesi “İzmir'de açılan halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubeleri ile Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin halk eğitim faaliyetleri nelerdir?” olarak belirlenmiştir.

Alt Problemler

1. Halkevlerinin kuruluş amacı nedir ve kuruluş süreci nasıl olmuştur?

¹³ BCA, 490.01.01 / 02.09.01.

¹⁴ Adil Türkoğlu ve Sanem Uça, *Türkiye'de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2011, 2(2), s.49.

2. İzmir halkevlerinin kuruluş süreci ve idari yapısı nasıldır?

3. İzmir halkevlerinin kütüphanecilik ve yayın şubelerinin halk eğitimi alanındaki çalışmaları nelerdir?

4. İzmir halkevlerinin halk dershaneleri ve kurslar şubelerinin halk eğitim çalışmaları nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Cumhuriyet'in önemli kültür kurumlarından olan halkevleri, toplumun kültürel, ekonomik, eğitim, sağlık ve sosyal açıdan gelişimini sağlayabilmesi adına çalışmalar yapan önemli bir kültür kurumudur. Faaliyette bulunduğu süre boyunca önemli çalışmalar yapan İzmir Halkevi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ancak İzmir halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubeleri ile Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin halk eğitim çalışmaları ile ilgili çalışma yapılmamıştır. Cumhuriyet'in önemli ve kalabalık şehirlerinden biri olması sebebiyle çalışmamıza örneklem olarak seçilmiştir. Konunun Türkiye'de çalışmamış bir konu olması çalışmayı özgün kılmıştır. Araştırmada İzmir halkevlerinin halk eğitim çalışmaları ayrıntılarıyla incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın İzmir halkevlerinin eğitim faaliyetleri ile ilgili yeni bilgi ve belgelerin ortaya çıkarılması hedefine hizmet etmesi düşünülmüştür.

Araştırmanın Amacı

Cumhuriyet döneminin en etkili kuruluşlarından olan ve Türkiye'de kültürel açıdan önemli bir yer tutan, toplumsal dayanışma ve çağdaşlaşma kuruluşu olan halkevlerinin genel olarak kuruluş serüvenini anlatmak ve bu kurumun önemli bir parçası olan İzmir Halkevi'nin ve ilçe halkevlerinin 1932-1951 yılları arasında Kütüphanecilik ve Yayın Şubesi ile Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin halk eğitimi doğrultusunda gerçekleştirdiği faaliyetleri değerlendirmektir. Bununla birlikte tüm bu faaliyetlerin İzmir'in sosyal ve kültürel hayatına nasıl dokunduğunu ve kentin değişim ve gelişimi açısından nasıl bir önem taşıdığını göstermektir.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel bir çalışmadır. Gözlem, dokümanların analizi gibi nitel veri toplama yöntemleriyle çalışan bir süreç içerisinde verilerin somut, gerçekçi ve bütüncül bir

şekilde araştırılıp analiz edilmesine nitel araştırma denmektedir¹⁵. Nitel veri analizinde, gözlem, doküman analizi gibi veri toplama teknikleriyle toplanan somut veriler tematik ve kategorik bir sınıflandırma halinde işlenmektedir. Nitel veri analizinde asıl amaç somut verileri işleyerek yeni bilgilere ulaşmaktır¹⁶.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, (1932-1951) yıllarında faaliyet gösteren halkevleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, İzmir’de faaliyet gösteren halkevleri oluşturmaktadır. Araştırmada İzmir’de faaliyet gösteren halkevlerine ilişkin süreli yayınlar, kitaplar ve makaleler olduğu tespit edilmiştir.

Sınırlılıklar

Evren ve Örnekleme İlişkin Sınırlılık: Araştırmamız, 1932-1951 yılları arasında İzmir’de açılan halkevlerinin kütüphanecilik ve yayın şubeleri ile halk dershaneleri ve kurslar şubelerinin eğitim faaliyetleri ile sınırlıdır.

Veri Toplama ve Analizi

Araştırmamızda veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, irdelenmesi ve analiz etme olarak tanımlanan bilimsel bir araştırma modelidir. Bu modelde yazı, görsel, ses kaydı, rapor gibi arşiv belgeleri esas alınmaktadır. Bizim çalışmamızda ise çalışma raporları, müfettişlik raporları, dergiler ve gazeteler analiz edilmiştir. Bilgilere ulaşabilmek için Apikam, TBMM Kütüphanesi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, nek.istanbul arşivleri taranmış, ilgili makale, tez ve kitaplara ulaşılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir.

İçerik analizi, basılı ya da görsel materyallerin sistematik bir şekilde taranarak belli kategoriler bakımından tematik olarak analiz edilmesidir. İçerik analiziyle elde edilen veriler, birbirleriyle belirli temalar arasında sınıflandırılmış, böylelikle veriler arasındaki

¹⁵ Nurşen Aydın, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji*, Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi, C:2, S:2, 2018, s.61-62.

¹⁶ Murat Özdemir, *Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C:11 S:1, 2010 s.328.

ilişkiler ortaya çıkarılmıştır¹⁷. İçerik analizi diğer çalışma modellerine göre daha somut ve gerçekçi veriler sunmaktadır¹⁸.

İlgili Çalışmalar

Bu bölümde halkevlerinin halk eğitim faaliyetleri ile ilgili yazılan makale ve tezlere yer verilmiştir.

Toksoy (2007) “*Halkevleri Bir Kültür Kalkınma Modeli Olarak*”, adlı kitabında halkevlerinin açıldığı tarihten kapanışına kadar geçen süreyi, halkevlerinin şube faaliyetlerinin değerlendirmesine yer vermiştir. Genel boyutta halkevlerinin şube faaliyetleri incelenmiş ve bu çalışmalarda öne çıkan halkevleriyle örneklendirilmiştir.

Akyol (2008) “*İzmir Halkevi (1932-1951)*”, adlı kitabında İzmir Halkevi’nin açılışından kapanışa kadar geçen süre içerisinde halkevi şubelerinin genel olarak hangi alanlarda çalışmalar yapıldığına değinilmiş. İzmir’in sosyo-kültürel gelişimi açısından nasıl destek sağladığı gibi konular üzerinde durulmuştur.

Civci (2013) “Halkevleri ve İzmir Halkevi’nin Faaliyetleri (1932-1951)” adlı yüksek lisans tezinde genel olarak halkevlerinin ortaya çıkışı ve doğuşu üzerinde incelemeler yapılmış, ardından İzmir Halkevi’nin şube çalışmaları tek tek incelenmiştir.

Güneş (2005) “*Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*” isimli makalede Ödemiş’in kültürel ve eğitim çalışmalarında Ödemiş Halkevi’nin ne gibi desteğinin olduğunu ve Ödemiş’in sosyo-kültürel açıdan gelişip Cumhuriyetle gelen çağdaş yaşamı bölgeye getirmek için yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur.

Güneş (2018) “*Manisa Halkevlerinin Manisa’nın Halk Eğitim Hayatına Olan Etkileri*” isimli makalede Manisa halkevlerinin şube çalışmalarına araştırmada yer verilmiştir. Kemalist devrimlerin halka ulaşması açısından kütüphanecilik ve yayın şubeleri ile halk dershaneleri ve kurslar şubelerinin de içinde bulunduğu bir çalışmadır. Şube faaliyetlerinin Manisa’nın modernleşmesi açısından sağladığı destek üzerinde durulmuştur.

¹⁷ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s.227.

¹⁸ Ayşegül Çilingir, *İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme*. Erciyes İletişim Dergisi, C:5, S:1, , s.149.

Çolak (2019) “*Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri (1932-1951)*” isimli yüksek lisans tezinde halkevlerinin halk eğitimi açısından köylü ve kentli arasındaki kopukluğun kaldırılması, insanların okuma yazma öğrenmeden meslek öğrenmeye kadar pek çok faydasının olduğundan ve inkıpların halka benimsetilmesi konusunda ne gibi çalışmaların yapıldığı konusu incelenmiştir.

Ulukaya (2015) “*Halkevlerinin Halk Eğitimindeki Etkin Rolü*” isimli yüksek lisans tezinde dokuz şubesinin eğitim faaliyetleriyle Türk toplumuna sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan ne gibi katkılarının olduğu üzerine inceleme yapılmıştır.

Yıldırım (2016) “*Halkevlerindeki Tarih Eğitimi Faaliyetlerine Bir Örnek: Tarihi Konferanslar (1932-1951)*” isimli makalede konferanslarda inkılap tarihi ve kurtuluş savaşı konularına ağırlık verildiği ve bu anlatılarla ulusal bilincin oluşturulmaya çalışıldığı işlenmiştir. Ayrıca bu konferanslar sayesinde örgün eğitim dışında kalmış bireylerin tarih bilincinin artırılması adına önemli çalışmalar olarak görülmüştür.

Somuncu (2022), “*Halkevlerinde Yayın ve Kütüphanecilik Faaliyetleri (1932-1951)*” isimli tez çalışmasında halkevlerinin faaliyette bulunduğu süre boyunca yayın ve kütüphanecilik alanında ne gibi çalışmalar yapıldığını Türk yayın hayatına ve kütüphaneciliğine halkevi dergi ve kütüphanelerinin katkıları üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Aykaç, M. ve Aykaç, N. (2021) “*Hayat Boyu Öğrenme Bağlamında Türkiye’nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)*” isimli makalede halkevlerinin sanat, spor, edebiyat, sosyal yardım gibi pek çok alanda 19 yıl boyunca halkın kültürel seviyesini yükseltmek adına önemli çalışmaların yapıldığı ifade edilmiştir. Bu yönüyle halkevlerinin örgün eğitim dışında halkın modernleşmesine yardımcı olan her yaştan kişilerin eğitimini üstlenen hayat boyu öğrenmenin bir örneğini oluşturduğuna saptanmıştır.

Gökçe (2019) “*Türk Modernleşmesinde Halkevlerinin Yeri*” isimli makalede, halkevlerinin eğitim ve kültürel faaliyetlerinin toplum üzerinde etkisinin büyük olduğu, demokrasiye inanan laik bir devlet oluşturmanın halkevleri sayesinde gerçekleştirme fikrinden ve bunun yanında yalnız gençleri değil yetişkinleri gözetmeleri halkevlerini önemli kıldığını belirtilmiştir.

1. BÖLÜM

1. HALKEVLERİNİN KURULUŞU

1.1. Türk Ocaklarından Halkevlerine Geçiş

Bünyesinde farklı milletlerden ve dinlerden insan bulunan Osmanlı Devleti, Fransız ihtilaliyle ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesinden etkilenecek ayrılıkçı hareketlere bürünen, başlangıçta Gayrimüslim ve daha sonra Müslüman kesimi bir arada tutabilmek için, öncelikle “ittihadı-ı anasır” anlayışına dayalı “Osmanlılık” ve sonrasında “İslamcılık” siyaseti üzerine yoğunlaşmıştır. 19. Yüzyılın ikinci yarısı ve 20. Yüzyılın başlarında ortaya çıkan durum, izlenilen siyasetin Osmanlı içindeki kopuşları engellenemediğini göstermiştir¹⁹.

İçte ve dışta yaşanan bu sorunlar Türk halkının milli birlik ve beraberliği için de sorun teşkil etmekteydi. Bu sebeple II. Meşrutiyete paralel olarak Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti gibi kuruluşların bünyesinde toplanan Türkçü aydınlar, milli birlik ve beraberliğin sağlanması konusunda hem fikir olmuşlardır. Türk milliyetçiliğini oluşturmak için Türk Derneği ve Türk Yurdu Cemiyeti gibi kuruluşlarla yapılan toplantı ve görüşmelerden sonra Türk Ocakları 20 Haziran 1937 (03 Temmuz 1911) de fiilen, 12 Mart 1238 (25 Mart 1912) de resmen kurulmuştur.²⁰ Hamdullah Suphi (Tanrıöver) 18 Mayıs 1913’te başkanlığa seçilmiş ve ardından yeni bir dönem başlamış ve Türk Ocaklarına tekrar canlılık gelmiştir. 1913 yılından itibaren kapatıldığı yıl olan 1931 yılına kadar ve 1950 yılında tekrar kurulmasından sonra Hamdullah Suphi (Tanrıöver) hep başkanlık yapmıştır ve ocakları günlük politikadan uzak tutarak bu kuruluşları imparatorluktan Cumhuriyet’e taşımıştır²¹. Ayrıca kurulduğu yıl Türk Yurdu Dergisi çıkarmaya karar verilmiştir. Türk Yurdu Dergisini çıkarma fikri Mehmet Emin Yurdakul’a aittir²². Türk Yurdu Dergisi 83 yıllık yayın hayatında zaman zaman ara vermek zorunda kaldığı ve tekrar yayın hayatına başladığı 7

¹⁹ Mustafa Arıkan, Ahmet Deniz, *Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlakinin Tasfiyesi*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 15, 2004, s.402.

²⁰ Füsün Üstel, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İletişim Yayınları, 5. Basım, İstanbul, 2020, s.51.

²¹ Nurettin Güz, , *Türk Ocakları’nın Kapanması/Kapatılması*. Uluslararası Türk Kültürü Ve Medeniyeti Kongresi, s.3.

²² Yusuf Bayraktutan, *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik Ve Türk Ocakları*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.110.

ayrı dönemde toplamda 434 sayısı yayınlanmıştır. Türk Yurdu 1. Tertip yayınlanan ilk 161 sayısı Türk Yurdu Cemiyeti tarafından hazırlanmıştır²³.

CHP ve Türk Ocakları arasında yıllardır süren iyi ilişkiler, 1929 yılında ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkileyen ekonomik kriz sonucunda Türkiye’de ortaya çıkan olumsuz tablo ile farklı bir döneme girmiştir²⁴. Bu ekonomik buhranın ülkede oluşturduğu gergin havayı fark eden Atatürk, bu gergin havayı ortadan kaldırmak amacıyla, Şeyh Said ayaklanmasıyla son bulan çok partili hayata geçiş denemelerini tekrar gündeme getirmiştir. Bununla birlikte yeni kurulan muhalefet partisi Serbest Cumhuriyet Fırkası olmuştur. Yeni parti CHP’nin mevcut ekonomik programına karşı liberal bir programla varlık göstermiştir. Fakat yeni partinin başlattığı muhalefet ve inkılabı olan bağlılıklarına rağmen, muhalefetin güçlenmesi kaçınılmaz olmuş ve SCF anti devrimci bir görünüme girmiştir. Ardından İzmir mitingi kanlı biçimde sonuçlanmıştır. Laik devletin tehlikede ve tehdit altında olduğuna ilişkin bir görünüm vardır²⁵.

Yeni açılan bir parti olmasına rağmen Serbest Cumhuriyet Fırkası kısa sürede ülke çapında oldukça ilgi görmüştür. SCF’nin kurulması ile birlikte 1927 yılında CHP ile bütünleşmiş olan Türk Ocakları önemli bir problemle ile sarsılmıştır. Başta İstanbul ve İzmir olmak üzere SCF’nin önemli kitlelerin desteğine sahip olduğu kimi şehirlerde Türk Ocakları ile Yeni partinin üyeleri arasındaki ilişki siyasi rekabeti arttırırken, ocakların eleştirilmesine neden oldu²⁶. Buradan anlaşılıyor ki Cumhuriyetin ilanı ile başlayan hızlı ve radikal değişimin ve ardından tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye’yi de etkileyen ekonomik sıkıntıların bir sonucuydu.

Türk Ocakları’nın kapatılmasına neden olan etkenler ocakların Mustafa Kemal Atatürk karşıtı olan eski ittihatçıların üssü haline gelmesi, Cumhuriyete tehdit oluşturması, ekonomik krizin olumsuz etkileri, Türk Ocakları’nın “Turancı” eğilimleri ve SSCB’nin bunu kendi varlığına tehdit olarak algılaması²⁷ gibi olaylar etkili olmuştur.

²³ Mehmet Uzun, *Yücel Hacaloğlu, Türk Ocakları Belgeseli*, Türk Yurdu Neşriyatı: 12, s.52.

²⁴ Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2004, s.280.

²⁵ Ergün Aybars, *Atatürkçülük ve Modernleşme*, Ercan Kitabevi, 2000, s. 102.

²⁶ Günver Güneş, *Türk Devrimi ve İzmir Türk Ocağı*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,3, (8), 1998, s.126.

²⁷ F.Üstel, a.g.e., s.360-361.

Serbest Cumhuriyet Fırkası, yine Fethi Bey tarafından hazırlatılan fesih beyannamesinin yayınlanmasının ardından parti 17 Kasım 1930'da kapatılmıştır²⁸. Yaşanan sıkıntılar Atatürk ve arkadaşlarını sosyal ve kültürel açıdan topluma hareket kazandıracak yollar arayışına girilmiştir²⁹. Bu olay nihayetinde çok partili hayata geçişin ikinci dönemi de başarısızlıkla sonuçlanmış ve uzun bir süre tekrar denenmemiştir. Serbest Cumhuriyet Fırkasının feshedilmesinin ardından ülkede tek partili hayata yeniden dönülmüştür. Bu dönemde halkla bütünleşemediğini fark eden CHP yeniden örgütlenme çalışmalarına başlamıştır. Sosyal hayatın gerçeği olan kuruluşlara çeki düzen verilmeye başlanmıştır. Bu çalışmalar sırasında gündemin ilk maddesi Türk Ocaklarına ayrılmıştır. Öncelikle Türk Ocakları merkez heyeti başkanlığına, eski SCF Genel Başkanı Fethi Bey düşünülmüştür fakat bu düşünce ileriki zamanlarda tekzip edilmiştir³⁰. Atatürk, öncelikle yurt gezisi sırasında memleket meseleleri ve politikayla yakından ilgilenen bu gençleri Hamdullah Suphi'nin Genel Sekreterliğini yapacağı yeni bir parti içerisinde toplamayı uygun görmüştür. Fakat Hamdullah Suphi'nin SCF'ye yakınlığı nedeniyle partinin diğer üyeleri bu görüşe karşı durmuşlardır. Yeni bir parti kurulması ya da Hamdullah Suphi Bey'e CHP'de görev verilmesinden ziyade Türk Ocaklarının CHP bünyesine alınarak faaliyetlerine devam etmesi düşüncesi ağırlık kazanmıştır³¹.

Türk Ocakları hakkındaki son kararın ne olacağının açıklanacağı günlerde, Çankaya Köşkünde de bu konu üzerinde konuşulmuştur. Hamdullah Suphi Bey Çankaya'ya çağırılmıştır. Toplantıya Celal Bayar, Sadri Maksudi, Mahmud (Soydan) Bey, Reşid Galib ve Vasıf Çınar'da katılmıştır³². Türk Ocaklarının yeni şekli kararlaştırılmıştır. Yasal işlemler tamamladıktan sonra 10 Nisan 1931 tarihinde Türk Ocakları olağanüstü kurultayı toplanmıştır. Kurultayda Türk Ocaklarının CHP'ye katılması ve bütün mallarının devredilmesi oy birliği ile kabul edilmiştir. Türk Ocaklarının kapatılmasında 1930'lu yıllarda yaşanan bazı olaylar, özellikle ekonomik buhran, Menemen Olayı, gerçekleştirilen inkılapların halk tarafından tam anlamıyla benimsenmediğini ortaya çıkarmıştır³³. Bu olaylar Atatürk'ün Türk Ocakları ile ilgili düşüncelerinde etkili olmuştur. Serbest

²⁸ G. Güneş, a.g.m., s.127.

²⁹ Gökhan Durak, *Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı ve Halkevleri*, Akademik Sosyal Araştırma Dergisi, 2(8), 2014, s.421.

³⁰ İbrahim Karaer, *Türk Ocakları ve İnkılapları (1912-19321)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1989, s.62.

³¹ İ. Karaer, a.g.e., s.65.

³² Y. Bayraktutan, a.g.e., s.108.

³³ Yusuf Sarıay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Yayıncılık, 2008, s.359.

Cumhuriyet Fırkasının kurulması ve bazı ocak üyelerinin bu partide yer alması kapanmasında etkili olan olaylar arasındadır³⁴.

Sonuç olarak, Cumhuriyet Halk Fırkası karşısında Türk Ocaklarının siyasi bir güç olacak çıkabileceği endişesi Türk Ocaklarını kapatma kararının alınmasında önemli bir etkisi olmuştur.

1.2. Halkevleri Kuruluş Süreci

Başarıyla biten Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ardından hızlı bir şekilde örgütlenmeye girilmiş ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri bu şekilde atılmıştır. Kemalist Hareket çağdaş bir ülke ve halk devleti kurma yolunda ilerlemeye başlamıştır. Yüzlerce yıllık saltanattan sonra Cumhuriyet'e geçmek kolay değildir, bunun için yapılması gereken önemli işler vardır. Yeni bir anayasa oluşturulmuş, devletin çatısı belirlenmiş, seçimlerle birlikte oluşturulan meclisle halk yönetime ortak edilmiş, ülkede bir canlanma olmuştur. Haklar tanındıkça, kitleler harekete geldikçe yapılan yeniliklerin artık yetersiz kaldığını, daha fazla yeniliklerin yapılması gerektiği açığa çıkmıştır. Bunun sonucunda sıra artık toplumsal devrimleri gerçekleştirmeye gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun çöküş sürecinden beri uykuda olan bir milleti canlandırıp ayağa kaldırmak, yeni çağdaş düzene alıştırmak oldukça emek gerektirmiştir.³⁵ Halkevlerinin kuruluşundaki bir diğer etken ise, ülkedeki halk eğitim çalışmalarının istenilen düzeye ulaşamamasıdır. İyi bir eğitim sisteminin olmamasından kaynaklı istenilen değişim sağlanamıyordu³⁶. Yapılması gereken yönetici kadro tarafından biliniyordu ama önemli olan halkın bunu benimsemedeydi. Atatürk ve diğer yönetici kadro zaman zaman halkın arasına karışmış, halkla yaptıkları konuşmalarla durum analizi yapmışlardır. Merkezde yürürlüğe konulan değişikliklerin halka tam olarak ulaşmadığını görmüşler ve bu kopukluğun giderilmesi için yeni yollar aramışlardır.

İktidarın eğitim alması için Avrupa'ya gönderdiği Vildan Aşir Savaşır, Avrupa ülkelerini gezip incelemeler yaptıktan sonra halk eğitimi konusunda özel çalışmalar yapmış ve çalışmasında Çekoslovakya'daki başarılı bir örnek olan "Sokol" isimli örgütlenmenin üzerinde durmuştur. Ankara Radyosu'nda örgütlenmenin ulaştıkları başarıdan bahsetmesi, ülkede örgütlenme arayışına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı

³⁴ Nurcan Toksoy, *Halkevleri / Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s.26.

³⁵ Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Tarihçi Kitabevi, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul, s.89-90.

³⁶ Kenan Olgun, *Türkiye'de Halkevleri Gerçeği Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri*, İksad Yayınevi, Ankara, 2019 s.14.

Dr. Reşit Galip, bu konuda düşünen ve çalışan aydınları Türk Ocağı binasında toplantı yapmak için resmi mektupla çağırmıştır³⁷. Yapılan bu toplantıya Vildan Aşır Savaşır'da katılmıştır. Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip bu toplantıda Mustafa Kemal'in halkevlerinin kuruluşu ile ilgili direktiflerinden heyete bahsetmiştir. Kurulan komisyon, halkevlerinin ana tüzüğünün hazırlanmasında görevlendirilmiş ve sonunda halkevlerinin kurulması kesinlik kazanmıştır³⁸.

Dönemin CHP Genel Sekreteri Recep Peker konuşmasında halkevlerinin üstleneceği görevleri ve işlevi inançlı bir biçimde açıklamış, halkevlerinin bütün vatandaşlara açık olacağını belirterek, onları Türkiye Cumhuriyeti'ne yakışır birer yurttaş olarak yetiştireceğine olan inancını sözlerine eklemiştir. Bu ekibin toplantıları daha sonraları tekrarlanmış ve halkevlerinin yapısı amaçları ile halka mal edilmeleri gibi konular üzerinde tartışmalar yapılmıştır. Halkevlerinin tüzüğünü belirlemek için görevlendirilen komisyon yapılan birkaç toplantıdan sonra çalışmaların genişletilmesi gerektiğini görmüş ve kendine bağlı bazı alt komiteler kurmuştur. Komiteler ve ana komisyonun çalışmaları iki ay kadar sürmüş ve sonunda tüzük ön taslağı belirlenmiştir. Belirlenen taslak, CHP'nin Genel Sekreteri Recep Peker'e sunulmuştur. Çalışmaların ardından ana statü ile ilgili işlemler tamamlanmıştır³⁹.

10-18 Mayıs 1931 tarihinde toplanan CHP'nin üçüncü büyük kongresinde halkevlerinin kesin olarak kurulmasına karar vermiştir. Yeni kuruluşu gerçekleştirme görevi Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip'e verilmiştir⁴⁰. Parti kararının kesinleşmesinin ardından hazırlıklar da hızlanmış ve ülke çapında halkevlerinin kurulabilmesi için devletin bütün olanakları seferber edilmiş ve sekiz yıllık parti programının yerine yeni bir program da bu süreçte hazırlanmıştır⁴¹. Bu program, CHP Genel Sekreteri Recep Peker tarafından 16 Ekim 1931'de Darülfünun'da yapılan bir konferansta yorumlanmıştır. CHP programında millet, "dil, kültür ve fikir birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasi ve içtimai heyet" şeklinde milletin tanımlaması yapılmıştır. Halkçılık ise, "irade ve hakimiyetin kaynağı millettir. Millet iradesi ve hakimiyetin, devletin vatandaşa ve vatandaşın devlete

³⁷ A. Çeçen, *a.g.e.*, s.109-110.

³⁸ Zeki Arıkan, *Halkevlerinin kuruluşu ve Tarihsel İşlevi*, Atatürk Yolu Dergisi, 6 (23), 1999, s.268.

³⁹ A. Çeçen, *a.g.e.*, s.110.

⁴⁰ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 1999, s.73.

⁴¹ A. Çeçen, *a.g.e.*, s.111.

karşılıklı vazifelerinin hakkıyla ifasını tanzim yoluyla kullanılması” şeklinde belirtilmiştir⁴². 1932 yılının başında artık hazırlıklar son aşamaya gelmiş ve sıra artık açılıştadır.

Yoğun çalışma sürecinin ardından Halkevleri 19 Şubat 1932 tarihinde açılmış ve yine aynı gün tam 14 merkezde hizmete girerek Türk kültür tarihindeki yerini almıştır⁴³. Halkevleri, devrimlerinin benimsetilmesi ve Cumhuriyet’in kültür etkinliklerini, milli eğitimin yanında yürütmek için, 1931 yılında kapatılan Türk Ocaklarının yerine kurularak faaliyete geçmiştir⁴⁴. İlk açılan halkevlerinden olan Ankara Halkevi’nin açılış törenine devlet büyüklerinin damgasının vurulmaması için Atatürk ve Başbakan İsmet İnönü katılmamışlardı. Halkçılık anlayışını yansıtabilmek için de salonda hiç kimseye yer ayrılmamıştı⁴⁵. Açılışı 19 Şubat’a yetişemeyen 20 yeni halkevi de aynı yıl içerisinde 24 Haziran’da açılmıştır. 14 halkevinin sayısının Hazirana kadar 34’e yükseltilmiş olması halkevlerinin kısa zamanda ülke geneline yayılacağına göstergesi olmuştur.⁴⁶ Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından Ankara Türk Ocağı binası bir sene sonra açılan halkevlerinin genel merkezi olmuştur. Açılış töreni de bu binada yapılmıştır⁴⁷. Halkevlerinin açılış gününde söz alan CHP Genel Sekreteri Recep Peker, partinin yapılan son genel kurulu toplantısında milli kültürün geliştirilmesi için tekrar çalışmalar yapıldığını ve bu amaçla halkevi örgütlenmesinin gerçekleşeceğini belirtmiştir.⁴⁸ Recep Peker konuşmasında gençliğe dikkat çekerek gençliğin mutlaka milli hedefler çerçevesinde eğitilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

İstanbul Halkevi açılışında bulunan İsmet İnönü verdiği demeçte halkın gösterdiği ilgi ve alakanın kendisi için büyük heyecan yarattığını ve mutlu ettiğini, halkevlerinin açılmasına destek verdiğini ve bu kurumun destekçisi olduğunu açıkça belli etmiştir⁴⁹. İsmet İnönü bir başka konuşmasında Halkevleri için “*bütün devlet memurlarını, vatandaki bütün entelektüel sınıfın, bütün ilerlemek isteyen unsurların müşterek malı, müşterek vasıtasıdır.*

⁴² Mustafa Oral, Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C:XVIII, S.53, 2002, s.499-527.

⁴³ S. B. Uluskan, a.g.e., s.44.

⁴⁴ Necdet Sakaoğlu, *Türkiye Eğitim Tarihi (11.-20. Yüzyıllar)*, Alfa Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2018, s.273.

⁴⁵ Şerafettin Turan, *Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 2004, s.579.

⁴⁶ Yavuz Özdemir ve Elif Aktaş, *Halkevleri (1932’den 1951’e)*, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 15(2), 2011, s.247.

⁴⁷ Uluskan, a.g.e., s.45; Recep Peker’in Nutku, *Hakimiyet-i Milliye*, 20 Şubat 1932, s.1 ve 4.

⁴⁸ “Recep Bey’in Nutku”, *Hakimiyet-i Milliye*, 20 Şubat 1932, s.6-7.

⁴⁹ Dün Açılan Halkevleri İle Memleket Harsine De Geniş Ufuklar Açıldı, *Milliyet*, 20 Şubat 1932, s.5.

Halkevleri'nin herhangi bir mesuliyeti hepsinin boynundadır.” Diyerek halkevlerinin niteliğini belirtmiş ve kurumun herkese ait olduğunu vurgulamıştır⁵⁰.

Atatürk, tutum ve davranışları ile halkevlerinin kuruluşunda ve gelişmesinde oldukça önemli bir role sahip olmuştur. Gerçekleştirdiği yurt gezilerinde fırsat buldukça her halkevi şubesine uğramış, o merkezlerdeki halkla diyalog kurmuş ve ülke sorunları üzerine sohbet etmiştir. Atatürk'ün “*Halkevleriyle vatandaşla kucak açmasıyla ülkemizde sosyal devrim yapıldı*⁵¹” sözüyle Atatürk'ün halkevi kurumuna olan güveni ve desteğini açıkça görebiliriz.

Açılış hazırlıkları tamamlanan diğer Halkevleri de çalışmalarına hemen başlamışlardır. Belediye başkanı, vali ve kentin önemli isimlerinin katılımlarıyla düzenlenen açılış merasiminde halkevlerine yüklenen anlam ve nedenleri açıklanmış, temsiller verilmiş, şiirler okunmuş, sanat gösterileri ve konserler düzenlenmiştir. Genellikle valiler açılış konuşmaları yapmış, parti denetçileri de bu törenlerde bulunmuşlardır. Ankara'da “Çoban” piyesi oynanmış, Behçet Kemal Çağlar'ın “Açılırken” adlı şiiri okunmuştur⁵². Genellikle her kentte aydın kesim halkevlerine üye olup, çalışmaların başlamasına yardımcı olmuşlardır. Her halkevi şubesinin açılış töreninde bir parti veya hükümet yetkilisi bulunmuştur. Aydınların ve şehirlerin önden gelen insanların halkevlerine üye olmaları halkta da üye olmaya yönelik heyecan ve istek yaratmıştır. Kısa zamanda içerisinde halkevleri kalabalık bir üye topluluğu oluşturmuştur.

1942 yılında yurt dışında bir Halkevi açma fikri gündeme gelmiştir. Bu fikrin temelleri ise 1939 Erzincan depreminde atılmıştır. 1939 Aralık ayında meydana gelen Erzincan depremi üzerine depremzedelere yardım yapmak üzere ülkeye gelmiş bulunan İngiliz Türk Kongresi mümessili Sir Wyndham Deeds 12.01.1940 tarihinde Genel Sekreterliğe bir mektup yazarak Londra'da da bir halkevi açılmasını teklif etmiştir. Türkiye'yi ziyaret eden Sir Wyndham Deeds, burada bazı halkevlerini de ziyaret etmiştir. Deeds yaptığı gezide Türkiye'deki gelişmelerden oldukça etkilenmiştir. Bu konuda, Londra Büyük Elçimizin halkevi başkanı olmasını, idare kurulunun İngiliz ve Türklerden oluşmasını, evin masraflarını karşılamak üzere British Council'den partinin maddi

⁵⁰ Adem Kara, *Cumhuriyet Dönemi Kültürel ve Sosyal Gelişmemizin Mihenk Taşı Halkevleri (1932-1951)*, Platanus Publishing, s.21.

⁵¹ Anıl Çeçen, *a.g.e.*, s.115-116.

⁵² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 1999, s.75.

yardımlarda bulunmalarını uygun bulmuş ve tavsiye etmiştir⁵³. Sadece İngilizler değil, diğer yabancı devlet adamları, halkevleriyle yakından ilgilenmişler, Atatürk devrimlerinin nasıl gelişip ilerlediğini yakından izlemişlerdir⁵⁴. Londra Halkevi, gerekli bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra 22 Şubat 1942 büyük bir merasimle açılmıştır⁵⁵. Tören sevinçle karşılanmış ve 400 davetli bulunmuştur⁵⁶. Türkiye’de açılan halkevleri, çalışmalarını CHP tarafından hazırlanan “CHP Halkevleri Çalışma Talimatnamesi’nde belirtilen esaslar üzerine her birinin ayrı bir faaliyet sahası olan dokuz ayrı şube bünyesinde gerçekleştirirken; Londra Halkevi, özel koşullar gereğince bu talimatnameye tabi tutulmamıştır⁵⁷.

Halkevlerinin açıldığı dönemde tek parti rejiminin olması ve parti ile devletin yakın ilişkiler yürütmesi, halkevlerinin çok kısa bir zamanda bütün yurttaki örgütlenmesine yardımcı oluyordu. Devletin elindeki binalar ya da arsalar ile belediyelerin taşınmaz malları halkevlerine ayrılıyor, her bölgede açılan kampanyalarla halktan para toplanıyor, her il veya ilçe kendi halkevi binasını kendi olanakları ile oluşturuyordu. Ülkenin içine girdiği ulusal kültür seferberliği havası içinde bölgeler birbirleriyle yarışıyor ve bir an önce halkevi binasına sahip olabilmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Eşraf, toprak sahipleri ve zengin kesimler de halkevlerinin kuruluşu için maddi yardımda bulunuyordu. Ulusal kurtuluşu sağlamak için yaşanan heyecan bu sefer aydınlanma uğruna yaşıyorlardı. Bazı illerde parti başkanları, bazı illerde ise vali veya belediye başkanları, halkevi başkanı oluyor ve kendi bölgelerindeki girişimin başında bulunuyorlardı⁵⁸.

1.3. Halkevlerinin Amaç ve Hedefleri

CHP Halkevleri Talimatnamesi’ne göre halkevlerinin amacı; Atatürk ilke ve inkılaplarının benimsenmesini ve varlığını kalıcı olarak devam ettirebilmesi için, bu ilke ve inkılapları benimsemiş idealist vatandaşlar yetiştirmek olarak belirtilmiştir. Bunun yanında eğitim, kültür ve ilmi olarak yetiştirilmiş olan bu vatandaşlarla birlikte, yıllardır süregelen

⁵³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.01/ 1065.1086.1 (Zelzele felaketzedelerine yardım için kurulan Türk-İngiliz Komitesi Mümessili Sir Wyndham Deeds tarafından 12 Şubat 1940 tarihinde CHP Genel Sekreterliği’ne gönderilen mektup.)

⁵⁴ Ferit Celal Güven, *Atatürk ve Halkevleri Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1974, s.61.

⁵⁵ BCA, 490.01/ 1065.1086.1

⁵⁶ Londra Halkevi Açıldı, *Halkın Sesi*, 20 Şubat 1942, s.2.

⁵⁷ Hakan Yaşar, *Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 2010, s.193-194.

⁵⁸ Anıl Çeçen, *a.g.e.*, s.117-118.

gerilemeye son verip, her açıdan yükselişe geçerek uluslararası alanda söz sahibi olmaktır⁵⁹. Atatürk ise halkevlerinin kuruluş, amaç ve felsefesini milletimizin birbirini anlayan birbirini seven, saygı gösteren ideali olan ve ideale bağlı kalan, halkı fikir kuvvetinde yetiştirmek, halkı kitle haline getirip bir bütün oluşturmak şekilde tanımlamıştır⁶⁰. Halkevleri, Atatürk'ün belirlediği temel felsefe doğrultusunda Türk kültürü ve Türk sanatına hizmet etmiştir.

Ankara'daki halkevinin açılışını yapan C.H.F Genel Sekreteri, Recep Peker, halkevlerinin kuruluş amacını *“Milleti şuurlu, birbirini anlayan, birbirini seven, aynı ideale bağlı bir halk kütlesi halinde teşkilatlandırmak”*⁶¹ şeklinde belirtmektedir. Gerek Peker'in konuşması, gerekse İnönü'nün konuşmaları ikisi de aynı doğrultudadır. Rejimi halka benimsetebilmek için atılan adımların sonuçlarından biridir halkevleri⁶². Bu kurumda herkes bir şeyler öğrenecek, öğretecek, bilgi alışverişinde bulunacak ve bu şekilde yeni bir kültür yapısı en temelden oluşturulmaya başlanacaktı. Halkevleri muasır medeniyetler seviyesi ulaşmak ve cemiyetleşme fikrini gerçekleştirebileceği bir kurum olarak düşünülmektedir⁶³. Devletin denetimi altında kurulan halkevleri; *amacı, çalışma tarzı ve halkla kurduğu ilişki açısından tek parti ideolojisi doğrultusunda faaliyet gösterse de, temel ilkelerde Sovyet Rusya ve faşist İtalya'daki sistemlerden ayrılmıştır. Gerek devlet, gerek CHF hiçbir vatandaşı halkevlerine katılmaya ve devam zorlamamıştır. İsmet Paşa'nın deyimiyle halkevleri halkın bir araya gelebilecekleri, ülke, millet meselelerini konuşabilecekleri güzel bir ortam*⁶⁴ şeklinde değerlendirilmiştir.

Atatürk devrimlerinin halk tabanında yer etmesi ve sağlamlaşması için bu hedefte çalışacak kurumlara ihtiyaç olmuştur⁶⁵. Halkevleri, parti üyesi ya da değil herkesi barındıracak, bütünleştirecek ve tanıştıracak olan milli kültür ve eğitim kurumları olarak oluşturulmuştur. Hedefi; ulusu, bilinçli, birbirini anlayan, birbirini seven ve ulusal ideale bağlı bir toplum oluşturmaktır. Ayrıca, Türk devriminin kazanılmasına, yayılmasına ve toplum tarafından benimsenmesine çalışılacaktı. Halkevleri CHP'nin denetimi ve talimatı altında çalışmalarını yürütürdü. Burada güdülen amaç, ulusal kültür birliğine ulaşmak ve

⁵⁹ CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932, s.5.

⁶⁰ A. Kara, a.g.e., s.26.

⁶¹ Orhan Özacun, *Halkevlerinin Dramı*, Kebikeç, 2(3), 1996, s.87-88.

⁶² Y. Özdemir ve E. Aktaş, a.g.m, TAED, 15(2), 2011, s.243.

⁶³ Nuray Bayraktar, *Halkevleri'nin Ülke Kültürüne, İnsanın Gelişimi Ve Dönüşümü Açısından Katkıları Ve Önerileri*, Halkevleri Yayınları, Ankara, 1999, s.38.

⁶⁴ Emine Kısıklı, *Atatürk Döneminde Cumhuriyet Kültürünü Yerleştirme Çabaları Çerçevesinde Halkevleri ve Millet Mektepleri*, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 2012, s.37

⁶⁵ Suna Kili, *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*, Yeni Gün Haber Ajansı, İstanbul, 1998, s.118,119.

dolayısıyla kısa sürede uluslaşma amacıydı ve bu amaç için oldukça başarılı bir yola girilmişti. Halkevleriyle, çağın değerlerini ve değer yargılarını halka götürüp, bu prensipleri benimsetmek amacı güdülmüştür⁶⁶. Bunun sonucu olarak da kendi tarihini bilen, kültürüne inanan, bilimsel bilgiye güvenen bir toplumun oluşmasını sağlamaktır⁶⁷.

1.4. Halkodaları

Halkodaları da en az halkevleri kadar önemli bir kuruluştur. Halkodalarının açıldığı 1940'lı yıllarda Türkiye'de çoğunluğun köylerde yaşadığı ve köy sayısının kırk bin civarında olduğu göz önüne alınırsa, halkodalarının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkacaktır. Maddi durumu, binası ve üye sayısı yeterli seviyede olmayan ve halkevi açma durumu olmayan yerlerde halkodaları kurulmuştur⁶⁸.

Ortak amaç uğruna halkodaları, halkevlerine göre az araç gereçlerle daha küçük yerlerde çalışmalarını sürdürmekte; Halkevleri ise büyük ve daha bol araçlara sahip bir şekilde çalışmaktadır⁶⁹. Halkevlerinin açılmasındaki gerekçelerin çoğunluğu halkodaları için de geçerlidir. Bu gerekçelerinin yanında şunları da belirtmek gerekir; herhangi bir yerde halkevinin açılabilmesi için en az üç şubenin kurulması ön koşuldur ancak, küçük yerleşim bölgelerinde ve kırsal kesimlerde bunu sağlamak çoğu zaman olanaksızdır. Çünkü bu bölgelerde üye sayısı yetersiz olduğu gibi yapı ve gelir de yoktur. Bu durum karşısında CHP, halkevleri ile aynı amacı güden halkodalarını, CHP Beşinci Büyük Kurultayı'nda açmaya karar vermiştir⁷⁰. 1939 yılında 20 maddeli halkodaları talimatnamesi hazırlamıştır. 19 Şubat 1940 yılında ise ilk olarak 141 halk odasının açılışını gerçekleştirmiştir⁷¹. Yine aynı yıl içinde halkevi ve halkodalarının sayısı 519'u bulmuştur⁷².

Halkodaları Talimatnamesi'nin 3. maddesine göre bir yerde halkodası açılabilmek için minimum düzeyde 50 azanın kayıt yaptırmış olması ve bir toplantı salonu ile bir okuma odasının ve odayı idare edecek kadar yıllık bir bütçenin sağlanması şarttır⁷³. Bir yerde halk odası açılması istendiği takdirde oranın parti teşkilatı kademeye riayet ederek tekliflerini

⁶⁶ A. Kara, a.g.e., s.22.

⁶⁷ Songül Gökçe, *Türk Modernleşmesinde Halkevlerinin Yeri*, Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 14(9), 2019, s.2329.

⁶⁸ Feyza Kurnaz Şahin, *Atatürk'ün Kültür Kurumlarından Halkevleri ve Afyon Halkevi*, Berikan Yayınevi, Ankara, s.37.

⁶⁹ C.H.P. Halkevleri Halkodaları 1932-1942, s.17.

⁷⁰ CHP Beşinci Büyük Kurultay Zabıtları, Ankara 1939, Milli Talim ve Terbiye kısmında (Madde 50), s.100.

⁷¹ Şerafettin Zeyrek, *Türkiye'de Halkevleri ve Halkodaları*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2006, s.33.

⁷² Anadolu, 24 Şubat 1940, s.4.

⁷³ BCA, 490.1.0.0 / 5.25.3, s.3.

yapar vilayet idare heyetleri bu tekliflere inceleyerek açılma şartlarının tamam olduğunu anladıkları takdirde parti genel sekreterliğine yazarlar ve alacakları emir üzerine hareket ederler. Parti teşkilatı olmayan yerlerde bu teklifleri genel müfettişler yaparlar. Açılmasına CHP bölge idare heyetince karar verilen halkodaları halkevlerinin yıldönümlerinde hususi törenlerle açılırlar⁷⁴.

Halkodalarının açılışının ardından odaların ilk ihtiyaçlarının karşılanması adına CHP'den birer torba gönderilmiştir. Bu torbaların içinde birer tane milli bayrak, halkodaları talimatnamesi, demirbaş eşya defteri, parti bayrağı, gelen ve giden evrak kayıt defteri, kitaplık defteri, hesap defteri, üye kayıt defteri, mühür, başlık ve 50 tane kitap gönderilmiştir⁷⁵.

Halkodaları da aynı halkevleri gibi herkese açıktır. Her halk odasında 7 kişilik idare heyeti bulunmaktadır. idare heyeti azalarını aynı miktarda yedekleri ile beraber halkodası azası seçerler. Seçimler iki yılda bir yenilenir⁷⁶. Halkodası reisini idare heyeti kendi arasından seçer. Halkodası üyelerinin 10-15 kişilik gruplara ayrılarak halkodası düşen ödevleri müşterek çalışmayla başarmaları ve her üyenin halkodasının ödevleriyle ilgilenmesi esastır⁷⁷. Halkodalarının halkevlerinden ayrılan tek bir yönü vardır, o da çalışma şubelerinin olmamasıdır. Yani halkevlerindeki gibi 9 ayrı çalışma şubesi bulunmayışıdır⁷⁸.

Halkodalarının yaptığı en iyi iş parti denetimindeki okuma odalarıydı. Okuma odalarına partinin onayladığı yapıtlar alınır ya da çeşitli yapıtlar parti tarafından halkodalarına gönderilirdi⁷⁹. 1940'lı yıllarda köylülerin toplanıp vakit geçirecek yerleri az ve yetersiz olduğundan dolayı bu girişim gerçekten köylüler için oldukça önemli olmuştur. Köylüler her akşam odada buluşmuşlar, belirli akşamları ise okuma salonlarında toplanarak dertleşmişler, kitap okumuşlar, okuyanları dinlemişler, Türkiye'deki gelişmelerden haberdar olmuşlar ve özellikle gençleri içkiden kumardan ve kahvehanelerden uzak tutarak kendilerini geliştirme ve sosyalleşme imkanı bulmuşlardır.

CHP, halkevlerini ve halkodalarını her yönden aktif olmaları ve çalışmalar yapmaları için teşvik etmeye çalışmıştır. Örnek olarak başarılı halkevleri ve halkodalarından çıkarılan

⁷⁴ BCA, 490.1.0.0 / 5.25.3,s.4.

⁷⁵ BCA, 490.1.0.0 / 6.28.24., (Yeni Açılan ve Açılacak Halkodalarına Dağıtılmak Üzere Gönderilen Malzemeler), s.1.

⁷⁶ BCA, 490.1.0.0 / 5.25.3., (Halkodaları Talimatnamesi'nin CHP teşkilatına gönderildiği belge), s.4-5.

⁷⁷ Uluğ İğdemir, *Yılların İçinden*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1976, Ankara, s.290.

⁷⁸ Ş. Zeyrek, *a.g.e.*, s.34.

⁷⁹ Ş. Zeyrek, *a.g.e.*, s.34.

her yayında, yapılan her toplantıda ve benzeri fırsatlarda övgü ile bahsedilmiştir. Diğer yandan pek aktif olmayan halkevleri ve halkodalarına eleştiriler yöneltilmiş ve teşhir edilmişlerdir. Tüm eksikliklere ve problemlere karşı halkevleri ve halkodalarının ciddi birer proje olarak görülmesi gerekmektedir.

1.5. Halkevleri ve Halk Eğitimi

Yaygın eğitim olarak yapılan eğitim faaliyetlerinin içine giren eğitim türlerinin farklı çeşitlerde olması sebebiyle, yaygın eğitim için farklı tanımlar yapılabilir. Yaygın eğitim en kısa haliyle “okul dışı eğitim” olarak tanımlanabilir. Yasal mevzuata göre yaygın eğitimin tanımı şu şekildedir: Örgün eğitim sistemine hiç dahil olmamış ya da örgün eğitimin herhangi bir kademesinden çıkmış bireylere gereken bilgi ve davranışı kazandırmak için örgün eğitimin yanında ya da dışında, onların ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, kültürel ve toplumsal gelişmelerini sağlamak adına çeşitli düzeylerde yapılan ve hayat boyu devam eden eğitim-öğretim-rehberlik faaliyetlerini kapsar. Halk eğitimi, toplum eğitimi, yaygın eğitim, yetişkin eğitimleri gibi farklı isimlerle gerçekleştirilen, okul dışı vatandaşlara ve yetişkin kesime yönelik örgütlü ve düzenli bir sistem olarak nitelendirilmektedir⁸⁰. Halk eğitiminin hedef aldığı kesim; eğitim durumu, yaşı, öğrenme hedefi, cinsiyeti, çeşitli gereksinimleri olan vatandaşlardan oluşmaktadır. Bu şekilde çeşitli değişkenleri barındıran hedef kitle, heterojen bir özellik göstermektedir. Öte yandan, toplumun farklı sınıflarında bulunan köylü, kentli, işçi, esnaf, ev kadını ve serbest meslek sahibi farklı beklentisi olan hedef kitlenin gereksinimlerini karşılamaya yönelik halk eğitim etkinlikleri çok geniş bir alanı barındırmaktadır. Yaş, fizik, sosyo-ekonomik ve toplumsal yapı açısından farklılıklar taşıyan bu geniş kitleyi oluşturan bireylerin halk eğitimi açısından önemli özelliği, okul dışında bulunmalarındır. Geray’a göre halk eğitimi konusunda bir tanımlama yapmadan önce bir eğitsel çalışmanın halk eğitimi sayılabilmesi için aşağıdaki koşulların sağlanması gereklidir: Eğitimin, iş ve okula gitme durumu olmayan yetişkinlere veya okul çağındaki gençlere okul dışında verilmesi, öğrenci ve öğretmen ilişkisinin sağlanması ve bu ilişkinin düzenli ve yapıda planlanması gerekmektedir⁸¹.

MEB’in yaptığı tanıma göre halk eğitimi; herhangi bir örgün eğitim kurumuna gitmeyen veya bitiren ya da örgün eğitimin bir kademesinden ayrılan bireylerin ilgi ve

⁸⁰ Adil Türkoğlu ve Sanem Uça, *Türkiye’de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 2011, 2(2), s.49.

⁸¹ Cevat Celep, *Halk Eğitimi*, Anı Yayıncılık, 2003, Ankara, s.7.

gereksinimlerini karşılamak ve belli bir meslek kazandırmaya yönelik olarak düzenlenen kısa süreli eğitim etkinlikleridir. Bu nedenle, her iki tanımdaki ortak özellikler şu şekildedir:

- 1- Hedef kitle; zorunlu eğitim dönemini geçmiş, herhangi bir örgün eğitim kurumundan eğitim almayan ve okul yaşını tamamlamış kişiler,
- 2- İçerik; insanların ihtiyaç olarak gördükleri bilgi ve beceriler,
- 3- Eğitim etkinliği; hazırlanan plan doğrultusunda ve belli bir süre içermesidir⁸².

Yaygın eğitimde yaş sınırı yoktur ve yaygın eğitim örgün eğitim yanında ya da dışında kalan tüm formal eğitim faaliyetlerini kapsar. Yaygın eğitim de tıpkı örgün eğitim gibi gereklidir çünkü; bireylerin kendini hayatta ve mesleğinde geliştirebilmesi, yaşam boyu üretken ve verimli olması örgün eğitimde kazanılan bilgi ve becerilerle yeterli olmamaktadır. Yaygın eğitim, örgün eğitimin dışında kalan ya da örgün eğitimden geçtiği halde eğitim ihtiyacı olan herkese sunulan bir eğitim modelidir⁸³. Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde okuma yazma oranının düşüklüğü sebebiyle ve ilkokuldan sonra örgün eğitime devam etme oranının düşük olması sebebiyle yaygın öğretim kurumlarına verilen önem daha da artmıştır. Örgün eğitim ve yaygın eğitim ile desteklendiği zaman toplum sorunlarına çözüm daha hızlı bulunmakta ve daha faydalı olmaktadır.

Dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda olanak eşitliğinin sağlanamadığı bilinmektedir. Bu nedenle olanak eşitliğinin sağlanmadığı köy – kent, kadın – erkek, gelişmemiş – gelişmiş bölge ayrımlarının bulunduğu bir toplumda devletin gerçekleştirdiği örgün eğitim olanaklarından herkes gibi yararlanamayan geniş halk kitleleri için verilen örgün eğitimin dışında, bu olanaklardan yararlanamayan halk kitlelerin eğitilmesi oldukça önemlidir. Olanak eşitsizliğinin önüne geçilebilmesi için örgün eğitimden faydalanamayan kitleleri eğiterek eşitliğin gerçekleştirilmesi ve hazırlanan eğitim politikalarında halk eğitimine önem verilmesi Türkiye’nin o günkü koşullarında kaçınılmaz bir gerçektir.

20. yüzyılın başlarında halkın eğitilmesi ve yetiştirilmesine yönelik atılan adımlar her ülkede atılmaya başlanmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti de halkın eğitilmesine

⁸² C. Celep, a.g.e., s.8.

⁸³ Esat Sağcan, *Ülkemizde Halk Eğitiminin Amacı, Önemi ve Gerekliliği Sempozyumu*, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Hız: Gökten Ay, 2001, s.16.

yönelik örgütlenmelere başlamıştır⁸⁴. Türkiye’de halk eğitimi çalışmalarının yaklaşık olarak bir yüzyıllık geçmişi vardır.⁸⁵ 1865 yılında İstanbul’da Çıraklık Mektebi açılması ve halka ders verilmeye başlanması bunun ilk örneğidir. Cumhuriyet’in kurulması halk eğitimi açısından tam bir dönüm noktası olmuştur. Atatürk’ün öncülüğünde gerçekleştirilen reformların yanında halk eğitimi konusunda da ciddi çalışmalar yapılmıştır.

Türkiye’nin çağdaşlaşma yolunda ilerleyebilmesi adına Cumhuriyet’in ilanının ardından sosyal ve kültürel inkılapların gerçekleştirilmesi için ülkede adeta bir seferberlik başlatılmıştır. Bu amaçla pek çok çalışma yapılmıştır fakat yeni düzenlemelerin halka ulaşması ve anlaşılması açısından ciddi problemler yaşanmıştır. Bu problemlerin giderilmesi, inkılapların benimsetilmesi ve vatandaşlar arasındaki kopukluğun giderilmesi için mücadeleye girilmiştir. Bu mücadelenin adı da halk eğitimi olmuştur.⁸⁶ Nusret Köymen’e göre, demokrasiyi kurtaracak eylem halk eğitimden geçmektedir. Eğitim bir bütün işidir ve hem okulda hem de okul dışı eğitim faaliyetleri yürütülmesi gerekmektedir⁸⁷.

Toplumu çağdaşlaştırmanın yolu eğitimden geçtiği aşikârdır. Atatürk bunun bilincinde olup halkın eğitimine her zaman önem vermiştir. Toplumun dönüşümü için, toplumu oluşturan her bireye belli ölçülerde eğitim verilmelidir. Bu eğitim ilerde kitlesel boyutta bir dönüşüm sağlayacaktır. Bu sebeple Atatürk halk eğitimi konusunda sadece kendisi değil, devleti topyekûn seferber etmiştir. Türkiye’nin diğer ülkelerle arasındaki mesafenin kapanması için, Türkiye’yi muasır medeniyetler seviyesine çıkartmak için böyle bir çabanın içine girmiştir. Uzun yıllar sürecek olan bu çabada yılmadan, ümidini yitirmeden milletini bir adım ileri götürmek için çalışmıştır. Atatürk’ün eğitime olan inancı kişiliğiyle de bütünleşmiştir. Böylelikle eğitim konusundaki uygulamalarda bizzat bulunmuş, gerektiği yerlerde tahtanın başına geçmiş ve yeni Türk harflerini öğretmek için çaba sarf etmiştir. Hatta bu süreçte öğretmenlik bile yaparak “Milletin Eğiticisi” konumuna gelmiştir. Atatürk’ün eğitim tarihimizde önemli bir yerde olmasının sebeplerinden biri, eğitimimiz konusunda gözlem ve teşhislerde bulunmuş, eğitimde hataları nerede yaptığımızı belirlemiş ve halkımıza da göstermiş olmasıdır. Atatürk, ayrıntılı, doğru, sistemli, kesin teşhisi konulamayan felaketlerimizin sebeplerini, bunların eğitimle ilişkisini çok iyi görmüş

⁸⁴ Müslime Güneş, *Geçmişten Günümüze Manisa: Şehzade II. Mehmed ve Manisa Tarihi, Kültürü, Ekonomisi*, Celal Bayar Üniversitesi Basımevi, 2018, s.940.

⁸⁵ Anıl Çeçen, *Türkiye’de Halk Eğitimi*. Eğitim ve Bilim, 1977, 2(10), s.21.

⁸⁶ Nisa Bayındır, *Atatürk ve Halk Eğitimi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, 23, s.1.

⁸⁷ Nusret Köymen, *Demokrasiyi Kurtaralım Demokrasiyi Kurtaracak Halk Eğitimidir*, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1952, s.12.

ve göstermiştir. Bunlardan hareketle o, yeni devlet için yeni bir eğitim felsefesi ve politikası benimsemiş ve eğitimimizde, en zor ancak en gerekli atılımları gerçekleştirmiştir⁸⁸.

Halkevleri, inkılapları benimsetmek, halkı toplumsal, kültürel düzeyde yükseltmek amacıyla kurulmuştur⁸⁹ ve halk eğitimini farklı şubelerde, farklı alanlarda yürütmüştür. CHP'nin kültür politikasını gerçekleştirmek için kurulan halkevleri ve halkodaları genelde bir halk eğitim veya yaygın eğitim merkezleriydiler⁹⁰. Cumhuriyet ideolojisini halka aktarmak amacıyla halkevlerinde halk eğitimi verme fikrini oluşturan kişi İsmail Hakkı Baltacıoğlu olmuştur. Ona göre, felaketin sorumlusu milli değerler çerçevesinde olmayan eğitim sistemimizdir⁹¹. Hazırladığı “Halk Eğitiminin Amaçları” çalışması, halk eğitimi konusunda çalışmalar yapılmasında etkili olmuştur. İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu çalışmada, “Halk eğitiminin öncelikli amacının halkın kültür seviyesini yükseltmek olduğunu belirtmiş, eğitim ve öğretimin asıl amacının halkı geçmişte tutmak değil, gelecek bilincinin yerleştirilmesi olduğunu vurgulamıştır. Halkın medeni ve mesleki seviyesinin yükseltilmesi amaçlanmıştır.⁹² Bu amaçları gerçekleştirebilme adına halkevleri toplamda dokuz şubede örgütlenerek çalışmalara başlanmıştır. Bahsi geçen şubeler: Dil Tarih-Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri-Kurslar, Kütüphanecilik ve Yayın, Köycülük ve Müze-Sergi şubesidir.

Halkevlerinin bu dokuz şubeyle beraber ortak hedefi toplumsal eğitimi sağlamak olarak belirlenmiştir. Halkevleri bulundukları bölgede bölge halkını dil ve edebiyat alanında eğitmeyi, güzel sanatlarla sanat alanında eğitmeyi, temsil şubesiyle fikirleri, spor şubesiyle bedeni, sosyal yardımla duyguları eğitmeyi, kütüphane ve yayın şubesiyle beyinleri beslemeyi, köycülük şubesiyle köylüyü geliştirmeyi, tarih ve müze şubesiyle de geçmiş öğretileri amaç edinmişlerdir. Halkevlerinin Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi ile de halkı açılan kurslarla doğrudan eğitmek amaçlanmıştır.

1932'de öğretmenlerin halkevlerinde görev almaları için bir yönetmelik hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğin birinci maddesinde öğretmenler ve memurlar halkevlerinde, çalıştıkları okullarda görev ve hizmetlerini engel olmamak koşuluyla kayıt

⁸⁸ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Akademi, 27. Baskı, 2015, ss.338-343.

⁸⁹ E. Sağcan, a.g.e., s.17.

⁹⁰ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 1999, s.83.

⁹¹ Y. Akyüz, a.g.e., s.314.

⁹² Ülku Ulukaya, *Halkevlerinin Halk Eğitimindeki Etkin Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2015, s.47.

yaptırabileceklerini ve orada görev alabilecekleri eklenmiştir. Ayrıca Yükseköğretim öğrencilerinin de halkevlerinde görev alabilecekleri yönetmelikte geçmektedir. Öğretmenlerin, okulun ya da sınıfların duvarları arasında sıkışan, öğrencilere bilgileri ezberleten bir araç değil toplumla, hayatla, toplum sorunlarıyla ilgilenen aydın kişiler oluşturmak hedeflenmiştir⁹³.

Halkevlerinin başlıca amacı kültürel dir. Türk milletinin kültürel değerlerini ortaya çıkarmak, bunların birbirleriyle bağlantılarını bularak bu kültürü daha sistemli hale getirmek, halkta var olan değerleri bulup, tüm kültür değerlerini derleyip topladıktan sonra bunları topluma götürmek ve halkın da bunları öğrenebilmesi için gönüllü çalışmalar ve eğitimler yapmak, devletin yetişemediği alanlarda bu gönüllü gücü seferber etmek ve bu gücü ülke genelinde örgütlemek halkevlerine düşen kültürel görevleri oluştuyordu⁹⁴.

⁹³ Şevket Gedikoğlu, *Kemalist Eğitim İlkeleri Uygulamalar*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1978, s.49.

⁹⁴ Anıl Çeçen, *Kültür ve Politika*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1996, s.231.

2. BÖLÜM

2. HALKEVLERİNİN ÖRGÜTSEL YAPISI VE İZMİR HALKEVLERİNİN AÇILIŞI

2.1. Halkevleri Açılış Şartları, Çalışma Şubeleri ve Üye Kaydı

Herhangi bir yerde bir halkevinin açılabilmesi için şu koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir:

1- Bir yerde Halkevi açılması için bütün şubelerinin aynı anda açılmasına gerek yoktur. Üç şubenin açılabilir durumda olması durumunda üç şube ile halkevi açılabilir. Fakat bu şubelerden birinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubesi olması gerekmektedir.

2- Bina konusunda dikkat edilmesi gereken önemli nokta halkın müsamere ve konferans gibi vesilelerde toplanabileceği geniş bir salonun oluşturulmasıdır. Bu salonun haricinde başka mahallin ihtiyacına ve imkanlarına göre birkaç odanın daha sağlanması gerekli olmaktadır.

3- Halkevinin gelir kaynakları parti, belediye ve hususi idareden yapılacak yardımlardır. Halkevi açma kararıyla birlikte, bu evleri idare edebilecek gelirin de bu kaynaklardan temini düşünülmeli ve kararlaştırılmalıdır⁹⁵.

Halkevi açılabilmesi için o yerdeki CHP Vilayet İdare Heyeti'ne başvuruda bulunulması gerekmektedir. Vilayet İdare Heyeti açılmak için gereken şartların sağlanması durumunda Parti Genel Sekreterliğine bildirir. Halkevlerinin açılma kararı CHP Umumi İdare Heyeti tarafından verilmektedir. Yeni halkevlerinin açılmaları her yıl, 19 Şubatı takiben ilk Pazar gününde yani halkevlerinin yıl dönümleri münasebeti ile törenle yapılmaktadır⁹⁶. Yeni açılacak olan Halkevlerinin her yıl aynı tarihte açılması örgütlenmeye manevi anlam yüklediğinin göstergesidir.

Halkevleri halkın ilgi ve istekleri doğrultusunda, bütün vatandaşlara hitap edebilmesi için toplam dokuz şube halinde hizmet vermiştir. Bu şubeler:

1- Dil, Edebiyat ve Tarih

⁹⁵ BCA, 490.1.0.0 / 3.14.6., (Halkevlerinin açılma şartlarını gösteren tamim.), s.1.

⁹⁶ BCA, 490.1.0.0 / 3.14.6., s.1.

2- Güzel Sanatlar

3- Temsil

4- Spor

5- İçtimai Yardım

6- Halk Dershaneleri ve Kurslar

7- Kütüphanecilik ve Yayın

8- Köycülük

9- Müze ve Sergi⁹⁷

Halkevlerinin şubelerine bakıldığında, sosyal ve kültürel açıdan ülkedeki her bireyin ilgi duyabileceği, toplumun her kesiminin ilgisini çekebilecek hemen hemen her alandan bir şube bulunmaktadır. Bu çeşitlilikte şube açılmasındaki amaç halkevlerine daha fazla insan çekme çabası olabilir. Böylelikle hayatın her alanına hitap eden şubelerden kendine en uygun şubeyle devam etmek suretiyle daha fazla insanı halkevlerine çekmek, onları eğitmek ve bilinçlendirmek ve bu şekilde daha fazla eğitilmiş, bilgili insanı topluma kazandırma gayesi güdülmüş olabilir. Halkevleri, gerçekleştirdikleri faaliyetlerle Cumhuriyet ilke ve inkılaplarının bütün Türk halkı tarafından benimsenmesini sağlama, toplumsal ilişkilerde, kültürde, bilimde ve eğitimde kendini geliştirmek, çağdaş medeniyetler seviyesine çıkabilmek için hayata geçirilmiş yaygın bir eğitim kurumu olmayı amaçlamıştır.

Halkevlerinin şubelerinin isimleri yıllar içinde değişiklik göstermiştir. Örneğin 1932'de çıkarılan Halkevlerinin ilk talimatnamesine göre Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi ismi ile kurulan şubeden bir süre sonra tarih kısmı çıkarılmıştır. Şube, Dil ve Edebiyat Şubesi adıyla varlığını sürdürmüştür. Çıkarılan tarih kısmı ise 1932'de Müze ve Sergi Şubesi ile birleştirilerek, Tarih ve Müze Şubesi olarak çalışmalarına devam etmiştir. 1932 Halkevleri talimatnamesindeki Güzel Sanatlar şubesi, 1935 yılında Ar şubesine dönüştürülmüş, 1940 yılında ise tekrar Güzel Sanatlar Şubesi adıyla varlığını sürdürmüştür. Yine 1932 yılında temsil şubesi adıyla anılan şube, 1935'de ki talimatnamede Gösterit Şubesi adını almış ve 1940 yılında tekrar temsil şubesi adıyla devam etmiştir. Ayrıca, 1932 yılında ilk olarak

⁹⁷ CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932, s.10-20.

İçtimai Yardım Şubesi olarak isimlendirilen şube 1940 yılında Sosyal Yardım Şubesi adını almıştır. 1932 yılındaki ilk Halkevleri Talimatnamesinde Kütüphane ve Neşriyat Şubesi olarak geçen şubenin adı, 1935 yılındaki Halkevleri Öğreneğinde Kitapsaray ve Yayın Şubesi olarak değiştirilmiş fakat 1940 Talimatnamesi'nde adı Kütüphane ve Yayın Şubesi olarak geçmiştir. Adında değişiklik yapılan bir diğer şube ise 1932'de Köycüler Şubesidir. 1940 Talimatnamesi'nde Köycülük Şubesi adını almıştır⁹⁸.

Halkevlerinde her şubede bir üye kayıt defteri bulunmaktadır. Bir şubenin açılabilmesi için o şubede en az 25 kayıtlı üyenin bulunması şarttır⁹⁹. Üye sayısı 10-50 arasında olan şubeler 3, 50'den fazla üyesi bulunan şubeler ise 5 kişilik Halkevleri Şube Yönetim Kurulları oluşturmuşlardır. Üye sayısı 10'dan az olan şubelerde ise Şube Yönetim Kurulları yerine Halkevleri Yönetim Kurulunun üyeler arasından seçeceği kişi, aynı zamanda o şubeye ait idari işlerle de ilgilenirdi. Bununla birlikte her şube, çalışma konularına yönelik olarak Halkevleri Yönetim Kurulunun da onayı almak şartı ile kendi şube talimatnamelerini oluşturlardı¹⁰⁰.

Recep Peker'in gönderdiği yazıda, halkevlerine gösterilen ilgiden memnun kaldığını ancak 1932-1935 arası halkevleri üye sayısına bakıldığında, üye sayısının bu tarihler göz önüne alındığında istenilen düzeyde olmadığını belirtmiştir¹⁰¹. Recep Peker, ülkedeki tüm halkevi başkanlarına hitaben, halkevleri üye sayısının artırılması konusunda daha fazla çalışma yapmaları gerektiğinin altını çizmiştir.

2.2. Halkevlerinin Çalışma Alanları ve Şubeleri

Halkevleri şubeleri çalışma alanlarına göre farklılık göstermektedir. Bu şubeler:

2.2.1. Dil Tarih-Edebiyat Şubesi

1940 tarihinde yayımlanan Halkevleri Talimatnamesinde “*Dil ve Edebiyat Şubesi, muhitin umumî bilgisinin artmasına ve Parti prensiplerinin kökleşmesine, yurt sevgisinin, yurttaşlık vazifeleri duygusunun yükselmesine yarayacak mevzularda konuşmalar ve konferanslar tertiplemekle beraber dil ve edebiyat mevzuları ile de bilhassa meşgul*

⁹⁸ Oktay Akbal, *Halkevlerinin Kütüphane ve Yayın Kolu Şubeleri Çalışmaları (1932-1951)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s.29-30.

⁹⁹ O.Akbal, a.g.e., s.30.

¹⁰⁰ CHF, Halkevleri Talimatnamesi, Yer Yok, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932, s.6.

¹⁰¹ BCA, 490.1.0.0 / 3.12.32, s.1.

olur¹⁰². ” Şubenin görevleri halkın bilgi seviyesini artırmak, inkılapları yaymak ve günümüz Türkçesinde kullanılmayan ancak halk arasında kullanılan kelimeleri araştırarak topluma tekrar katmaya çalışmaktır¹⁰³. Bu şubede halka Türk dili, kültürü, tarihi konularında eğitimler verilmiştir. Şubenin faaliyetlerini beş konuda sınıflandırabiliriz. Bunlar: konferanslar, dil çalışmaları, edebiyat çalışmaları, büyükleri anmak ve dergi yayınlamak. Şubenin yaptığı çalışmalara bakıldığında çıkan yayınların en önemlisi dergiler olmuştur. Devrimlerin ve ülkenin ideolojisini halka ulaştırma konusunda dergilerin önemi büyüktür ve bu konuda özellikle Ankara Halkevi tarafından çıkarılan “Ülkü” dergisi önemlidir¹⁰⁴. Ülkü eğitsel amacıyla çalışmış devrimleri ve ilkeleri halka götürmüştür. Bunun dışında şubenin bir diğer amacı ise unutulmaya yüz tutmuş sözcükleri gün yüzüne çıkarmak olmuştur. Bu amaçla yapılan çalışmalar TDK ile benzer doğrultuda olmuştur. Şube genel olarak değerlendirildiğinde milli dilin tanıtılıp geliştirilmesi bağlamında önemli işler gerçekleştirmiştir.

2.2.2. Güzel Sanatlar Şubesi

Güzel Sanatlar Şubesi müzik, resim, heykeltıraşlık, mimarlık gibi alanlarda sanat ve sanatkar ya da amatör unsurları bir araya toplar. Genç yetenekleri geliştirmeye çalışır¹⁰⁵. Güzel Sanatlar Şubesi Müzik Kolunun etkinlikleri yeni rejimin ulus devlet ideolojisinin amaçları yönünde oluşturulmuştur. Esasen erken Cumhuriyet Dönemi’nde Gökalp’in görüşlerinden etkilenen yeni rejim, müzik alanında modern ve ulusal bir müzik oluşturmayı amaçlayan devrimi gerçekleştirmiştir. Gökalp’e göre halk müziği ulusal kültürümüzün müziği, Batı müziği ise yeni medeniyetimizin müziğidir. Gökalp’in halk müziklerini toplayarak bunların Batı müziği ölçütlerine göre oluşturulması ile elde edilecek hem ulusal hem de Avrupalı müzik elde etme düşüncesi, rejimin önerdiği kaynağını halktan alıp batı musikisi ve armonisi ile birleştirilecek milli musiki yaklaşımı ile aynı yöndedir. Esasen bu düşünceler, erken Cumhuriyet Dönemi’nin hakim müzik yaklaşımıdır. Halkevleri ile birlikte halkın Türk kültürünü öğrenerek yeni ve çağdaş ulusal bir kültür edinmesi düşünülmüştür¹⁰⁶. Bu uluslaşma süreci doğrultusunda kendine özgü ulusal müzik

¹⁰² CHF, Halkevleri Talimatnamesi, Yer Yok, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932, s.10

¹⁰³ Kenan Olgun, *Halkevleri Ve Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi, Uluslararası Eğitimde Ve Sosyal Bilimlerde Yenilikler Sanat Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama Ve Araştırma Merkezi, 3-5 Nisan 2019, s.355.

¹⁰⁴ Elif Aktaş ve Yavuz Özdemir, *Bütünden Parçaya Halkevleri Şubeleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 2011, s.190-191.

¹⁰⁵ CHF, Halkevleri Talimatnamesi, Yer Yok, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1932, s.10.

¹⁰⁶ Gülşen Erdal, *İzmit Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Müzik Kolu’nun Erken Cumhuriyet Dönemi Müzik Yaşamına Ulusal Bilinç Bağlamında Katkıları*, Fine Arts, 2018, s.109.

oluşturulmak istenmiştir¹⁰⁷. Bu şube halkın güzel sanatlara olan sevgisini arttırmak, ülkede güzel sanatların gelişmesini sağlamak amacıyla çalışmıştır. Müzik, resim, heykel, mimari sanat alanlarında profesyonel ve amatör çalışmaları bir arada toplamıştır.

2.2.3. Temsil Şubesi

1935 yönetmeliğinde “Gösterit” adı verilen 1940 yönetmeliğinde ise yeniden ilk yönetmelikteki adını kullanan Temsil Şubesi, halkevinde oluşturulan şubelerin en önemlilerinden biridir. Halkevlerinin en önemli amacı halk eğitimi olduğu için Temsil Şubesi de bu amaca götüren en mühim şube olarak değerlendirilmektedir. Temsil Şubesinin 1940 yılında çıkan yönetmeliğine göre görevleri; halkevlerinde bir hayat ve hareket oluşturmak, bölgenin tiyatro ihtiyacını karşılamak, gençleri güzel konuşmaya alıştırmak, gençlerin fikir, dil ve sanat alanında eğitilmesinde yardımda bulunmak, iyi konuşmacılar yetiştirmek, ülke ve toplum için faydalı telkinlerde bulunulmasını sağlamaktır¹⁰⁸. Türkiye’de okuma yazma oranının düşüklüğü, devrimleri anlatmakta görselliğin ön planda kullanılmasına neden olmuştur. Bu şekilde sanat dallarından tiyatro; yapılan yenilikleri halka benimsetmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Köylü sınıfının, bu ülke için maddi ve manevi anlamda değerinin yükselmesinin ülke için çok önemli olduğu temsillerde vurgulanmıştır. Halkevleri temsil şubesinin yaptığı çalışmalar Atatürk devrimlerinin ve Kemalizm’in halka aktarılması konusunda önemli bir yere sahip olmuştur. Bu amaca yönelik olarak birçok tiyatro eseri yazılarak Halkevlerinde gösterilmiştir.

Kemalizmin yaygınlaşmasını, kökleşmesini sağlayan oyunlarla birlikte, tiyatronun eğitici ve eğlendirici özelliklerini, o dönemki deyişle bedii zevkle (estetik tatla) bütünleştirmek adına Shakespeare, Moliere, Sophokles, Musahipzade Celal’in oyunları ve Ahmet Vefik Paşa’nın Moliere adapteleri oynanmaktaydı¹⁰⁹.

2.2.4. Spor Şubesi

Spor şubesinin amacı, spor sayesinde milli şuuru kökleştirmek, milli bünyeyi sağlamlaştırmak, memlekete ahlaklı ve mert insanlar yetiştirmek için bu doğrultuda çalışmalar yapmaktır. Şube pek çok alanda faaliyet gerçekleştirmiştir. Bunlar: Güreş, atıcılık

¹⁰⁷ Reyhan Yüksel, *Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Halkevlerin de Halk Müziği ve Batı Müziği Beraberliği*, Ahenk Müzikoloji Dergisi, 2020, s.9.

¹⁰⁸ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, s.43.

¹⁰⁹ Nurhan Karadağ, *1932-1951 Yılları Arasında Halkevleri Tiyatro Çalışmaları*, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, (8), 8, 1988, s.137.

ve av, futbol, kış sporları, binicilik ve cirit, atletizm, yürüyüş, koşu, voleybol, su sporları, okçuluk, bisiklet, ağırlık atma, izcilik, boks, jimnastik¹¹⁰ gibi alanlardır. Bu spor müsabakaları düzenlenirken çevresel etkenler göz önünde bulundurulmuş, deniz olan yerde su sporları, kayak için uygun olan yerlerde kış sporları yapılmıştır¹¹¹.

Spor kulüplerinin yurdun her bir bölgesinde açılması ve gençlerin bu kulüplerde çalışmalarının yararlı olacağı düşünülmüş ve bunu sağlamak halkevlerine düşmüştür. CHP'nin halkevleri ve halkodaları bildirisinin spor şubeleri başlıklı bölümünde, ülkede okuyan ya da okumuş olan kesimin daha fazla okuyarak ve okutarak hayatın bütün iş ve mesleklerinde halkı yetiştirerek zihinsel açıdan güçlendirmek konusunda olduğu kadar spor ve beden terbiyesinde de aynı çabayı göstermenin önemli olduğunun altı çizilmiştir. Halkevleri ve halk odalarında kütüphaneler, kitaplar ve yayınlar ile beyinlerin çalışmaları, fikirlerin olgunlaşmaları davası güdülürken bunun yanında beden terbiyesi ve spor konusuna da aynı gözle bakılması gerektiği belirtilmiştir¹¹². Fakat spor şubesinin istatistikleri incelendiğinde kadınların tüm çabalara rağmen spor çalışmalarına katılımları oldukça az olmuştur. Spor şubesinde erkeklere göre kadın üye sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

2.2.5. Sosyal Yardım Şubesi

Türk milletinin en büyük özelliği olan, muhtaç olanlara, din ve milletlerine bakmaksızın yardım eli uzatma özelliğinin teşkilatlanarak devam edilmesi ve geliştirilmesi için çalışılmıştır. Dispanser veya gezici doktorlar sayesinde hastaların yardımına koşturmak, okullardaki ihtiyaç sahibi çocukların ihtiyaçlarını karşılamak, işsizlere iş bulmak konusunda yardım etmek ve halkın sağlık konusundaki bilgilerini artırmak için konferanslar düzenlemek, kitap ve broşürler dağıtmak, filmler izletmek ve memlekete sosyal yardım fikrini aşılacak¹¹³ bu şubenin amaçları arasındadır. Bu amaçlar doğrultusunda halk arasında birlik ve beraberliğin sağlanması, aradaki uçurumun kapanması ve vatandaşları sağlık konusunda eğitmek amacıyla etkinlikler düzenlenmiştir.

¹¹⁰ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, Mad.53-65.

¹¹¹ Murtaza Aykaç, Necdet Aykaç, *Hayat Boyu Öğrenme Bağlamında Türkiye'nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951)*, Trakya Eğitim Dergisi, 11(1), s.540.

¹¹² Efkân Canşen, *Türkiye Cumhuriyetinin Spor Politikaları*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17, 1, 2015, s.41.

¹¹³ Turgay Akkuş, Nursal Kumaş, Berrin Sarıtuğ, *Erken Cumhuriyet Döneminde Yoksullarla Mücadele Kapsamında Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin Rolü*, International Journal Of Social Inquiry, 2019, 13, s.66-82.

2.2.6. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi

Genel olarak halkevi faaliyetlerinde halk dershaneleri ve kurslar şubesi ağırlıklı bir yere sahiptir. Harf inkılabından sonra bu şubenin görevi genişlemiştir. Halkın eğitim düzeyini yükseltecek faaliyetler özellikle bu şubede gerçekleştirilmiştir. Yöresel alanlarda insanların el becerileri geliştirilerek halkın üretime katılması sağlanmaya çalışılmıştır. Türkçe kurslarının yanında yabancı dilde açılan kurslar da azımsanacak düzeyde değildir. Türkçe okuma yazma kursları açılan kurslar arasında başı çekmektedir. Türkçenin yanında özellikle Almanca, Fransızca, İngilizce, dil kursları faaliyet göstermektedir. Okuma yazma bilmeyen vatandaşlara çalışma saatlerinin dışında kalan zamanlarda dersler verilmiştir.

Halkevleri çalışma şubeleri arasında doğrudan öğretici statüde olan çalışma şubesi “Halk dershaneleri ve kurslar” şubesidir. Vatandaşların görgü ve bilgilerini yükseltmek, çeşitli konularda kültür faaliyetlerini gerçekleştirmek için okuma yazma bilmeyen okul çağını geçmiş yurttaşlara okuma yazma kursları, isteyen vatandaşlara pratik bilgiler ve el becerileriyle hayatlarını kazanabilecek ticaret dersleri, dokumacılık, steno, vs. gibi kurslar, kadınlar için el işi, dikiş, ev idaresi kursları, yabancı dil kursları okulların tatil olmasından sonra ise zayıf olan öğrencileri yetiştirme kursları açılmıştır.¹¹⁴ Bu şube sayesinde halk hem mesleki hem de kültürel olarak eğitilmiştir. Türkçe kursları, pozitif bilimler, yabancı dil kursları gibi çeşitli eğitimler verilmiştir.¹¹⁵

2.2.7. Köycülük Şubesi

Halkevlerinin en aktif kollarından biridir. 1932 Talimatnamesine göre “*Köycülük Şubesinin esas vazifesi köylerin sosyal, sıhhî, bedîî gelişmelerine ve köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve tesanüt duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktır.*¹¹⁶” Şube imkân olduğu kadar Halkevinde gerçekleşen etkinliklere civar köylerdeki insanları çağırmıştır. Aynı zamanda Dershane ve Kurslar Şubesi ile ortak çalışmalarda bulunulmuş, okuma günleri düzenlenmiştir. Sosyal Yardım Şubesi ile birlikte de çalışmalar yapıp hastaların tedavileri ile ilgilenilmiştir. Köycülük şubesine bütün köy öğretmenleri üyedir. Çünkü köy öğretmenleri kendilerini köyün ve köylülerin gelişmelerine adanmışlardır. Şubenin köy halkı için sağladığı en büyük yardımlardan biri ise açtığı okuma yazma kursları olmuştur. Bu sayede okuma yazma oranı arttırılmıştır. Şube köylünün sağlığından

¹¹⁴ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, Mad. 79-88.

¹¹⁵ Ü. Ulukaya, a.g.e., s.55.

¹¹⁶ 1932 Halkevleri Talimatnamesi, s.19.

şehirlerdeki işlerinde yardımcı olmaya kadar pek çok konuda çalışmalar gerçekleştirmiştir.¹¹⁷ Köycülük şubesi için köylü ile kentli, aydınların ve devletin arasında bir nevi köprü vazifesi görmüştür diyebiliriz.

2.2.8. Müze-Sergi Şubesi

1932'den 1951'e kadar olan sürede halkevleri sanat ve kültür etkinlikleriyle birlikte Türkiye'de toplumsal değişimin ve gelişimin öncüsü olmuştur. Türkiye müze, tarih ve folklor bakımından oldukça zengindir. Bu zenginliğimizi korumak, tanıtmak, değerlendirmek ihtiyacı vardır. Bu teşkilatın kurulması, yararlı ve aktif olarak yaşayabilmesi, halk tarafından müze ruhunun oluşması, tarih ve sanat zevkinin doğmasına bağlıdır.¹¹⁸ Şube imkanları dahilinde folklor ve etnoloji malzemeleri toplamaya çalışır. Bu malzemeler içinde tarihi açıdan değerli olan eski yazılar, kitap kapakları, tezhipler, divanlar, minyatürler, çiniler, halılar ve nakışlar gibi milli kültür belgeleriyle; eski milli kıyafetler, oyalı yazmalar, çevreler, eski kılıçlar, yatağanlar, tüfekler, tabancalar ve diğer her türlü silahlar, sedef, altın, gümüş, oymalar gibi Türk etnoloji belgeleri arasında sayılır. Bu gibi eserlerin yanı sıra, folklor sahasına giren tüm malzemeleri toplamaya, korumaya ve bunlar üzerinde çalışmalar yaparak insanlara tanıtmayı amaçlamışlardır¹¹⁹. Bu şube tarihimizin maddi ve manevi değerlerini tanıtmayı, öğretmeyi amaçlamıştır. Müze çalışmaları, sergiler, kitap ve dergi çalışmaları gerçekleştirilmiştir.¹²⁰ Gerçekleştirilen gezi, gözlem, konferans ve yayın faaliyetleriyle üzerinde yaşanan topraklara aitlik hissinin güçlendirilmesi amacı güdülmüştür¹²¹.

2.2.9. Kütüphanecilik ve Yayın Şubesi

Halkevleri kütüphaneleri diğer şubeler içinde ayrı bir öneme sahip olmuştur çünkü halkevleri kuruluş amacının en önemli parçasını oluşturmaktadır. Kütüphanecilik ve yayın şubesi Kemalist ideolojinin halka yayılması ve benimsetilmesinde önemli katalizör görevi görmüş ve dermesini bu yönde yoğunlaştırmıştır¹²² Kütüphaneye o kadar önem verilmiş ki kütüphanesiz bir halkevi kanunsuz devlete benzetilmiştir. Hatta halkevi binalarının en

¹¹⁷ E.Aktaş ve Y. Özdemir, *a.g.m*, s.199-201.

¹¹⁸ Aytuğ Ortakçı, *Halkevleri Müze ve Sergi (Tarih) Şubesi'nin Faaliyetlerinde Halk Kültürünü Koruma Düşüncesi*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(30), s.186-187.

¹¹⁹ Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940, Mad. 116.

¹²⁰ Ü. Ulukaya, *a.g.e*, 2015, s.73.

¹²¹ Tercan Yıldırım, *Halkevlerindeki Tarih Eğitimi Faaliyetlerine Bir Örnek: Tarihi Konferanslar (1932-1951)*, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 11(9), S.831.

¹²² Muzaffer Erol, *Halkevi Kütüphaneleri*, Türk Kütüphaneciliği, 12(4), 2000, s.474.

aydınlık ve geniş yerinin kütüphaneler ayrılması istenmiş, rahatlık ve düzenin sağlanması gereken ilk yerin kütüphane olmasına özen gösterilmiştir.¹²³ Halka en faydalı kurum Halkevleri kütüphaneleri olarak kabul ediliyordu. Evlerinde kitap okuyacak sessiz ve sıcak yer bulamayan vatandaşlar için bu kütüphaneler kitap okunacak sıcak bir yuva işlevi görüyordu. Burada bulunan çeşitli gazete ve dergilerle halkın okuma ihtiyacı karşılanmış ve kültürün artık halk tabakasına yayılmasına hizmet etmiştir. Şubenin bir diğer amacı kitap, dergi, broşür gibi materyaller yayınlayarak ülkenin yayıncılık olarak gelişmesine katkı sağlamaktır. Anadolu'nun tarihi, coğrafyası, folkloru gibi alanlarda yayınlar yaparak halkı eğitim ve kültür açısından desteklemiştir¹²⁴.

2.3. İzmir'de Açılan Halkevleri

İzmir sınırları içerisinde toplamda 22 halkevi açılarak faaliyetlerde bulunmuştur. İzmir'de açılan ilk halkevi İzmir Halkevi'dir. İzmir Halkevi 19 Şubat 1932 yılında Cuma günü resmi olarak açılmıştır. 19 Şubat 1932 ve 24 Şubat 1946 yılları arasında İzmir ve ilçelerinde faaliyete başlayan halkevlerinin isimleri şöyledir: 1938 yılın içinde açılan halkevleri: Çeşme, Karşıyaka, Dikili halkevleridir¹²⁵. Diğer açılan halkevleri ise şu ilçelerde açılmıştır: Urla, Bergama, Ödemiş, Tire, Bayındır, Kemalpaşa, Kınık, Kiraz, Menemen, Adagide, Bademiye, Birgi, Kaymakçı, Bornova, Buca, Torbalı, Kuşadası. Bunların yanında açılış tarihine dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Seferihisar'da da bir halkevi açılmıştır.

¹²³ N. Toksoy, *a.g.e*, s.307.g

¹²⁴ Jale Baysal, *Harf Devrimi'nden Önce ve Sonra Türk Yayın Hayatı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981, s. 69.

¹²⁵ Fikirler, 1 Birinciteşrin 1938, s.16.

Tablo 2.1. İzmir Halkevleri ve Açılış Tarihleri

İzmir Halkevleri	
Halkevinin Adı	Açılış Tarihi
İzmir Halkevi	19 Şubat 1932
Urla Halkevi	24 Şubat 1933
Bergama Halkevi	22 Şubat 1934
Ödemiş Halkevi	22 Şubat 1934
Tire Halkevi	22 Şubat 1935
Bayındır Halkevi	20 Şubat 1938
Çeşme Halkevi	20 Şubat 1938
Dikili Halkevi	20 Şubat 1938
Karşıyaka Halkevi	20 Şubat 1938
Kemalpaşa Halkevi	20 Şubat 1938
Kınık Halkevi	20 Şubat 1938
Kiraz Halkevi	20 Şubat 1938
Menemen Halkevi	20 Şubat 1938
Adagide Halkevi	19 Şubat 1939
Bademiye Halkevi	19 Şubat 1939
Birgi Halkevi	19 Şubat 1939
Kaymakçı Halkevi	19 Şubat 1939
Bornova Halkevi	21 Şubat 1943
Buca Halkevi	21 Şubat 1943
Torbalı Halkevi	21 Şubat 1943
Kuşadası Halkevi	24 Şubat 1946
Seferihisar Halkevi	?

Kaynak: Mustafa Özsarı, a.g.m., s.403.

Yukarıdaki halkevleri içinden bazıları açıldığı tarihten itibaren varlık gösterememiştir. Yapılan faaliyetler açısından hiçbir kayıt tutulmayan, gelen giden dosyaları olmayan, demirbaş eşya defterinde kayıt bulunamayan halkodaları da olmuştur¹²⁶. Bununla birlikte sundukları dergiler ve kültürel anlamda yapılan diğer çalışmalarıyla İzmir, Bergama, Karşıyaka, Ödemiş, Urla ve Tire'deki halkevleri önemli çalışmalar yaparak adlarından söz ettirmeyi başarmışlardır. Örnek olarak İzmir Halkevi faaliyete geçtiği ilk günlerden itibaren, talimatnamede bahsedilen hemen her konuda çalışmalarına başlarken, Karşıyaka Halkevi yeni Türkiye'nin sahip olduğu yeni hayat görüşü çizgisinde hazırlanan eğlenceli balolar, bahçe partileri, kültür geceleri ve verdiği konserlerle adından söz ettirmiştir. İzmir ve Karşıyaka halkevlerindeki bu faaliyetler Anadolu, Halkın Sesi ve Yeni Asır gibi İzmir'de çıkan günlük gazetelerde yer verilmiş ve böylelikle halkın dikkati çekilerek halkevi faaliyetlerine geniş katılım sağlanmıştır¹²⁷.

¹²⁶ BCA, 490-1-0-0 / 987-824-1, (İzmir İli ve Kazalarındaki Halkevlerinin Çalışma Raporları), s.1.

¹²⁷ Mustafa Özsarı, *Ege Bölgesi Ege Bölümü Halkevleri Ve Yayın Çalışmaları*, Atatürk Yolu, 5, 23, 1999, s.402-403.

Halkevleri çalışmaları içinde yayınların özel bir yeri olmuştur. 1932-1951 yılları arasında halkevleri yayın konusunda pek çok zorluğu yenmek amacıyla hem kalite hem sayı bakımından oldukça mesafe kat etmişlerdir. Bu dönemde İzmir Halkevi en çok kitap

ve dergi yayımlayan kuruluşlardan biri olmuştur¹²⁸. Tüm bunları göz önüne aldığımızda İzmir Halkevi'nin topluma yön veren, kendini geliştiren ve sürekli üreten yapısı sayesinde ülkenin gelişimi açısından oldukça çaba sarf ettiğini söyleyebiliriz.

19 Şubat 1932'de açılan 14 halkevi arasında İzmir Halkevi'de vardır. Günümüzde İzmir Devlet Tiyatrosu olarak kullanılan bina o dönemde halkevine ayrılmış binadır. Bu yer aynı zamanda kapanmadan önce eski Türk Ocağı binasıdır. Milli Mücadele yıllarından sonra Anadolu'da açılan ilk Türk Ocağı, İzmir Türk Ocağıdır¹²⁹. Binanın Halkevi binasına dönüşme süreci 10 Nisan 1931'de başlamıştır. Bu tarihte Türk Ocakları aldıkları kararla kendini feshedip, halkevlerine katılmışlardır. Bu kararın ardından Türk Ocakların tüm mal varlığı parti tarafından teslim alınmış, gayrimenkul tapuları ve mazbatalarla tapular İl İdare Heyetinde toplanmıştır¹³⁰.

10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında gerçekleşen CHP Üçüncü Büyük Kongresi'nde Halkevlerinin açılması karara bağlanınca, bu konudaki en mühim sorun halkevi için belirlenen amaçlara uygun bir bina bulmaktır. Bunun için de partiye geçen Türk Ocakları binaları halkevlerine en uygun binalar olarak belirlenmiştir. İzmir'deki Türk Ocağı binası da altı oda ve 500 kişilik salonu ile İzmir Halkevi'nin ihtiyaçlarına uygun bir özellikte olduğu görülmüştür. Diğer yandan da bina Eylül ayından itibaren İzmir basınında "Halkevi" geçmeye başlamıştır. Fakat bu tanımlama 1932 yılına kadar sadece fiili bir durumu ifade etmiştir. Çünkü bu tarihi kadar binada herhangi bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bina sadece farklı amaçlarla bir takım etkinlikler için kullanılmıştır. Bunda henüz halkevi teşkilatına ilişkin çalışmaların tamamlanmamış olması sebep olmuştur. Nitekim daha 1931 Kasım ayında halkevlerinin çeşitli şubelerine ait talimatnamesi bitirilmeye çalışılmaktadır. Kaldı ki İzmir'de ve ülke genelinde buna benzer bazı binaların da halkevi olarak tanımlandığı görülmüştür. Dolayısıyla asıl planlı programlı çalışmaları ve yapılanmasıyla İzmir Halkevi'nin açılışı ancak Halkevleri teşkilatına ilişkin çalışmaların sonuçlanması

¹²⁸ M. Özsarı, a.g.m, s.408.

¹²⁹ Sadiye Tutsak, *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler 1850-1950*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, s. 410.

¹³⁰ Yaşar Akyol, *İzmir Halkevi (1932-1951)*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Birinci Basım İzmir, 2008, s.59.

üzerine gerçekleşir. Bunu resmi olarak kamuoyuna ilk duyuran haber ise 20 Ocak 1932 tarihli dir. Buna göre, ülke çapında İzmir'in de dahil olduğu 14 ilde Halkevleri açılacaktır. Haberi yayınlayan gazete aynı zamanda halkevlerine ait talimatnameyi de tefrika halinde yayınlamaya halkı bilgilendirmiştir. 8 Şubattan itibaren ise bu konuyla ilgili haberler yoğunlaşmıştır. Haberlere göre Halkevleri Talimatnamesi yeterli miktarda CHP İzmir Teşkilatına ulaşmış ve ilgililere tebliğ edilmiştir. 12 Şubat'ta ise İzmir Halkevi'nin açılışı için görüşmeler yapılmıştır¹³¹.

Halkevlerinin açılışından bir hafta önce, Bahribaba'daki Halkevinde bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda “Vali Kazım (Dirik), Müstahkem Mevki Kumandanı Hüseyin Hüsnü (Kılıkışlı) paşalar ile CHP Vilayet İdare Reisi Hacim Muhiddin (Çarıklı) Bey, Parti heyeti azası, memurin müdür ve reisleri, memurlar, erkek ve kadın öğretmenler ve daha pek çok kişi” hazır bulunmuşlardır. Saat 15.00'da konferans salonunda başlayan toplantıda ilk olarak Hacim Muhiddin Bey konuşma yaparak, toplantının nedeni ve amacından bahsetmiştir. Buna göre, Türk Ocaklarının feshine karar verildikten sonra bazı dedikoduların döndüğüne ve bu teşekküllerin ülkeye ifa ettiği hizmetlerden bahsedilmiştir. Bu arada Türk Ocaklarının yerini tutacak teşekküllerin gelip gelmeyeceğini soranlar olmuştur. İşte bu toplantı, herkes tarafından istenen bir teşekkülün oluşumunu hazırlamak için yapılmıştır. Hacim Muhiddin Bey'den sonra Muallim Behzat Bey tarafından Halkevi Talimatnamesi okunmuş ve sonunda ise Halkevi şubelerine kayıtlar yapılmaya başlanmıştır.

16 Şubat tarihli gazeteler ise, halkevlerinin Cuma günü yani 19 Şubat merasimiyle açılacağını, bunun için hazırlıkların tamamlandığı bildirmekte ve açılış programını vermektedirler. Açılış programı İstiklal Marşı, Cumhuriyet Yemini, halkevi talimatnamesinin okunması, şiirler ve nutuk¹³² eşliğinde gerçekleşmiştir. 17 Şubat'ta Vali Kazım Paşa, Anadolu gazetesine yaptığı demeçlerde halkevinin köycülük şubesinin idaresini üstleneceğini, çünkü bu şubelerde diğerlerine nazaran daha geniş bir mesai sahası olduğu açıklamıştır. Bu arada İzmir Halkevi'nin açılışına partiye dahil olsun olmasın bütün İzmirli davet edilmiştir¹³³.

İzmir Halkevi 19 Şubat 1932 tarihinde resmen açılmış ve etkinliklerine başlamıştır¹³⁴. Açılış töreninin ardından herkese hangi şubelerde çalışacağına dair matbu

¹³¹ Y. Akyol, *a.g.e.*, s.60-61.

¹³² Y. Akyol, *a.g.e.*, s.61-62.

¹³³ Y. Akyol, *a.g.e.*, s.61-62.

¹³⁴ M. Özseri, *a.g.m.*, s.402.

kayıt pusulaları dağıtılmış, herkes bu kağıtlarda yazılı olan şubelerden bir ya da ikisini seçerek işaretlemiş ve geri vermişlerdir. Bütün bu kağıtlar sınıflandırıldıktan sonra, şubelere yazılanlar birer idare heyeti seçerek ve her şubeden intihap olunacak bir murahhasla da umumi bir idare heyeti oluşturulmuştur. Böylelikle İzmir Halkevi'nin 19 yıllık çalışması başlamıştır¹³⁵.

İzmir'de açılan diğer halkevi ve halkodalara baktığımızda Göker'in 1941 yılı birinci teftişinde Torbalı Halkodasının idare heyeti, partinin belirlediği prensiplerin halka ulaşması konusunda istenileni verememiştir. Ardından parti binasının bitişiğinde bulunan uygun bir mekanda bir okuma odası veya bir halkodası meydana getirebilmek adına faaliyete geçilmiştir. Görevini seven, partiye bağlılık gösteren bir halkodası oluşturmayı düşünmüşlerdir¹³⁶.

Kuşadası Halkodasının kurulması Göker'in 1941 birinci teftiş raporuna göre şu şekilde gerçekleşmiştir: Kuşadası'nda yaşayan halkın büyük bir bölümü Girit muhacirlerinden oluşmaktadır. Muhacirler, Kuşadası'nda uzun süredir yaşamalarına rağmen Türkçe konuşamamaktadır. Okula giden çocukların Türkçe konuştuğu ama aileler arasında Rumca konuşulduğu saptanmıştır. Bu sebeple burada bir okuma odası kurulması gerektiği saptanmıştır¹³⁷.

Foça'da ise daha önceden parti tarafından oluşturulmuş gençler kulübü bulunmaktadır. Spor kulübü olan yer gençlerin toplandığı etkinliklerde bulunduğu bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Beden eğitiminden sorumlu olan kişiler aynı zamanda kulüp azalığı yapmıştır. Foça gibi küçük ve sadece ilkokulu bulunan ilçelerde halkevi açılmasa da halkodası ya da okuma odasının açılması gerektiği düşünülmüştür¹³⁸.

Ödemiş Halkevi'nin açılışına baktığımızda oldukça hareketli, canlı gösterilere sahne olduğunu görüyoruz. Halkevinin açılışı, halkevlerinin kuruluşunun ikinci açılış yılına denk getirilmiştir. Ödemiş'i modern bir şehir yapma idealinde, bölgenin önde gelenlerinin

¹³⁵ Y. Akyol, *a.g.e.*, s.62.

¹³⁶ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59

¹³⁷ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59

¹³⁸ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59

destekleriyle ilk aşamada yedi şubesini tamamlamıştır. Sonraki yıllarda da Ödemiş Halkevi yaptığı çalışmalarla en başarılı halkevleri arasında yerini almıştır¹³⁹.

Tire Halkevi ilk yılında sadece dört şubesi faaliyetlerine başlayabilmiştir. Dil, Edebiyat Şubesi, Köycülük Şubesi, Sosyal Yardım Şubesi ve Müze ve Sergi Şubesi ilk yıl faaliyete geçen şubelerdir¹⁴⁰. Göker, 1941 yılında yaptığı birinci teftişinde Tire'nin kalabalık ve ilerlemiş bir merkez durumunda olduğundan bahsetmektedir. Tire'de halkevinin varlığı önem teşkil etmektedir. Tire Halkevi hedef bakımından halkevinin amacına uygun olarak oluşturulmuştur. Halkevinde bulunan elemanlar yetenekli kişilerden oluşmaktadır ancak çevrenin ihtiyacını istenilen düzeyde karşılayamamıştır. Tire halkının eksik ve ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda her alanda yeterli bir halkevine ihtiyaçları bulunmaktadır¹⁴¹.

Çeşme Halkevi, Göker'in 1941 yılı birinci raporuna göre halkevinin açıldığını belirtmiş, ve bölgenin kendini geliştirebileceği bir kültür merkezine ihtiyacı olduğundan bahsetmiştir. Halk ve özellikle gençlerin halkevine olan ilgisinden memnun olan Göker, gençlerin hevesle halkevine başvurduğunu ifade etmiştir¹⁴².

İzmir'de açılan ve dergi yayımlayan halkevlerinden biri de Urla Halkevi olmuştur. Urla Halkevi dönemin İzmir Valisi Kazım Paşa'nın da katılımıyla 24 Şubat 1933'te gerçekleştirilen resmi bir törenle açılmıştır¹⁴³. Urla Halkevi ilk kurulduğunda Kütüphane ve Yayın, Temsil, Spor, Güzel Sanatlar ve Köycüler şubesi açılmış olup bu beş şubeyle çalışmalarına başlamıştır. Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi ise kurulmuş ancak çalışmamıştır. Edebiyat Şubesi ve Sosyal Yardım Şubesi ise ilk döneminde açılmamıştır¹⁴⁴.

2.4. İzmir Halkevi ve İlçe Halkevi Başkanları

Halkevi Talimatnamesi'ne göre halkevi başkanları içinde bulundukları bölgenin parti idare heyeti tarafından seçilir ve bu heyet tarafından görev başına getirilir. Görevleri parti ile halkevi iletişimi sağlamak, seçim ve toplantıları planlamak bu toplantılarda başkan

¹³⁹ Günver Güneş, *Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 21 (63), s.977.

¹⁴⁰ *Halkevleri'nin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hülasası*, s.109.

¹⁴¹ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

¹⁴² BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59

¹⁴³ "Urla Halkevi Bugün Açılıyor", *Anadolu*, 24 Şubat 1933.

¹⁴⁴ "Halkevlerinin kuruluş yıldönümü her tarafta tezahüratla kutlandı", *Anadolu*, 26 Şubat 1933.

olarak görev almak ve yılda bir kez gerçekleştirilen toplantılarda halkevi üyelerine gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili bilgiler vermektir.

İzmir komite seçimleri 27 Şubat 1932 tarihinde başlamış ve 9 Mart 1932 tarihinde ise sona ermiştir. Temsilcilerin katılımıyla ilk umumi idare heyeti 31 Mart 1932 tarihinde gerçekleşmiştir. CHP İzmir Vilayeti idare heyeti, sırayla Avukat Tevfik Fikret, Cevdet Akömer, Avni Doğan, Şehime Yunus, Dr. Hüseyin Hulki Cura, Dr. Mithat Orel, Dr. Kamuran Örs, Mustafa Rahmi Balaban, Dr. Memduh Say, Said Odyak ve Vedide Baha Pars'ı İzmir Halkevi Başkanlığı'na seçmişlerdir¹⁴⁵.

İlçe halkevlerine baktığımızda Seferihisar Halkevi CHP Parti Müfettişi Galip Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu teftiş raporuna göre halkevi başkanının askerlik hizmetini yerine getirebilmek için ayrıldığı ve yerine parti idare heyetinden bir öğretmenin seçildiğine yer verilmiştir¹⁴⁶. Ödemiş Halkevi'nde halkevi başkanlığına lise eğitimi almış olan Muharrem Baran'ın seçildiğinden bahsetmiştir. Baran'ın kültür seviyesi yüksek ve halkevi işlerinde başarılı olabilecek düzeyde olduğu görülmüştür¹⁴⁷. Karaburun Halkevi'nde halkevi başkanlığını yapan İhsan Yüksel'in görevden ayrıldığını yerine ilçe noteri Süleyman Güngör'ün getirildiğine değinmiştir¹⁴⁸. Tire Halkevi başkanlığını Sadık Giz'in yaptığı ve kendisinin kültürlü bir genç olduğu raporda yer almıştır. Giz'in halkeviyle yakından ilgilendiğine değinilmiştir. Halkevi çalışmalarını gerçekleştirecek güçte biri olarak görülmüştür¹⁴⁹. Urla Halkevi başkanlığını yeni parti azalarından, kültürlü, Urla başöğretmeni Niyazi Ocakoğlu üstlenmiştir. Ocakoğlu'nun çalışmaları beğenilmiştir ancak binanın durumu ve maddi sıkıntılar halkevi çalışmalarını istenilen düzeye getirememiştir¹⁵⁰. Bergama Halkevi başkanlığını Avukat Haluk Ökeren yapmıştır. Öker'in halkevi idealini anladığını, halkevine bağlı ve halkevi çalışmalarını en iyi şekilde yerine getireceğine değinmiştir¹⁵¹. Menemen Halkevi başkanlığını Kemal Önder yapmıştır. Önder, aynı zamanda orman maarif memurudur. Önder'in bu işi yapabilecek niteliğe sahip olduğu müfettişlik raporunda yer almaktadır¹⁵². Karşıyaka Halkevi Başkanlığını Hüsnü Tonak yapmıştır. Tonak'ın programlı şekilde çalışması sayesinde halkevi güzel etkinlikler ortaya

¹⁴⁵ S. Tutsak, a.g.e., s.413,414.

¹⁴⁶ BCA, 490.01/999.859.1, s. 26-29.

¹⁴⁷ BCA, 490.01/999.859.1, s. 74.

¹⁴⁸ BCA, 490.01/999.859.1, s. 16.

¹⁴⁹ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45.

¹⁵⁰ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45.

¹⁵¹ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

¹⁵² BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

koymuştur. Aynı zamanda düzenli, hevesli, ciddi çalışan biri olduğuna ve halkevlerinin amacını anlamış olduğuna değinilmiştir¹⁵³. Bayındır Halkevi başkanlığına sorgu hakimi Enver Dünder getirilmiştir. Bayındır Halkevi'ne seçilen başkanın düzeni ve çalışmayı seven biri olduğundan ve halkevini tekrar canlandırıp güzel etkinliklere imza atabileceğinden bahsedilmiştir¹⁵⁴.

2.5. Şube İdare Heyetleri

Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi'nde belirlenen tüm esaslar İzmir Halkevi şubelerinde de uygulanmıştır. Buna göre 19 Şubat 1932 tarihinde açılıp hemen ardından tüm Halkevi şubeleri toplanarak (9 şube), komite üyelerini seçimle belirlemişlerdir. Böylelikle İzmir Halkevi, dokuz şubenin tamamını tam teşekküllü açarak faaliyetlerine başlamıştır¹⁵⁵. Talimatnameye göre, halkevlerinin şubelerinin yönetim kurullarının oluşturulduğu seçimler iki yılda bir gerçekleştirilirdi ve önceki dönemlerde görev alan üyeler yeniden seçilebilirlerdi¹⁵⁶. Bu esas itibarıyla İzmir Halkevi'nde de seçimler iki yılda bir gerçekleşmiştir. Komiteye seçilen üyelerden bazıları bir takım nedenlerden dolayı görevden ayrılmışlardır. 1934 yılında bazı şubelerde istifalar yaşanmış ve yeniden seçim yapılarak yeni komite üyeleri belirlenmiştir. 1935 yılına gelindiğinde ise, CHP Vilayet İdare Heyeti Başkanı Yozgat Saylavı Avni Doğan İzmir Halkevi'ni yeniden kurmak için parti genel katipliğinden talimat almıştır. Parti-devlet özdeşliğinin sağlanmaya çalışıldığından kaynaklanan bir durum sonucunda Avni Doğan Halkevi Başkanlığı'nı da kendi üzerine almıştır. Gerçekleşen seçim sonucunda halkevinin yeni idare heyeti oluşturulmuştur.¹⁵⁷ Bunun sonucunda 1936 yılında yapılması planlanan seçim bir yıl sonra, yani 1937 yılında gerçekleşmiştir¹⁵⁸. Bu seçimle birlikte yeni üyeler belirlenmiştir. Fakat bu tarihte İzmir Halkevi bir bunalım dönemine girmiştir. Çünkü çalışma şubelerinden sadece 5 tanesine 5 kişilik komite üyesi belirlenmiştir. Geriye kalan 4 şube 3'er kişilik komite üyelerini ancak belirleyebilmiştir. İki yıl sonra gerçekleşen 1939 seçiminin sonucunda yeni komite üyeleri belirlenir ve İzmir Halkevi bunalım döneminden çıkıp canlanma dönemine geçiş yapar. Fakat yine şube komitelerinde eşitlik sağlanamaz, kimi şubelerin üyeleri fazla, kimi şubelerin eksik kalır¹⁵⁹. 1941 yılında 10 Mart'ta başlayıp 15 gün süren seçimin sonucunda

¹⁵³ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-50.

¹⁵⁴ BCA, 490.01/665.229.1, s. 135-140.

¹⁵⁵ Y. Akyol, a.g.e., s.67.

¹⁵⁶ S. Şimşek, a.g.e., s.78.

¹⁵⁷ Y. Akyol, a.g.e., s.67-71.

¹⁵⁸ "Halkevlerinde Bugün Toplantı Var", Anadolu, 17 Ocak 1937, s.2.

¹⁵⁹ Y. Akyol, a.g.e., s.71-75.

her şubeye eşit sayıda (5) üye seçilmiştir¹⁶⁰. 1943 yılı seçimiyle yeni kadro tekrar oluşturulur. Bu kadroyu oluşturan isimler düzenli olarak saptanabilen en son üyelerdir¹⁶¹. 1945, 1947, 1949 yıllarına ait bilgi bulunamamıştır. Sadece 1946 yılında İzmir Halkevi Spor Şubesi'nin 1946'da bir Satranç Kolu kurulduğu ve idare heyetine dair verilen bilgiler vardır¹⁶².

Ödemiş halkevi ilk idare heyetinde ise şu isimler yer almıştır: Halkevi Reisliğine Selim Rıfat Bey, Köycülük Koluna Kaymakam Haşim Şerif Bey, Dil, Tarih ve Edebiyat Koluna Orta Mektep Müdürü Recep (Başsoy) Bey, Temsil Koluna İş Bankası Müdürü Rıfat Bey, Musiki Koluna Muallim Faik, Spor Koluna tüccardan Bozcayakalıoğlu Hüseyin Bey, Kütüphane ve Neşriyat Koluna Mihriban Hanım, Halk Dershaneleri ve Kurslar Koluna Muallim Hikmet Hüsametdin Bey getirilmiştir¹⁶³.

2.6. Halkevlerinin Kapatılması

İkinci Dünya Savaş'ı ile birlikte tüm dünyada demokrasi rüzgarları esmeye başlamış ve Türkiye'de yaşanan bu gelişmelerin takibinde olmuştur. Yeni bir rejime geçiş aşamasıyla birlikte ülkede Atatürk'e ve Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimlere karşı sesler de çıkmaya başlamıştı. Bununla birlikte çok partili hayata geçişle beraber, farklı düşüncedeki kimseler ve kesimler parti ya da dernek kurarak örgütlenmeye başlamışlardı. Artık pek çok şey dile gelmeye ve yayımlanmaya başlanmıştı. Bir başka partinin iktidar olabileceği düşüncesi halkın önemli bir kesiminin halkevleriyle araya mesafe koymasına ve karşı çıkmasına neden olmuştur¹⁶⁴.

Halkevleri ve halkodaları tek parti döneminde bir problem yaşamamışken, çok partili hayata geçildiğinde çeşitli problemler ortaya çıkmıştır. Baştan CHP'ye bağlı olması eleştirilmiş, muhalefetin itirazları sonucunda devlet tarafından sağlanan ödenekler düşürülmüştür¹⁶⁵. Halkevlerinin nasıl işlediğine yönelik yapılan eleştirilerin ilk sırasında bu kurumların CHP'ye bağlı kuruluşlar olarak var olmalarına rağmen devlet bütçesinden pay almaları geliyordu¹⁶⁶. Yapılan bu eleştiriler karşısında CHP, halkevlerinin yapısında ve

¹⁶⁰ "Halkevinde Faaliyet", Anadolu, 2 Mart 1941, s.2.

¹⁶¹ "İzmir Haberleri", Fikirler, C: IX, S.244-245, 15 Mart 1943, s.18-19.

¹⁶² Y. Akyol, a.g.e., s.79.

¹⁶³ G. Güneş, a.g.m., s.477.

¹⁶⁴ Anıl Çeçen, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, s.213-214.

¹⁶⁵ Savaş Sertel, *Tek Parti Dönemi'nde Bingöl'de Kurulan CHP Teşkilatları, Halkevleri ve Halkodaları*, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, s.79.

¹⁶⁶ Feroz Ahmet, *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2006.

işleyişinde bir takım farklılıklar yapmaya karar verdi. Bu amaçla birlikte CHP Genel Sekreterliğinin 21 Mart 1942 günü valiliklere gönderdiği yazısında, halkevleri ve halkodalarının yerine getirdikleri ülkemiz önemli olan görev ve sorumlulukları tam anlamıyla gerçekleştirebilmeleri için, özel idare ve belediye bütçelerinden yeterli miktarda yardım tahsisatı ayrılmasını belirtmiştir. 27 Kasım 1946 günü 2896 sayılı genelge ile halkevleri salonlarının halkevi faaliyetlerine engel teşkil etmemesi kaydıyla, belirli süreler içinde kiraya verilebileceği de kararlaştırılmıştır¹⁶⁷.

Demokrasiye geçişle birlikte parasızlık da halkevleri için büyük bir sorun olmaya başlamıştı. Artık çok partili hayata geçildiğinden, diğer partililer devletin bütçesinden halkevlerine bütçe ayrılmasına karşı geliyorlardı. 1948-1949 bütçe görüşmelerinde yaşanan tartışmalar 1950 yılına kadar sürmüştür. 1950 yılı bütçe görüşmelerinde DP, Halkevleri bütçesinin CHP tarafından karşılanmasını gündeme getirmiştir. CHP ise bütçenin ortadan kaldırılması halkevlerinin kapatılmasıyla eşdeğer olduğunu belirtmiştir¹⁶⁸. Parasızlık halkevlerini zor duruma sokarken, ülkede yeni oluşan atmosfer içinde bazı aydın ve eşraf kesimleri de halkevlerinden ellerini çekmiş ve uzaklaşma süreci başlamıştır. Halkevi çalışmalarına katılan kesimler bu kuruluşlardan uzaklaşırken, bu kez de halkevlerine giremeyen bazı kesimler öfkeyle halkevlerine dolmuşlardır. Maddi gelir engellenince halkevi dergileri çıkamaz, köy gezileri gerçekleştirilemez, diğer sosyal yardım ve kültür organizasyonları gerçekleştirilemez noktaya gelinmiştir¹⁶⁹. Halkevi şubelerinin sağladığı gösteriler, balolar, geziler, konserler, temsiller, film gösterileri, spor gösterileri vb. organizasyonların gelir kaynakları arasına alınmasıyla birlikte halkevi etkinliklerine katılım azalma süreci hız kazanmıştır¹⁷⁰.

Halkevlerine yeni bir vizyon kazandırma çabaları sonraki süreçte devam etmiştir. 17 Kasım 1947 tarihinde toplanan CHP 7. Büyük Kurultayı'nda konu görüşülmüştür¹⁷¹. İsmet İnönü kurultayda, çok partili döneme geçilmesinden sonra halkevlerinin diğer siyasi partileri

¹⁶⁷ Adem Kara, *a.g.e.*, s.115; Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin Parti Teşkilatına Umumi Tebligatı, C.XX, s.541.

¹⁶⁸ Davut Atsız, *Türkiye'nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Hakkari Halkevi 1932-1951*, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2019, s.39.

¹⁶⁹ A. Çeçen, *a.g.e.*, s.215.

¹⁷⁰ Müslime Güneş, *Adnan Menderes ve Halkevleri*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XII/25, 2012, s.149.

¹⁷¹ Müslime Güneş, *a.g.m.*, s.149; CHP Yedinci Büyük Kurultay Tutanağı 1947, Ankara 1949, s.199-202.

memnun edecek şekilde dönüştürülmesi için çabaladıklarını belirtmiştir. Fakat karşı taraftan talep gelmeyince muhalefet partisiyle anlaşmaya varamadıklarını açıklamıştır¹⁷².

Kurultayda halkevlerinin nasıl yönetileceği ile ilgili olarak halkevleri komisyonu tarafından hazırlanmış olan rapor kabul edilmiştir. 17 Kasım 1948 günü üzerinde çalıştığı raporu tamamlamış olan komisyon bu raporda; halkevlerine kurum statüsü kazandırılması¹⁷³ ve bağımsız kuruluşlar haline getirilmesi önerisi sunulmuş, fakat bu öneriler yürürlüğe girememiştir. Bu uğraşlardan bir sonuç alınamaması kurumların geleceği açısından olumsuz olmuştur. CHP açısından ise kültürel ve sosyal inkılapları halka benimsetmekle görevlendirilmiş bulunan halkevlerinin, çok partili hayat geçildikten sonra da kültürel çalışmalarda bulunmaları düşünülüyordu¹⁷⁴.

Halkevlerinin parti genel yönetim kurulu tarafından oluşturulan ve genel başkanlık tarafından da onaylanan bir talimatname ile açılmış olmaları nedeniyle hukuki açıdan bir dayanağı olmamıştır. Bununla birlikte de süreç içinde taşınmaz gayr-i menkul edinememişleridir. Halkevlerinin ihtiyaçları açıldıkları bölgenin parti örgütü tarafından sağlanırdı ve halkevleri geliri bu şekilde oluşturulurdu¹⁷⁵.

14 Mayıs 1950 günü ülke tarihimizde önemli bir dönüm noktasıdır. O gün halk sandığa giderek CHP iktidarına son vermiştir¹⁷⁶. Gerçekleşen seçimle beraber seçimi kazanan Demokrat Parti, iktidar olmuştur. Göreve gelir gelmez DP önemli girişimlerde bulunmuştur.¹⁷⁷ Seçimle birlikte CHP muhalefet partisi konumuna gelmiştir ve halkevleri de CHP'nin yan kuruluşu oldukları yönündeki tartışmalar, kurumların çalışmalarını yavaşlatmıştır. 1950 seçimleri öncesinde “Devri Sabık” yaratmayacaklarını belirten DP, ülke genelinde bütün devlet kurumlarında gerçekleştirdikleri değişiklikler, CHP’de rahatsızlık yaratmıştı. DP’nin CHP’ye yönelik sözlü ve fiili faaliyetleri ve buna karşın muhalefetin artan eleştirileri, 1950 yılı sonlarına doğru siyasi ortamı gerginleştirmişti¹⁷⁸. Ardından da Demokrat Parti maddi sıkıntıları sebep göstererek halkevlerini kapatmak istemiştir. Yeni bir devir oluşturmak için yeni malzeme kullanmak gerektiğini, halkevlerinin

¹⁷² N. Toksoy, *a.g.e.*, s.119.

¹⁷³ BCA, 490.01 / 825. 263,1.

¹⁷⁴ M. Güneş, *a.g.m.*, s.150.

¹⁷⁵ A. Kara, *a.g.e.*, s.117.

¹⁷⁶ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi Yayınları, 2004, s.13.

¹⁷⁷ Anıl Çeçen, *a.g.e.*, s.225.

¹⁷⁸ Fevzi Çakmak, *Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması*, International Journal Of History, 7(3), 2015, s.1.

mazide kaldığı¹⁷⁹ açıklamasında bulunan Adnan Menderes, başbakanlık görevinde bulunduğu dönemde söylemiş olduğu bu sözler, artık isteklerinin halkevlerinin çalışmalarını sona erdirmek olduğunu doğrudan göstermiştir. Menderes'in bu açıklamaları yaptığı esnada, bazı milletvekilleri halkevlerinin CHP ile bağlantısının kaldırılması ve halk eğitimi açısından çalışmalarına devam edecek kuruluşlar olarak dönüştürülmesi kendisine teklif edilmiş; fakat bu teklifleri kabul etmemiştir.

Adnan Menderes, 12 Aralık 1950 tarihinde DP Meclis Grubu'nda yaptığı konuşmasının devamında kapatılma konusundaki kesin tavrını göstermiştir. 1932 yılında Aydın Halkevi'nin açılışında konuşma yapmış, halkevlerinin ülkemiz için öneminden bahsetmiştir. Fakat iktidar olduktan sonra halkevlerini eleştirmeye başlamıştır. Bu kurumların halka hizmet götürmediğini belirtmiştir. Menderes, yaptığı konuşmalarıyla olayı hafifletmek ve dengeyi bulmak amacından uzak söylemlerde bulunmuştur. Bu konuda oldukça net olmuş ve halkevlerini kapatma kararı almıştır¹⁸⁰.

İnönü'ye göre, Halkevlerinin kapatılmaması gerekiyordu. Kapatılması yerine verilen öneriler gibi, bağımsız kuruluşlar olarak yoluna devam etmesi gerekiyordu. Ancak DP iktidarı bunu kabul etmemiştir. Ayrıca girilen yol, “Anayasa’ya aykırıydı”. Haksız ve hukuksuz bir “müsadere” hareketiydi. Bununla, ülkenin muhalefet partisine kanun dışı bir darbe vurulmuştur. İnönü bu konu hakkında, “*Bu muameleler, Anayasa’nın ihlali mahiyetindedir. İktidar partisinin rakip siyasi partiyi, Anayasa teminatından mahrum etme teşebbüsüdür*”¹⁸¹ demiştir. İsmet İnönü'nün bu konuşması, Demokrat Parti tarafından tepkiye neden olmuştur.

Adnan Menderes bu konuyla ilişkili olarak yaptığı konuşmada devlet bütçesinden halkevlerine para ayrılmasının demokratik bulmadığını¹⁸² söylemesinin ardından böyle bir tesisin neden gerçekleştiremediklerini de belirterek, bu amaçlarında da ciddi olmadıklarını açıklamaya çalışmış ve sürekli tartışılan bütçe konusuna geçerek halkevlerine ayrılmış olan bütçelerle, edinilen malların, mülklerinin CHP'nin malları olarak tescil etmelerini kabul edemeyeceklerini¹⁸³ belirtmişlerdir. Partinin halkevlerine karşı izlediği bu yaklaşım, toplumu ve özellikle de muhalif kesimleri oldukça etkilemiştir. Çok partili hayatın iki

¹⁷⁹ M. Güneş, a.g.m., s.150

¹⁸⁰ M. Güneş, a.g.m., s.151.

¹⁸¹ Altan Öymen, *Öfkeli Yıllar*, Doğan Kitap, 8. Baskı, İstanbul 2009, s.208

¹⁸² M. Güneş a.g.m., s.152; *TBMM Tutanak Dergisi*, IX. Dönem, C.9,1951, ss.662–663.

¹⁸³ M. Güneş a.g.m., s.152; *TBMM Tutanak Dergisi*, IX. Dönem, C.9,1951, ss.662–663

önemli siyasi partisi olan CHP ve DP arasında oluşan halkevleri devamlılığı ile ilgili problem 1951 yılında halkevlerinin kapanışına kadar sürmüştür¹⁸⁴.

Halkevleri ve CHP mallarının hazineye devredilmesi için hazırlanan tasarı 6 Ağustos 1951 tarihinde meclise sunulmuştur. Görüşmeler esnasında CHP Genel Başkanı İnönü, halkevlerinin kültür ve eğitim hayatımızdaki yerini açıklamış ve kaldırılmasını doğru bulmadığını açıklamıştır. Tasarıyı “müsadere kanunu” olarak adlandırmış ve eleştirmiştir. Yasa tasarısı, 8 Ağustos 1951’de TBMM’de onaylandığı gün CHP bu tasarıyı protesto ederek oylamada bulunmamıştır. Buna rağmen tasarı DP milletvekillerinin oylarıyla kabul edilmiş ve yasalaştırılmıştır¹⁸⁵. Böylelikle halkevlerinin kapatılmasına yönelik yasa tasarısı Anayasa Komisyonunda DP iktidarın etkisinde onaylayarak kabul edilmiştir¹⁸⁶.

Halkevleri, 8 Ağustos 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5830 sayılı yasa ile kapatılıp bünyesinde bulundurduğu malları hazineye devretmiştir. DP iktidarı, yasanın kabulünden hemen sonra harekete geçmiş ve ülkedeki bütün halkevi ve halkodalarına el koymuştur¹⁸⁷. Devralınan mallarla özellikle de sayısı 600.000’i geçen kitaplarla sayıları bilinmeyen belge, fotoğraf, tablo, afiş, plak ve benzeri malzemelerin nasıl kullanılacağı belirlenmediği için bunların birçoğu dağıtılmış, kaybolmuş ya da kapanların elinde kalmıştı, Dolayısıyla halkevlerinde bir kültür kıyımı yaşanmıştı¹⁸⁸.

Halkevleri kuruluş ve işleyiş bakımından tam demokratik bir temele dayanmaktaydı. Üyeler çalışma kollarına ayrılırlar ve kendi başkanlarıyla yönetim kurullarını seçerlerdi. Gençlik burada hem demokratik iradeye hazırlanır, hem de yurda hizmet etme imkanı bularak coşkun enerjisini faydalı alanlara yönlendirirdi. On, on beş yıl önce memleket halkevlerine yeteri ölçüde araçlar sağlayamıyordu. Dünya büyük bir ölüm kalım savaşı veriyordu. Türkiye’de bu korkunç buhranın içindeydi. Dışardan en küçük bir yardım sağlamak mümkün değildi. Ama son on yılda olaylar değişti. Halk eğitimi ve kültür dağıtımı işinde kullanılabilecek yeni en yeni araçların ülkeye sokulması hatta bağış olarak elde

¹⁸⁴ Sefa Şimşek, *a.g.e.*, s.93.

¹⁸⁵ M. Güneş, *a.g.m.*, s.152; Esmâ Torun, II. *Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kültürel Değişimler, İç ve Dış Etkiler, (1945–1960)*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya 2006, s.380.

¹⁸⁶ N. Toksoy, *a.g.e.*, s.126-127.

¹⁸⁷ S. Şimşek, *a.g.e.*, s.113.

¹⁸⁸ Şerafettin Turan, *Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik Mustafa Kemal Atatürk*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 2004, s.584-585.

edilmesi imkan içine girdi. Halkevleri yurtsever ve anlayışlı bir hükümetin elinde bu on yıl içinde halk için neler yapmazdı¹⁸⁹?

Halkevlerinin kaldırılmasından sonra ortaya çıkan boşluk, 1960 yılında gerçekleşen 27 Mayıs darbesinden sonra doldurulmak istenmiştir. DP iktidarlığı döneminde çıkarılan bazı kanunların Anayasa'ya tersliğinin belirlenmesi sonucu gerçekleştirilen yeni düzenlemeler, Halkevlerinin yeniden açılmasına olanak sağladı. Bunun için pek çok çaba harcandı. Fakat o çabalar, halkevlerinin eski etkin örgütlenmesinin bağımsız bir yapı içinde eski canlılığına kavuşmasına yetmedi. İlerleyen yıllarda, kamusal kuruluşlar eliyle “kültür merkezleri” kurulmasını yolları arandı. Bir yandan Kültür Bakanlığı, bir yandan belediyeler, o yolda bazı adımlar attılar. Ancak bunda başarı sağlayabilen yerler, büyük ya da zengin şehirler ve kasabalarla sınırlı kaldı. Oysa halkevleri 1951 yılındaki yasayla kapatılacağı yerde aksine gerçekten bağımsız bir kuruluş haline getirilseydi, ülkemizin hem kültürel hayatı hem de sosyal hayatı bugünden çok daha gelişmiş olacaktı¹⁹⁰.

¹⁸⁹ U. İğdemir, a.g.e., s.238.

¹⁹⁰ A. Öymen, a.g.e., s.213.

3. BÖLÜM

3. İZMİR HALKEVLERİNİN KÜTÜPHANECİLİK VE YAYIN ŞUBELERİNİN HALK EĞİTİM ÇALIŞMALARI

3.1. İzmir Halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubelerinin Düzenlediği Faaliyetler

Halkevlerinin açılmasıyla birlikte kütüphaneler de büyük bir titizlikle oluşturulmuş ve halka hizmete başlamıştır. Sunulan bu hizmette her şey en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş ve uygulanmıştır. Temel prensipleri arasında gençliği halkevi amaçlarına uygun olan kıymetli kitaplarla buluşturmak da yer alıyordu. Gençler arasında kıymetli eserleri okumaya karşı daimi bir ilgi uyandırmak, gençlere bu kıymetli eserlerden nasıl yararlanacağını öğretmek, gençlerin iyi okuma yeteneklerini geliştirmek bu prensipler arasında yer almaktaydı¹⁹¹. Genç Cumhuriyet'in harf devrimi ve batılılaşma düşüncelerini genç nesillere tavsiye etmede gelecek nesillerin çağdaş edebiyat, pozitif bilimler okuma yazma ve kitap okuma alışkanlıklarına olan ilgilerini artırma, çağdaş dünyaya adapte olmaya yönelik gençler için büyük bir fırsat olarak il ve ilçeler ölçeğinde faaliyetler sürdürmüşlerdir.

Her şeyimiz gibi kütüphane ve neşriyat alanındaki çalışmaların muvaffak eserlerini de cumhuriyetimize borçluyuz. Bir milletin kültürel varlığının başlıca ifade vasıtası olan kitap şüphesiz cumhuriyetten önceki devirlerde memleketimizin tanıdığı bir şeydi. Ancak pek az olarak ve pek az insana hitap eder bir şekilde. Kitabı halkın dili ile halkın önüne seren ilim fen ve sanat mensuplarının istifadesine geniş ölçüde arz eden Cumhuriyet olmuştur. Bir yandan okuma zevkini halk arasında günden güne artmasına çalışılırken bir yandan da okuma ihtiyacını karşılayacak eserlerin hazırlanması ve basılması yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların durmadan yürütüldüğü Cumhuriyet devrinde hemen bütün vekillerce mesleki ve ilmi pek çok kitap yayınlanmış; buna karşılık olarak vilayetler tarafından da mahalli ihtiyacını giderecek eserler bastırılmıştır¹⁹².

Yeni oluşturulan sosyolojinin dünya dillerinden çevrilen eserlere, batı ve dünya edebiyatı içerisinde kült olarak kabul edilen edebi ve bilimsel kaynaklara erişimi

¹⁹¹ BCA, 490.01 / 822.250.1.

¹⁹² Kemal Özertem, "Cumhuriyet Devrinde Kütüphane ve Neşriyat Çalışmaları", *Fikirler*, s.222-223, 31 Birinciteşrin 1941, s.5.

kolaylaştırmak ve dünyayı takip edebilmek için bir olanak olarak halkevleri kütüphaneleri halkın Atatürk tarafından belirlenen muasır medeniyet ölçülerine çıkmalarını sağlamak adına çalışmıştır.

İzmir, Türkiye ölçüleri içinde değerlendirildiğinde, sosyo-ekonomik açıdan olduğu gibi, devlet hizmetleri açısından da ilk sırada yer almaktadır. Yalnızca Batı Anadolu'nun değil, İç Anadolu bölgesindeki birçok ilin de ekonomik merkezi olan İzmir'de, ekonomik ve sosyal gelişme, koşut bir biçimde ve belli bir birliktelik içinde gerçekleşmiştir. İlin, gerek doğal koşulları ve coğrafi konumu, gerek tarihsel birikimi ve ekonomik yapısı, böyle bir birlikteliğe uygun ortam hazırlamıştır¹⁹³. Diğer illere kıyasla sosyo-ekonomik açıdan iyi durumda olan ve aldığı göçlerle birlikte halkın eğitim düzeyini yükseltme görevi örgün eğitimle birlikte yaygın eğitimle de desteklenmesi gerekmiştir. İzmir'de açılan halkevleri ve şubeleri bu görev için birlikte hareket etmiştir.

İzmir'de açılan halkevleri öncelikli olarak kütüphane oluşturulmasına önem vermişlerdir. Halkevleri Talimatnamesi'ne göre bir kütüphanenin oluşturulması, Halkevi açılmasının da ön koşullarından biri olarak sayılmıştır. Özellikle CHP Genel Sekreterliği, kütüphane oluşturma ve kitap temini işini oldukça önemli görmüştür. Dolayısıyla Halkevi kütüphaneleri bünyesinde bulunan kitapların büyük bir bölümü CHP tarafından temin edildiğini söyleyebiliriz. Talimatname ve CHP Genel Sekreterliğinin belirlemiş ve önerilerde bulunmuş olduğu kitaplar, kaynaklar, faaliyet ve işlevler halkevlerinin temel vizyonu olacak şekilde uygulanmış ve faaliyetlere kaynak bütçe ve istihdam bu çerçevede belirlenmiştir.

Halkın okuma aracılığıyla yetiştirilmesi ve gelişmesini sağlamak için imkanlar dahilinde pek çok yola başvurulmuştur. Bunlardan biri de güzel ve halk için faydalı olan kitapları parasız olarak halka ve özellikle de köylere ulaştırılması olmuştur. Halkevleri faaliyetlerini sadece şehir merkezlerinde değil özellikle köy ve mahallelere kadar ulaşmayı hedeflemiştir. İzmir halkevleri Kütüphanecilik ve Yayın şubeleri de bu hedef doğrultusunda çalışmaları sadece halkevinde değil, halkevine ulaşamayan, uzak kalan insanlara kadar ulaşmaya ve çalışmalarına oradaki halkı da dahil etmeye çalışmıştır. Pek çok halkevi, kendi çevresinin ihtiyaçlarına cevap veren küçük kitaplar ve broşürler hazırlayarak çevrelerine dağıtmışlardır. Böylelikle de Türk köylüsü ve Türk vatandaşı eğitilmeye ve aydınlatılmaya devam edilmiştir. İller bazında açılan halkevleri ile yapılan yayınlar, açılan kütüphaneler

¹⁹³ Yurt ansikopedisi, s.4389

tüm yurdun her idaresine her topluluğuna ulaşması hedef haline getirilmiş Türk milletinin her ferdine ulaşmaya ve gelişimin en önemli faktörlerinden olan kitap okuma kültürünü tabana yayma hedeflenmiştir.

Kütüphane kitaplarının çoğunu CHP Genel Sekreterliği tarafından gönderilmiştir. Tek parti dönemi CHP'si devlet olma rolünü gerçekleştirmiş ve her ile ve ilçeye gerekli teminlerini yapma konusunda işlev göstermiştir. Gönderilen kitaplar arasında çeşitli bakanlıkların yayınları, TBMM Zabıt Cerideleri, piyesler ve daha başka yayınlar vardır. Kitaplarla birlikte farklı gazete ve dergiler de Halkevi kütüphanelerinde yer alan yayınlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar da CHP Genel Sekreterliği tarafından önerilmiş ya da halkevlerinin bu dergilere abone olmaları sağlanmıştır. Abone olunan dergi ve gazeteler arasında şunlar sayılabilir: Ulus, Karagöz, Yurt, Akbaba, Belleten, Endüstri, Ziraat, Varlık, Türk Yurdu, Çığır, Tarama, Ülkü, Anayurt, Ayın Tarihi, Yeni Kültür, Deniz, Siyasal Bilgiler, Kooperatifçilik, Ege, Servetifünun, Öz Dilimize Doğru, Ar, Musiki, ve Sanat, Musiki, Muallim Mektebi vd. Halkevlerinin kitap ve dergi sağlama yolları elbette sadece CHP ve değişik bakanlıklar değildir. Halkevlerinin kendi çıkardıkları dergileri ve yayınları birbirlerine göndermeleri söz konusudur. Hatta bu konuda direktifler vardır. Örneğin CHP Katibiumumiliğinden Halkevlerine gönderilen “CHP Katibiumumisi Kütahya Mebusu Recep” imzalı 14.5.1934 tarih ve 279 numaralı tamim şu şekildedir: *“Halkevleri birbirleri arasında münasebet ve tesanüdü ziyadeleştirmek için her şubeye ait neşriyatın bütün Halkevlerine gönderilmesinin usul konulmasını ve her Halkevinin ilmi faaliyetlerini merkezce yakından takip edebilmek için üçer nüsha da Umumi Katipliğe gönderilmesini tamimen rica ederim”*¹⁹⁴. Çıkarılan yayınların halkevlerince birbirine gönderilmesi ve yakından takip edilebilmesi adına katipliğe de gönderilmesi istenmiştir.

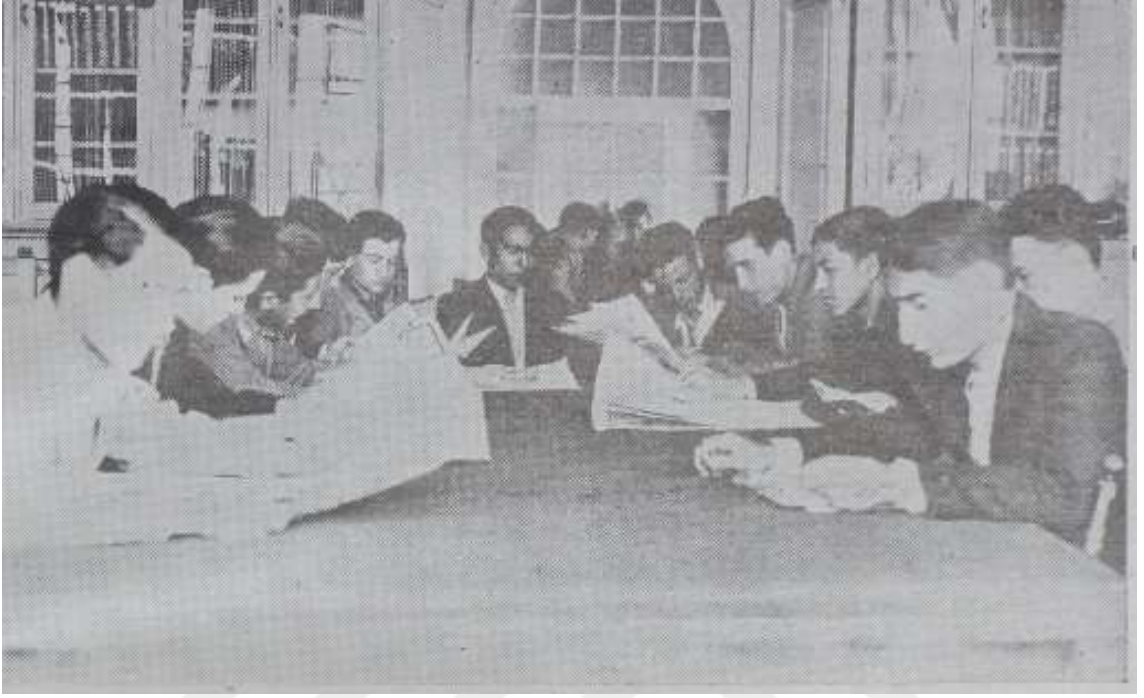
İzmir Halkevi Kütüphane ve Yayın Şubesine baktığımızda ilk yıllarda fazla bir etkinlikte bulunmamış, sadece kütüphanesindeki kitapların sayısını arttırmaya çalışmıştır. Şubenin ilk açıldığı dönem Türkiye İş Bankası İzmir Şube Müdürü Firuz Bey tarafından kütüphaneye 50 cilt kitap bağışında bulunmuştur¹⁹⁵. Şube Halkevi kütüphanesinin resmi açılışını 29 Ekim 1933'te Cumhuriyet Bayramı'nda yapmış, 2.915 cilt kitap ve dergisini halkla buluşturmuş, 5 seyyar kütüphane yaptırmış, bunlardan birini İzmir Cezaevi'ne koymuştur¹⁹⁶. 61 eserden oluşan ilk seyyar kütüphane ilk olarak Ören'e gönderilip

¹⁹⁴ Y. Akyol, a.g.e., s.116-117; CHF Tebligat III (1934), s.52.

¹⁹⁵ Anadolu, 21.02.1932, s.2.

¹⁹⁶ Anadolu, 29.11.1933, s.3.

okuyucular ile buluşturulmuştur¹⁹⁷. Eserlere baktığımızda pek çok kıymetli eser, kısa yazılmış milli kahramanlık hikayeleri ve eğlendirip güldüren eserlere yer verildiği görülmüştür.

Kaynak: Fikirler, 1 Mart-15 Nisan 1938, s.37.

Görsel 3.1. İzmir Halkevi Kütüphanesinden Yararlanan Gençlerden Bir Görüntü

1934 yılında şube, halkevi kütüphanesini halka açık tutulmuş ve kütüphane gece gündüz okuyucular kütüphaneyi ziyaret etmiştir¹⁹⁸. Hapishaneye de 200 cilt kitap hediye edilmiştir¹⁹⁹. Kütüphanenin gece gündüz açık bulundurulmasıyla halkın istediği zaman kütüphaneden yararlanması sağlanmıştır. Böylelikle vatandaşın kitaba ulaşması önünde zaman engeli kaldırılmıştır. Cezaevindeki kitaplıkta unutulmamış hatta zenginleştirilmesi için bağışlarda bulunulmuştur.

1935 yılında iki tanesi köyde, biri bir spor yurdunda, diğeri de bir parti ocağında olmak üzere toplamda dört tane kütüphane açılmıştır²⁰⁰. Bu kütüphanelerden biri halkevi Bahribaba parkında belediyenin uygun gördüğü bir yerde, isteyenlerin çeşitli kitap okuyabilecekleri şekilde açılmıştır²⁰¹. Kitapların daha fazla insana ulaşabilmesi için farklı mekanlarda kütüphane bulundurulmaya çalışılmıştır. Hem köylerde hem spor yurdunda hem

¹⁹⁷ Anadolu, 23.03.1934, s.9

¹⁹⁸ Anadolu, 08.02.1934, s.1.

¹⁹⁹ Anadolu, 23.03.1934, s.2.

²⁰⁰ Y. Akyol, a.g.e., s.117.

²⁰¹ Anadolu, 02.07.1935, s.3.

de parti ocağında kurularak insanların sık sık ziyaret ettikleri yerlerde kurulmaya özen gösterilmiştir.

Kütüphanecilik ve Yayın komitesi, 17.01.1937 tarihinde 31.05.1937 tarihine kadar üçü umumi olmak üzere 18 toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantılara 104 kişi katılmıştır. Gerek umumi gerek komite toplantılarında İzmir'in geniş ve tarihi çerçevesi içinde okuma bilen ve bilmeyen halka ilk, orta ve lise talebelerine yüksek tahsil görmüş ve hayata atılmış insanlara halkevinin nasıl faydalı olabileceği düşünülmüştür. Fikirler dergisinde yer alan toplantı kararları şu şekildedir:

1- Bastırılmış olduğu halde evimizin deposunda duran (yeni pedagoji ve psikoloji) kitaplarından ilk, orta okulların ve liselerin kütüphanelerine ve halkevlerine birer tane gönderilmiştir.

2- Köycüler şubesinin köylerde yaptığı etüt neticesinde: “Portakal kahramanı Balçovalı Mehmet Ali Amca, Kayısı Kahramanı Çiğlili İsmail Altınta, Kınıkta ilk çekirdeksiz yetiştiren Hakkı Kuşçu ile Yusuf Konyar, Buğday Cinsi, At ve Sığırları ile Ünlü Bölcek Köylü Tevfik Üreten, Badem, Zeytin, Armut Kahramanı Hüseyin Masalcı Köylerde Eskicilikten Sonra Çiftlik Sahibi Olan Mehmet Zırlı” adlı broşürler bastırılmış ve köylülere dağıtılmıştır.

3- Yayını 1 Aralıkta durmuş olan Fikirler dergisinin 1936 yılı Şubat ayı itibaren düzenli olarak çıkarılmasına karar verilmiştir.

4- İlk ve ortaokul öğretmenleriyle görüşülerek halkevi kütüphanesinden yararlanmalarına teşvik edilmiştir.

5- İzmir ve civarında bulunan antikiteilerin anlaşılmasına yardım için Arkeoloji Rehberi adlı bir kitabın basılmasına başlanmıştır.

6- Kütüphane tasnifinin daha uygun bir şekle konulmasına karar verilmiştir. Milli kütüphane tetkik edilerek faaliyet başlanmıştır.

7- Halkın gazete ve mecmualardan istifade edebilmesi için Bahribaba parkında bir gazete okuma odasının inşası için yönetim kuruluna ve Belediye'ye başvurulmuştur. Gerekli proje ve planların hazırlanmasına ve bütçeye para konmasına karar verildi.

8- Halkevi salonunda verilen konferanslardan ve konserlerden halkın geniş ölçüde yararlanması için parkta hoparlör tesisatı işi üzerinde yetkililerle yapılan temaslar iyi sonuçlar vermiş ve plan hazırlığına başlanmıştır. Bütçeye bunun için tahsisat konulmasına karar verilmiştir²⁰². Alınan bu kararlarla halka kültürel açıdan faydalı olabilmek hedeflenmiştir.

Fikirler dergisine baktığımızdaysa bu altı ay zarfında gerek içerik gerek şekil itibariyle ilerlemişse de istenilen olgunluk seviyesine henüz ulaşamamıştır. Bu defa gençliğe, halkevi şuuruna ve mahalli birlikleri belirten yazılara sayfalarını daha geniş şekilde açması temin edilmiş ilmi yazıların yanında yeteneklerin keşif ve gelişimine imkan bırakılması sağlanmıştır. 1938 yılı içerisinde kütüphanede mevcut ciltsiz kitaplardan 1600 adedi bu devrede ciltlenmiştir²⁰³.

1938 yılı ilk altı ayında kütüphanenin tertip ve tanzim işi üzerinde çalışılmış ve on bin adet fiş yaptırılmıştır. Fihristin yeniden düzenlenmiş, kitapların muhafazası için gereken tedbirler alınmış ve kütüphanenin düzgün şekilde işlemesi için çalışılmıştır. Hilaliahmer ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çocuklar için yayınladığı bütün eserleri ve yeni harflerle çıkan çocuk kitapları ve dergilerin önemli bir kısmı incelenmiş, uygun olanlar alınarak bir çocuk kütüphanesi oluşturulmuştur. Mevcut kütüphanelerin (seyyar) kitap listesi incelenmiş, yeni ve uygun kitapların ilavesi ile bunların zenginleştirilmesi ve adedinin arttırılması düşünülmüştür. Yeni ve değerli kitapların alınmasıyla kütüphane zenginleştirilmiş ve kütüphanede mevcut olmayan Fikirler dergisi Yedigün ve Endüstri dergileri, Öğretmenler Gazetesi ilk sayılarından itibaren getirtilmiştir. Hayat Ansiklopedisi'nin eksik ciltleri tamamlanmış, kütüphanede ciltsiz kitaplar ciltlenmiştir. İzmir Halkevi yayınları diğer halkevleriyle paylaşılmış ve onların da yayınlarını göndermeleri rica edilmiştir²⁰⁴. Bu süreçte şube beklenileni vermek için yoğun çalışma gerçekleştirmiştir.

Şubenin 1939 yılı faaliyetlerine baktığımızda, 1939 Haziran ayı içinde kütüphaneye 14 kitap ve 57 adet dergi gelmiştir. Mayıs ayı içinde 1050 vatandaş kütüphaneden yararlanmıştır. Kütüphanede bulunan 100 cilt dergi ciltlenmiştir. Mumcu kahvesinde açılan okuma odasının ıslahı ve genişletilmesi için gerekli olan tedbirler alınmıştır²⁰⁵. Haziran ayı

²⁰² Fikirler, 1938, s.37-38.

²⁰³ Fikirler, 1938, s.50.

²⁰⁴ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur (1938), *Fikirler*, 65-66.

²⁰⁵ “Halkevimizin Mayıs Ayı İçindeki Çalışmaları”, *Fikirler*, C. VIII, S.188, 1 Haziran 1939 ,s.13-14.

içinde muhtelif vesilelerle halkevine toplamda 10500 vatandaş gelmiştir²⁰⁶. Eylül 1939 ayı içinde ise halkevine 9172 vatandaş ziyaret etmiştir. Kütüphaneye Eylül ayı içinde 77 adet kitap ve dergi gelmiş ve bunlar okuyucuların istifadesine konulmuştur²⁰⁷. 16 Nisan 1940 tarihinden itibaren her gün bir Ulus Gazetesi ve Mayıs 1940 nüshasından itibaren ise her ay Ülkü Dergisinin halkevi kütüphanesine gönderilmesi Ulus ve Ülkü müdürlüklerine bildirilmiştir²⁰⁸.

Halkımızın fikri ve toplumsal seviyesini yükseltmek, gençlerimizi yurda ve insanlığa tam manasıyla faydalı bir unsur olarak yetiştirmek amacıyla kurulan ve sayıları her yıl biraz daha artmakta olan halkevleri Şubat 1942’de kuruluşlarının 10. yılına ulaşmıştır. İzmir Halkevinin bu zaman zarfındaki çalışmalarını, toplanılan malumat, kuruluşun ilk yıllarına ait çalışmalardan bazılarını tamamıyla tespit edilmesine maalesef imkan vermemişse de son beş yıla ait çalışmaları tam olarak tespit edilebilmektedir. Bu zaman zarfında İzmir Halkevi’nin Kütüphanecilik ve Yayın Şubesinin çalışmalarını şöylece sıralayabiliriz: 4833 kitabı kapsayan bir kütüphane kurulmuş ayrıca Ankara, İstanbul, İzmir gazeteleri ve dergileri düzenli getirtilerek halkımıza sunulmuştur. Bu süreçte kütüphanemizde kitap gazete vb okuyanların sayısı 39.605’e ulaşmıştır. Halkevinin çeşitli şubelerince hazırlanan 22 eser bastırılarak halkevlerine okullara ve halka dağıtılmıştır²⁰⁹. Günden güne zenginleşen halkevi kütüphanesi, tatil ayları dolayısıyla öğrenciler ve münevverler tarafından sık sık ziyaret edilmiştir. 1942 Ağustos ayı içinde 700 okuyucu gelmiştir. Bu ihtiyacın daha geniş ölçüde temin edilmesi için okuma salonumuzun genişletilmesi düşünülmüştür²¹⁰. Halkevleri 10. Yılına ulaştığında kütüphanecilik ve yayın şubesi faaliyete başladığı yıldan itibaren amaçları doğrultusunda hareket etmiş ve 10. Yılda aslında ciddi oranda gelişim göstermiştir. Yaklaşık olarak 40 bin kişinin okuyucu olması sağlanmış ve bünyesinde barındırdığı eserlerle binlerce insanın hayatına dokunmuştur.

1943 yılına gelindiğinde ise Çarşamba günleri İzmir Halkevi okuma ve oturma salonunda, ancak dar ve sayılı dinleyiciler, özellikle de gençler tarafından ilgi ile takip edilen ahlak seminerler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleşen seminerlerin konuları şu şekildedir²¹¹:

²⁰⁶ “Halkevimizin Çalışmaları” *Fikirler*, C. VIII, S.191, 15 Ağustos 1939, s.12

²⁰⁷ “Halkevimizin Eylül Ayı İçindeki Çalışma Faaliyetleri”, *Fikirler*, C. VIII, S.193, 1 İkinci Teşrin 1939, s.14.

²⁰⁸ BCA, 490.1.0 / 1243.140.1.s.22.

²⁰⁹ “İzmir Halkevi Çalışmaları”, *Fikirler*, S.226-227, İkincikanun-Şubat 1942, s.26

²¹⁰ “Evimiz Çalışmaları”, *Fikirler*, S.232-233, 15 Ağustos 1942, s.16.

²¹¹ “Evimizde Ahlak Konuşmaları”, *Fikirler*, S.246-247, 15 Nisan 1943, s.28.

Eski Türklerde Ahlak Hayatı:

- M. Rahmi Balaban

Türk Ahlakçılarından Farabi, Gazali, Mevlana, Kınalızade Ali Efendi:

- M. Rahmi Balaban

Çocuk Ahlakında Biyolojik Gelişme Çağları

- Ziya Somar

Ahlak Realitesi Önünde Bugünün Fikir Cereyanları

- Ziya Somar

Türk Edebiyatında Ahlak

- Abdülkadir Karahan

Halkevlerinde ahlak konuşmalarının dışında tarihi konferanslar, çeşitli müze faaliyetleri, tarih sergileri de halk eğitimi kapsamında değerlendirilebilir. Özellikle belirli gün ve hafta etkinlikleriyle ilgili anma programları düzenlemek, farklı konularda konuşmalar yaptırmak, konferanslar verdirmek gibi etkinlikler yurttaşlık sevgisi aşılamaı amaçlamıştır²¹². Bu seminerlerden bölümlere Fikirler dergisinde yer verilmiş, seminere katılamayan vatandaşların da bilgilenmesi sağlanmıştır.

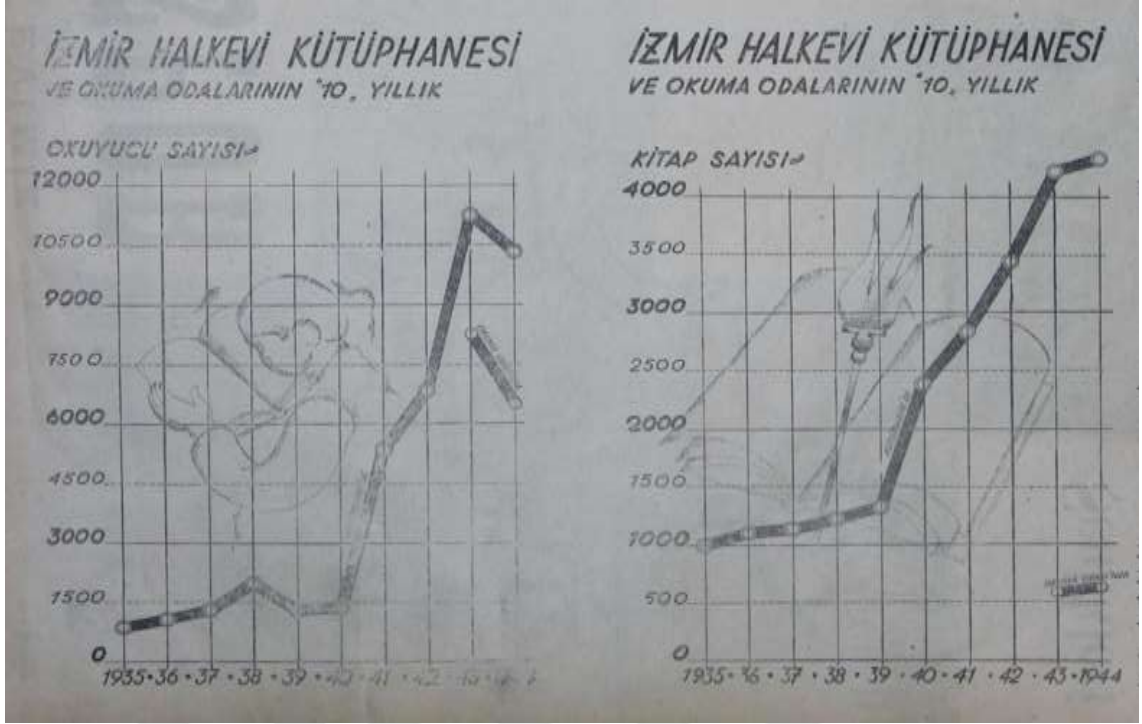
1943 Haziran ayı içerisinde kütüphaneye 120 tane yeni kitap tedarik edilmiştir. Yine bu ay içinde kütüphaneden 970 okuyucu faydalanmış ve şube üyeleri Seydiköy, Dolaplıkuyu, Narlıdere okuma odalarını ziyaret etmiştir²¹³.

1944 yılında şube çalışmalarına eskiden olduğu gibi verimli bir şekilde devam etmiş, bu yıl içinde İzmir Bibliyografyası tamamlanmış ve basılmıştır²¹⁴.

²¹² Tercan Yıldırım, *Halkevleri'ndeki Tarih Eğitimi Faaliyetlerine Bir Örnek: Tarihi Konferanslar (1932-1951)*, *Electronic Turkish Studies*, 2016, 11(19), S.831.

²¹³ “Evimiz Çalışmaları”, *Fikirler*, S.248-249, 30 Haziran 1943, s.28.

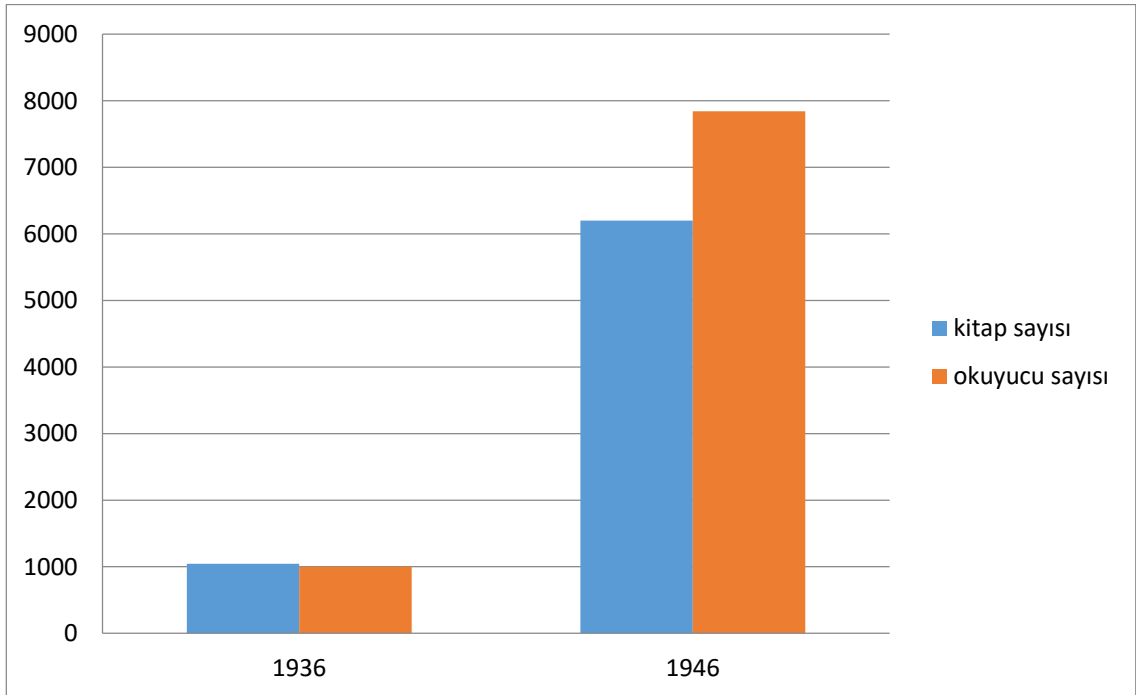
²¹⁴ “Evimiz Çalışmaları”, *Fikirler*, S.276-277, 31 Ağustos 1944, s.16.

Kaynak: Fikirler, 1 Mart 1946, S.308-309, s.16.

Görsel 3.2. İzmir Halkevi Kütüphanesi 10 Yıllık Okuyucu Durumu

Fikirler Dergisi'nde İzmir Halkevi'nin 10 yıllık süre içerisinde kitap ve okuyucu sayısına ulaşılmıştır. Daha iyi anlaşılması adına grafik 3.1'de grafiğe dönüştürülmüş hali verilmiştir.

Kaynak: (Fikirler, 1 Mart 1946, s.11).

Grafik 3.1. İzmir Halkevi'nin 10 Yıllık Kitap ve Okuyucu Sayısı

Halkevi kütüphanesiyle, çıkardığı dergisiyle ve konferanslarıyla kültür alanında vatandaşlara faydalı olmuştur. Hatta halkevinin zengin denebilecek bir kütüphanesi vardır. Grafik 3.1’de görüldüğü gibi 1936 yılında kitap sayısı: 1045, okuyucu sayısı: 1000 iken 1946 yılına gelindiğinde kitap sayısı: 6198, okuyucu sayısı ise 7842 rakamlarına yükselmiştir²¹⁵. Böylelikle halkın hem kültürel açıdan bilinçlenmesi hem de kitap okuma alışkanlıklarının oluşması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Nitekim konferans ve dergilerle kültürel açıdan faydalı olunmuş hem de okuyucu sayıları her yıl giderek artmıştır.

1946 yılında şube, okuyucu sayısını çoğaltmak için çalışmış, 750 kitap daha ciltlemiştir. 1949 yılında ise verilen bilgilere göre 7439 kitap desimal sistemde fişlenmiş ve en çok 70-80 kişi alabilecek bir okuma salonu yapılmıştır. Son iki yılda da okuyucu sayısı 18.530²¹⁶ kişidir. Kitap sayılarının artırılması ve kitapların ciltlenmesiyle birlikte okuyucu sayılarında istenilen gelişim gerçekleşmiştir.

Özgün hizmet anlayışları, dinamik derme politikaları, somut hizmet isteklerinin olması, harf inkılabına olan katkıları, toplum üzerindeki değişimler, ciddi kullanım düzeyleri, dinamik bir toplumsal kuruluş olmaları sebebiyle halkevi kütüphaneleri Türk kütüphaneciliği içinde yüksek bir değer olarak görülebilir²¹⁷. İzmir Halkevi’nin ve diğer halkevlerinin de kütüphane ve okuma konusunu bu kadar ciddiye almalarının ardında yetişkinlerin okuma-yazma oranlarını yükseltmek ve onları bilinçlendirmek geliyor. Bu nedenledir ki halkevleri binalarında ilk adım olarak kütüphane veya okuma odaları oluşturulmuştur. Yeni basılan ve halkevleri tarafından çıkarılan kitap gazete ve dergiler kısa sürede diğer halkevleri ile paylaşılmış ve bilginin bu şekilde farklı insanlara, farklı yörelere yayılması sağlanmıştır. Bu uygulama sayesinde yetişkinlerin dünya görüşlerinin yeniden oluşturulması hedeflenmiştir. Kırsal kesimlerde de halkevlerine olan ilgi arttıkça köylerde okuma odaları kurulmaya başlanmıştır. Böylelikle köylerde okuma hevesi yaratılmış ve okuma yazmayı yeni öğrenenler içinse bunu alışkanlığa dönüştürülmesi amaçlanmıştır²¹⁸.

İlçe halkevlerinin çalışmalarına baktığımızda; CHP Parti Müfettişi Galip Bahtiyar Göker’in 1941 yılında yaptığı ikinci teftişinde Urla Halkevi’nin Kütüphanecilik ve Yayın şubesinin aktif olarak çalıştığını belirtmiştir. Şube gösterişsiz bir imaj çizse de halk ve gençler tarafından ziyaret edilip gazete ve dergilerden yararlanmışlardır. Göker, yapmış

²¹⁵ Behzat Minez, “Halkevlerimiz ve Sosyal Yaşayışımızdaki Roller” *Fikirler*, S.308-309, 1 Mart 1946, s.11.

²¹⁶ “Halkevimizin Çalışmaları”, *Fikirler*, Mart 1949, s.40.

²¹⁷ Bülent Yılmaz, *Türk Kütüphaneciliğinde Siyaset Ögesi*, Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu 21-24 Ekim 2004, s.7.

²¹⁸ Hakan Anameriç ve Fatih Rukancı, *Belgelerle Türk Kütüphanecilik Tarihi (1938-1960): Retrospektif Bir Değerlendirme (I)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(1), 2017, s.51

olduğu teftişinde halkevinin kütüphanecilik ve yayın şubesinin iyi çalıştığını belirtmiştir²¹⁹. Bu dönemde kurs açılmamış fakat konferanslar düzenlenmiştir. Halkevi kütüphanesi gece gündüz açık tutulmuş ve gençlerin ilgisinin arttığı gözlemlenmiştir²²⁰.

Bergama Halkevi'nin Kütüphanecilik ve Yayın şubesi de bu konuda gelişmiş bir görüntü çizmektedir. Kitap sayısı bakımından kütüphane oldukça zengindir. İzmir Milletvekili Rahmi Köken Bey, Bergama Halkevi kütüphanecilik şubesine çok sayıda kitap hediyesinde bulunmuştur. Hatta diğer halkevlerine de pek çok yardımda bulunmuştur. Kütüphanenin çok fazla müdavimi bulunmaktadır. Ortaokul öğrencileri dışında da kütüphanenin pek çok ziyaretçisi olmuştur. Kütüphaneye başvuranların sayısının çok olduğu zamanlarda ise mütalaa odasının da kütüphane ziyaretçilerine açılması gündeme gelmiştir²²¹. Kütüphaneden 1935 yılında 1161 kişi faydalanmıştır²²². 1939 yılında 5.119 kitabı barındıracak şekilde büyütülmüş ve bir yıl içerisinde 1572 vatandaş bu kütüphaneden yararlanmıştır. Ulus, Tan, Cumhuriyet, Anadolu, Yeni Asır, Karagöz, Bergama Gazeteleri ve çeşitli dergilere abone olunmuş ve günlük okuma ihtiyacı karşılanmıştır. Halkın daha fazla faydalanabilmesi adına büyük ve küçük salonlarda halk okuma günleri ve geceleri düzenlenmiştir²²³. Bu düzenlemeler halk tarafından oldukça rağbet görmüştür ve tekrarlanması için çalışmalar sürdürülmüştür. 1939 yılında Bergama Halkevi'ni ziyaret eden Behçet Kemal Çağlar, Halkevinin dil ve kültür bakımından çalışmalarından memnun kalmıştır. Zengin bir kütüphane oluşturan Bergama Halkevi, bütün muhitin ve özellikle köylülerin istifade edebilmesi için köylerde okunmak üzere 5 tane seyyar kitap dolabı yaptırmayı planlamıştır²²⁴. Bu konu üzerinde çalışmalara başlamıştır.

Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde Bergama Halkevi'nin kütüphanesinin ayrı bir özelliğinden bahsetmiştir. Göker, teftişinde 500'den fazla kitap bulunduğuna ve bu kitapların nadir bulunan önemli eserler olduğunun altını çizmiştir. Kütüphane memurunun da kitapları seven, düzenli ve bilinçli çalışan biri olduğuna yer vermiştir. Göker, bu ziyaretinde Kütüphanecilik ve Yayın şubesiyle yakından ilgilenmiştir. Kitapların düzenli bir şekilde sınıflandırıldığını ve üniversite kütüphanesinde uygulanan "fış" usulünü Bergama Halkevi kütüphanesinde de aynı şekilde uygulanmasını istemiştir. Kütüphane demirbaş defteri iyi tutulmuştur. Göker, istediği eserlerin çok kısa süre içerisinde

²¹⁹ BCA, 490.01/999.859.1,s.3.

²²⁰ BCA, 490.01/987.824.1, s.465.

²²¹ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59

²²² BCA, 490.01/987.824.1, s.18.

²²³ Bergama Halkevi Broşürü, 1939, s.27.

²²⁴ Fikirler, 15 Mayıs 1939, s.13.

bulunup kendisine getirildiğinden bahsetmektedir. Kendisi sadece okuyucuların istedikleri eserleri ayrı bir deftere not alınmasını vurgulamıştır. Göker, yapmış olduğu soruşturmalarda Mektep Kitapları ve Ayın Tarihi kitaplarının en çok aranan kitaplar olduğunu açıklamıştır. Göker, Bergama Halkevi kütüphanecilik şubesinin eserler fihristini incelemiştir. Bu incelemelerinde coğrafya serisinin tamamlanması, tarih serisinin eksik olduğu ve fen bilimleri kısmının tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Halkevi başkanına Bergama kütüphanesine bir de kitap uzmanlarından bir heyet kurmasının faydalı olacağından bahsetmiştir²²⁵. Genel olarak Bergama Halkevi ile ilgili rapora bakıldığında Göker'in şubenin yaptığı çalışmalardan ve okuyucu durumundan ve kütüphanenin oluşturduğu düzenden memnun kaldığı görülmektedir. Şube böylelikle diğer halkevlerine örnek olacak niteliktedir.

Karşıyaka Halkevi'nde ise Kütüphanecilik ve Yayın şubesi ile Dil Edebiyat şubesinin ortak çalışmalar yaptığı Göker'in 1941 yılı ikinci teftişinde yer almaktadır. Göker, Dil Edebiyat şubesiyle kütüphaneye giderek halka okuma zevkini yaymak için fikir alışverişinde bulunmuştur. Yapılan bu çalışmanın yararları görülmüştür. Özellikle kütüphaneye alınacak yeni eserler için dil edebiyat şubesi kütüphanecilik şubesiyle birleşerek bir liste oluşturmuşlardır. Sonrasında ise listede bulunan kitapları sipariş etmişlerdir. Listede yer alan kitaplar genellikle halk eğitimi açısından yararlı olan kitaplardır²²⁶. Karşıyaka Halkevi kütüphanecilik şubesi de diğer şubelerle ortak çalışmalar yürütmüştür. Bu ortak çalışmaların amacı insanların hangi konularda ne gibi ihtiyaçları olduğunu belirlemek ve kütüphaneyi bu eksiklikler çerçevesinde genişletmek olmuştur.

Göker'in 1941 ikinci teftiş raporuna göre Karaburun Halkevi ise yaptığı çalışmaların Karaburun halkı üzerinde etkili olduğunu ve halkın halkevine rağbet ettiğine değinmiştir. Halkevinde kütüphane bulunmaktadır ama son çalışma yılında istenilen düzeyde faaliyette bulunmamıştır Teftiş ve çalışma raporlarına göre Karaburun Halkevi Kütüphanecilik ve Yayın Şubesi çalışmalarına başlamıştır fakat halkevinden beklenen düzeyde bir çalışma gerçekleştirilmemiştir²²⁷.

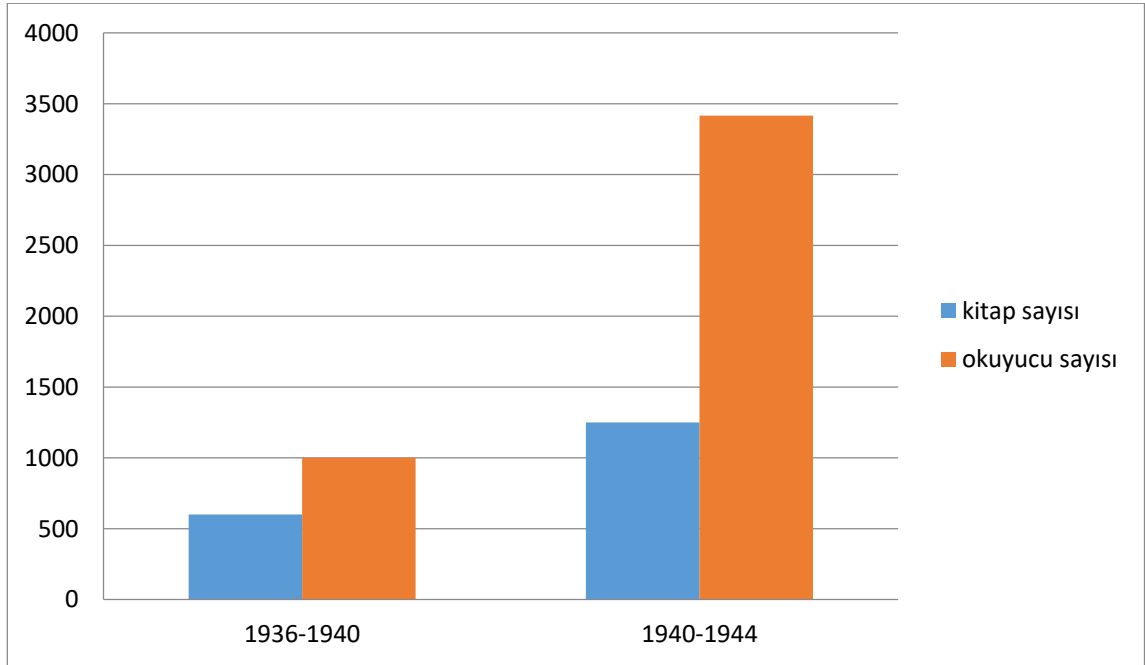
Ödemiş Halkevi 1935 yılında kütüphanecilik şubesi olarak toplamda 900 kitabı ciltleyip kütüphanesinde bulundurmıştır. Bu yıl içinde kütüphaneden faydalanan kişi sayısı 279'a kadar çıkmıştır. 1936 yılında ise Türk Hava Kurumu Ödemiş şube binasında bulunan

²²⁵ BCA, 490.01/999.859.1, s. 16-22.

²²⁶ BCA, 490.01/999.859.1, s. 26-29.

²²⁷ BCA, 490.01/999.859.1, s. 16-22.

kütüphanecilik şubesine ait kütüphanede ulaşılan kitap sayısı 2300 olmuştur. Bu dönemde İzmir Milletvekili Rahmi Köken ve Manisa Milletvekili Refik Şevket İnce buradaki kütüphaneye kitap yardımı yapmışlardır. Şube, gezici kütüphane sayesinde kütüphaneyle buluşamayan halka kitap götürmeyi başarmıştır. Aynı zamanda “İlk Kurşun” isimli bir eser yazılmıştır ve bu eser ilk kurşun törenlerinde halkevine gelen vatandaşlara hediye edilmiştir. Ödemiş Halkevi kütüphanesinde 1936-1944 yılları arasında 1244 eser bulundurulmuş ve toplamda 3416 okuyucuya ulaşılmıştır²²⁸. Şube iki kitaplığa ilaveten iki kitaplık daha yaptırmıştır. Kütüphane geceleri de halkın yararlanması adına açık bulundurulmuştur²²⁹. Ödemiş Halkevi’nin de asıl amacı kütüphanedeki kitaplarını çoğaltmak ve okuyucu sayısını yükseltmek olmuştur.

Kaynak: Günver Güneş, Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2005, 21 (63), s.985.

Grafik 3.2. Ödemiş Halkevi Kütüphanesi (1936-1944) Kitap ve Okuyucu Sayıları

Grafik 3.2’den de anlaşılacağı gibi Ödemiş Halkevi 1936-1940 yılları arasında yaklaşık 600 kitap ve 1000 okuyucu sayılarına sahip olan halkeveleri 1940-1944 yıllarına geldiğimizde ise kitap sayısında üç katı bir artış olmadığı halde okuyucu sayısında üç katından da fazla bir artış gerçekleşmiştir. Buradan şubenin gerçekleştirdiği kitap tanıtımlarının, okuma çalışmalarının sonuç verdiğini ve faaliyette bulunduğu süre boyunca okuyucu sayısını arttırdığına ulaşabiliriz.

²²⁸ Günver Güneş, *Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2005, 21 (63), s.984.

²²⁹ BCA, 490.01/987.824.1, s.430.

İzmir Halkevi gibi ilçelerde açılan halkevlerinin kütüphanecilik şubeleri de halka ulaşabilmek adına üzerine düşen görevleri yerine getirmeye çalışmıştır. İlçelerde kurulan halkevlerinin de amacı kitap sayılarını arttırmak ve bu kitapları okuyucuya ulaştırmak olmuştur. Nitekim bu çalışmaların şube üyelerinin desteği ve yerli halkın da gösterdiği ilgi ve alaka ile başarıya ulaştığını söyleyebiliriz.

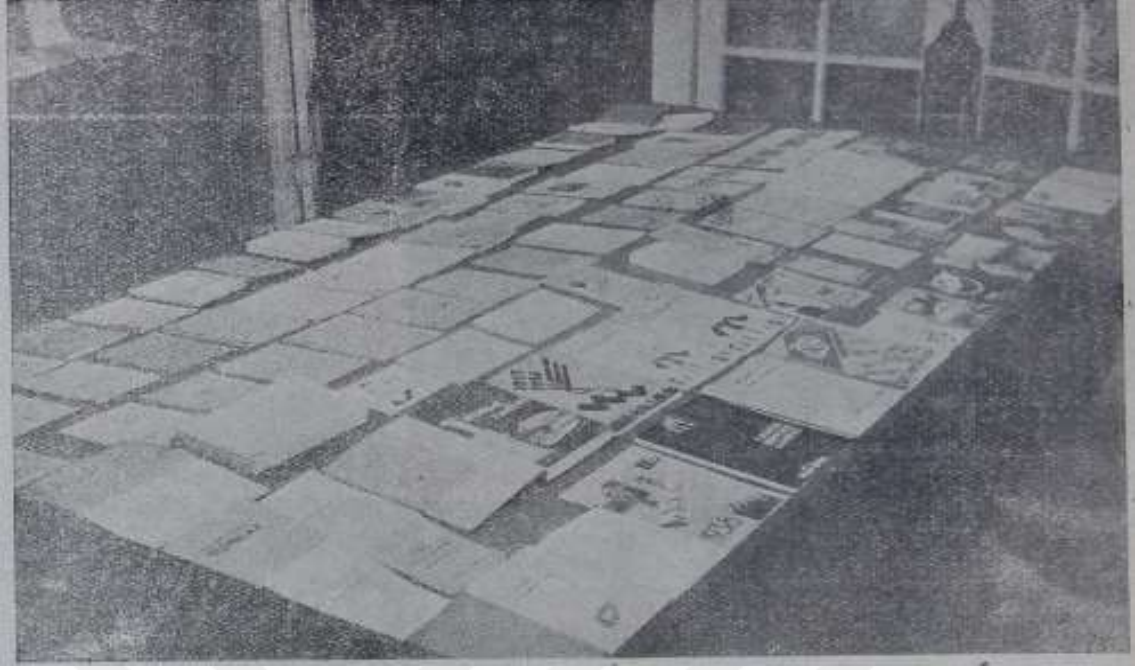
Genel olarak değerlendirme yapıldığında, halkevi kütüphanecilik ve yayın ve şubelerinin amacı; okuma hevesini halkevlerinde ve halkodalarında çoğaltmaktır şeklinde açıklanmıştır. Bunun için halkevlerinde kitap özetleme yarışmaları, kitap sergileri ve kitap geceleri düzenlenmiş, halkın kitap okumaya teşvik ve kütüphanelerden vatandaşların azami derecede yararlanmasını temin etmek amacıyla çok daha farklı yöntemler denenmiştir. Bu konuda en çok başvurulanı, kitap özeti çıkarma yarışmaları olmuştur. Bu yarışmalar yazılı şekilde yapılmış ve beğenilen kitap özetleri yayınlanmıştır. Kitap özetleme işi bazen de bir müsabaka şeklinde yapılmayarak, herhangi bir kitabı takdim mahiyetinde sözle de yapılmış ve dinleyenlerin o kitaptan topluca faydalanması sağlanmıştır²³⁰. Genellikle halkevi ve halkodaları çevresinde halkı okumaya yöneltmek ve okuma isteklerini artırmak amacıyla böyle bir plan oluşturulmuştur. Bu çalışma üç ya da dört kitabın özetlerinin en iyi biçimde çıkaranların yarışma ile belirlenmesi ve dereceye girenlere kitap hediye edilmesiyle olmuştur.

1932 yılında şube, Fransız kitaplarına ait bir sergi açılmasına karar vermiştir. Bunun yanında uluslararası bir sergi açılması planlanmıştır²³¹. 1944 yılında ise büyük bir kitap sergisi açmıştır. İzmir'in milli kültür çalışmalarını toplu olarak halka aktarılmıştır. Açılan sergide kırk yıl öncesinden beri İzmir'de basılmış eserlerin de olduğu beş yüz eser²³² halka sunulmuştur. Bu sergi halk tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır.

²³⁰ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1944, s.10-12.

²³¹ Fikirler, 15 Mart 1932, 4(78), s.20.

²³² "İzmir'de Kitap Sergisi ve Fikir Hayatı", *Ülkü*, Temmuz 1944, VI/69, s.46.

Kaynak: Fikirler, 308-309 (1 Mart 1946), s.17.

Görsel 3.3. İzmir Halkevi'nin 1946 Yılında Açtığı Kitap Sergisi

Yukarıdaki görselde kütüphanecilik ve yayın şubesinin 1946 yılında açtığı kitap sergilerinden birine yer verilmiştir. 1946 yılında ise şube kitap sergileri²³³ açmaya devam etmiştir. Açılan sergilerle birlikte halka kitaplar tanıtılmış ve bu sergilerde halkın büyük bir ilgisi ile karşılaşmıştır. 1 Mart 1946 tarihinde İzmir'de açılan ve içinde pek çok yayın bulunan kitap sergide kitap tanıtımlarında başarılı olunmuştur. Halka kitap okumanın aşılması ve kitaplara olan ve dolayısıyla kütüphanelere olan ilginin artması hedeflenmiştir. Kitap okuma geceleri de bu çalışmalardan biri olmuştur. Bu hedef doğrultusunda yapılan faaliyetler meyvesini vermiş ve halkevlerine ilgi arttığı görülmüştür.

Genel olarak toplumlar incelendiğinde en çok kitabı bulunan ve en çok kitap okuyan toplumların ileri düzeyde ve en çalışkan toplumlar olduğu görülmektedir. Bu sebeple halkın bilgi ve kültür seviyesini yükseltmeyi görev olarak üstlenen halkevleri, kitap okumanın ne kadar önemli olduğunu bilerek kitap okutmayı kendine görev olarak belirlemiştir. Bu hedef doğrultusunda yapılan bütün etkinlikler olumlu sonuç vermiştir. 1933'e göre 1938 yılında halkevleri sayıları dört kat artmadığı halde kitap ve okuyucu sayısı dört katını bulmuştur. Bazı halkevleri okumayı teşvik etmek için etkinliklere başlamıştır. İzmir Halkevi'nde bu halkevlerinden biridir. Halkevi binası içindeki bir okuma odasını yeterli bulmayarak kendi binaları içindeki okuma odaları ve salonlarından ayrı olarak halkevleri talimatname

²³³ Fikirler, 308-309 (1 Mart 1946), s.17.

hükümlerine uyarak bulundukları illerin kalabalık semtlerinde, halkevlerine uzak olan mahalle ve çarşılarında, cezaevlerinde ya da ilgili olabilecek küçük yerleşim yerlerinde özellikle de ulaşımı kolay olan yerlerde okuma odaları açmışlardır²³⁴. Okuma odaları halkevleri kütüphanecilik ve yayın şubelerinin yetişebildikleri yerlerde halkın okuma isteklerini yerine getiren önemli bir mekan olarak görülmektedir. Halkın okuma şevkini arttırmak, halkı ilimle fenle ve dünyayla buluşturan kitap okuma alışkanlığı edinme yolunda, dönemin kısıtlı imkanlarıyla gerçekleştirilen çalışmalar büyük bir alaka görmüştür.

Bir kütüphanenin kütüphanecilik çalışmalarını gerçekleştirebilmesi için öncelikle bir mekana ve mekanın içinde kullanıcının faydalanabileceği araç gereç ve mobilyasının bulunması gerekmektedir. Kütüphanecilik yalnızca kullanıcı ve sınıflama bakımından değil, kütüphane binası, kitapların koruma altında olması bakımından da önemlidir. Bu sebeple öncelikle kitap okuma odalarından başlanması gerekmektedir²³⁵.

Ülke geneli 1940 yılı istatistiklerine göre; 31 halkevinde 116 okuma odası açılmış olup bunlardan 19'u kent ve kasabalarda 5'i cezaevlerinde, 2'si nahiye merkezinde, 90'ı köylerde açılarak halkın bilgi kültür düzeyini artırma görevini yerine getirmiştir. İzmir'e baktığımızda ise 2 tane okuma odası²³⁶ açıldığı görülmektedir. Bu açılan iki okuma odası sayesinde İzmir'de yaşayan ve kitaba ulaşmakta güçlük çeken halkın kitaba ulaşabilmesi için oldukça etkili olmuştur.

1942 yılında ise İzmir Halkevi kütüphane ve yayın komitesi, Pınarbaşı ve Narlıdere köylerine ilave olarak bu kez CHP İzmir Dolaplıkuyu bölge müdürlüğü binasına bir okuma odası daha açmıştır²³⁷. 1946 yılı içinde Kadriye, Pınarbaşı ve Seydiköy'de üç okuma odası açılmıştır²³⁸. Açılan okuma odalarıyla birlikte İzmir halkı boş zamanlarını faydalı olacak şekilde değerlendirmiş ve birbirleriyle çeşitli konularda fikir alışverişinde bulunmuşlardır. Bunun dışında vatandaşlara kendilerini eksik gördükleri konularda tamamlayabilmek için kaynaklara rahatlıkla ulaşabilme imkanı sunulmuştur.

Göker'in 1940 yılı birinci teftiş raporunda, Ödemiş Halkevi'nin kütüphane ve okuma odasının olduğunu açıklamıştır. Burada pek çok kitap ve broşür bulunmaktadır. En son

²³⁴ “Okuma Odaları Halkevleri Neşriyatı”, *Ülkü*, Haziran 1939, XIII/76, s.365-366.

²³⁵ Muzaffer Gökman, *Pratik Kütüphanecilik: Halk Okuma Odaları, Halkevi ve Okul Kütüphaneleri İçin Hazırlanmıştır*, Bürhaneddin Matbaası, İstanbul, 1939, s. 9.

²³⁶ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.12-13.

²³⁷ *Fikirler*, 15 Eylül 1942, s.16.

²³⁸ *Fikirler*, 1 Mart 1946, 308-309, s.5.

Ödemiş'teki bir vakıf kütüphanesinin eserleri ve verilen bu eserler arasında değerli görülen bazı kitaplara yer verilmiştir²³⁹. Oluşturulan okuma odası ve içinde yer alan eserler Ödemiş halkı için oldukça yararlı bir çalışma olmuştur.

Halkevlerinde kitap koruma ve okumaya teşvik etmek amacıyla kitabı tanıtmak kitap sevgileri ve kitap geceleri düzenleme ve kitaplığa gelenleri çeşitli yollarla bilgilendirme yapılmıştır. Bu tür çalışmalarda Sivrihisar, Sultanhisar, Bandırma, Edremit, Üsküdar, Şişli, Gölcük, Ankara ve Manisa Halkevleri'nin oldukça başarılı olduğu görülmektedir²⁴⁰.

İzmir Halkevi'nin başarıyla gerçekleştirdiği kitap okuma geceleri de kitap sevdirmeye ve okutma yolunda diğer halkevlerine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Gerçekleştirilen kitap okuma geceleri yılda bir kez yapılmıştır. Başta en büyük idare amiri ve bölgenin tüm ileri gelenleri bu okuma gecelerine katılmıştır. Okuma gecelerinde kitapların faydası üzerine durulmuş ve yine okuma sevgisi üzerine konuşmalar yapılmıştır. 1939 yılında Bergama Halkevi'nde de kitap okuma gün ve geceler düzenlenmiştir²⁴¹. İzmir halkını kitap okumaya alıştırmak ve kitap okumayı özendirmek adına yapılan faaliyetler, saygınlığı bulunan idari devlet büyüklerinin de bulunması ile yapılması özellikle gençlerde ve ebeveynlerde ilgiye sebep olmuş ve faaliyetler halka hitap etmiştir. Okuma gün ve gecelerin düzenlenebilmesi ve kitap okutma çalışmalarının daha iyi işleyebilmesi için okuma odalarına ihtiyaç duyulmuştur ve bu amaçla okuma odaları açılmaya başlanmıştır.

3.2. İzmir Halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubelerinin Yayın Faaliyetleri

Halkevleri özveriyle çalışan, yaşayan ve yükselen kurumlar olarak görülmektedir. Yurdun farklı işlerde çalışan temiz yürekli birçok vatandaşı vardır ki: bilgilerinden, sanatlarından, çalışmalarından yurttaşlarının faydalanmalarını istemişlerdir. Yine birçok vatandaş yetişkin yurttaşlarının bilgilerinden, güzel duygularından faydalanmak ihtiyacındaydılar. Halkevleri bu unsurların toplandığı yerdirdi. Bu sebeple halkevi çatıları altında çalışmalarda tam bir özverilik aranmıştır. Sahneye çıkan, köylere, yoksullara koşan, konferans ders veren halkevi bu çalışmalardan maddi bir karşılık beklememiştir. Bunun gibi halkevi adına yazı yazan bir yazarın da emeklerinin karşılığı, ancak bunun basılması ve yayılması olabilir. CHP Genel Sekreteri 28.08.1934 tarihinde yayınladığı 13/355 sayılı bir

²³⁹ BCA, 490.01/999.859.1, s. 74-77.

²⁴⁰ CHP 1945 Yılında Halkevleri ve Halkodaları, s.21-23.

²⁴¹ Bergama Halkevi Broşürü, 1939, s.27.

genelge ile halkevleri yayınlarının para ile satılmaması²⁴² bildirmiştir. Bunun sebebi de paralı yayın, paralı temsil ve paralı dersin halkevleri çalışmalarının kutsal ülküsüne zarar vereceği düşüncesidir.

Halkevleri Kütüphane ve Yayın Şubesi hemen her türlü yayın işlerini Dil ve Edebiyat Şubesi ile ya da yayınlanan eserlerin konusuna göre diğer şubelerle işbirliği içinde gerçekleştirilmiştir. 1932'deki açılışından 1942 yılına kadar geçen on yıl içinde halkevlerinin küçümsenemeyecek kadar eseri yayınlanmış olmaları, gerek bu şubenin faaliyetleri için ve gerekse ülkenin kültürel açıdan kalkınması için önemli bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Çünkü bu süreçte pek çok halkevi eser yayınlama konusunda zorluklar yaşamışlardır. Ancak yaşanan bu tür olumsuzluklara rağmen halkevlerinin bu kadar geniş bir alana yayılan yayın çalışmalarını gerçekleştirmiş olması yine de büyük bir atılım olarak görülmüştür. Özellikle her halkevi kendi muhitindeki bir tarihi eseri, tarihi şahsiyeti, meçhul bir yaşantı tarzını, mahalli ananeyi, eski bir hikayeyi ortaya koyduğu için önemli bir görevi yerine getirmekteydi. Bu açıdan halkevi yayınları ülkeyi seven ve gerçekten tanımak isteyen kişilerin üzerinde dikkatle duracakları eserler olarak kabul edilmiş çoğu zaman da kaynak eser niteliğinde olmuştur²⁴³. On yıllık sürede halkevleri pek çok eser yayınlamıştır. Bu halkevleri arasında İzmir Halkevi önemli yer tutmaktadır ve İzmir halkına ve ülkeye yarar sağlayacak bir çok eser yayınlamıştır.

3.2.1. İzmir Halkevlerinin Kütüphanecilik ve Yayın Şubeleri Tarafından Yayınlanan Kitap ve Broşürler

Halkevlerinin yayın faaliyetlerindeki bu çalışmalar aslında halkevlerinden önceki dönemde başlamıştır. 1931 yılında Kitap Yazarlar kooperatifi kurulmuş ve 1934 yılına kadar 11 kitap yayınlanmıştır. Kurulan bu kooperatifin amacı halkın fikir hayatının gelişmesidir. Kitapların basılma ve satılma işlemlerini üzerine almış ve yazarları kitap yazmak adına teşviklerde bulunmuştur. Basılan kitapları ise ucuz fiyata satarak halkı kitap okumaya yönlendirmeye çalışmıştır²⁴⁴. Sadece Ege bölgesinde 51 tane araştırma kitabının hazırlanıp yayınlanması, bilimsel bilginin halk arasında yayılması anlamında oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Halkevlerinde çıkarılan eserler arasında Aristo, Eduarda Claparede, Emile Butro, Rousseau gibi batılı filozofların eserlerinin Türkçeye çevrilmesi de

²⁴² BCA, 490.1.0 / 836.303.2, s.8.

²⁴³ CHP Halkevleri Halkodaları 1932-1942, s.12.

²⁴⁴ N. Toksoy, a.g.e., s.386.

halk eğitimi açısından faydalı olmuştur²⁴⁵. Tablo 3.1’de İzmir Halkevi tarafından yayınlanan kitaplar verilmiştir.

Tablo 3.1. İzmir Halkevi’nin 1932-1950 Yılları Arasında Yayınladığı Kitaplar

Kitabın Adı	Yazarı	Tarihi	Basımevi	Sayfası
Tokadi Zade Şekip	Hüseyin Avni	1933	İtimat	252
Kent’in Pedagojisi	Rahmi Balaban	1933	Cumhuriyet	83
Tırtıllar	Münir Hamdi Kutsal	1934	-	87
Kanserin Sebepleri ve Tedavi yolları	Cemil Şerif	1934	Ahenk	36
İçtimai yardım şubesi broşürü	-	1934	Hafız Ali	11
İzmir Şairleri Antolojisi	Hüseyin Avni	1934	Cumhuriyet	282
Türk Ulusallığı	E. Hamdi Akman	1936	Cumhuriyet	-
1936 Yılı 13. Cumhuriyet Yıl Dönümü Kutlama Öğreneği	-	1936	-	5
Koopretifçi Programı	Charles Gide-Hakkı Baha Para	1936	İtimat	355
Emile Yahut Terbiye	J.J Rousseau-Ali Rıza Ülgener	1936	Meşher	278
Yeni Psikoloji ve Patoloji	Ed, Klapared-Rahmi Balaban	1936	Cumhuriyet	74
Arkeoloji Kılavuzu	Ziya Şölen	1937	Anadolu	93
Hakkı Kuşçu ve Yusuf Konyar	Rahmi Balaban	1937	Cumhuriyet	16
Kayası Kahramanı İsmail Altıntaş	Rahmi Balaban	1937	Cumhuriyet	16
Badem, Zeytin, Armut Kahramanı Hüseyin Masalcı	Rahmi Balaban	1937	Cumhuriyet	16
Köylerde Eskicilikten Sonra Çiftlik Sahibi Mehmet Zırhlı	Rahmi Balaban	1937	Cumhuriyet	16
Buğdayı, Cins At ve Sığırları ile Ünlü Bölcek Köylü Tevfik Üreten	Rahmi Balaban	1937	Cumhuriyet	16
Portakal Kahramanı Mehmet Ali Amca	Rahmi Balaban	1937	Bilgi	16
İzmir İli Köylerinin Kültür Bakanlığında Beş Yıllık Kalkınma Programı	-	1937	Cumhuriyet	169
Özdemir Onbaşı, C.H.P İzmir Halkevi, Karagöz Oyunlar 1	Rahmi Balaban	1938	Cumhuriyet	15
Tababet-Tebkiye Grubu Belleteni	Hakkı Baha Pars ve Arkadaşları	1938	Cumhuriyet	20
Bayrak ve Sancak	Refik İlkin	1938	Cumhuriyet	21
Şehir mi, Töbeler Töbesi	Rahmi Balaban	1938	Cumhuriyet	16
5. Resim Sergisi Kataloğu		1939	Cumhuriyet	18
Türk Köylü ve İşçilerin Hakları	Mahmut Esat Bozkurt	1939		33
Köy Veterineri	S. Şükrü Pamırtan	1939	Cumhuriyet	78
Avrupa Medeniyetinin Ahlak Kökleri	Emil-Butro-Rahmi Balaban	1940	Cumhuriyet	55
Edebiyatımızda İzmir	Murtaza Gürkaynak	1940	Cumhuriyet	76

²⁴⁵ M. Aykaç, N. Aykaç, a.g.m., s.543.

Tablo 3.1. İzmir Halkevi'nin 1932-1950 Yılları Arasında Yayınladığı Kitaplar (Devamı)

Kitabın Adı	Yazarı	Tarihi	Basımevi	Sayfası
Aristo; ahlak	Rahmi Balaban	1941	Cumhuriyet	27
Edebiyatımızda Vatan ve Millet	Alaettin Candemir-Murtaza Gürkaynak	1941	Cumhuriyet	112
Egede Bağcılık	Halit Nefiz Erdüger	1941	Cumhuriyet	44
Nikomah'a Ahlak	Aristo-Rahmi Balaban	1941	Cumhuriyet	27
Milli Terbiye ve Hedefleri	Reşit Tarakçıoğlu	1942	Cumhuriyet	25
Hakkı Baha Pars	Vadide Baha Pars-Abdülkadir Karahan	1943	Kültür Gazetesi Basımevi	148
Gökçen Efe	Fuat Edip Baksı	1944	Cumhuriyet	35
Batı Anadolu'da Eski Şehirler (Fotoğraf Sergisi Kılavuzu)	Rüstem Duyuran	1948	İstanbul Matbaacılık	63
Boş Beşik	Necati Cumalı	1949	Ticaret	63
İzmir Hakkında Tarih ve Araştırmaları İncelemeleri,	F.V.J. Arundell-A.Zeki Ökmen	1949	Doğanlar	47
Englische For All	Mustafa Ulvi-İsmail Hakkı Mehmet	-	-	-
İzmir Halkevi Açıldığı Günden Beri	-	-	Marifet	21

Kaynak: BCA, 490.1.0 / 903.531.1, s.19-20. Ayrıca bkz. Yaşar Akyol, a.g.e., s.128-130.

Tablo 3.1'den anlaşıldığı üzere, İzmir Halkevi tarafından faaliyette bulunduğu süre boyunca çıkarılan kitap ve broşürler, konu ve içerik olarak çok çeşitli ve zengin olmuştur. Halkevi gündelik yaşamda önemli görülen konular üzerine halkı bilgilendirmek adına kapsamı geniş tutulmuştur.

Yayın faaliyetleri halkevlerinden önce başlasa da halkevleriyle birlikte hız kazanmıştır. Pek çok bölgede halkevleri dergi yayınlamaya başlamıştır. İzmir'e baktığımızda ise 1944 yılına kadar İzmir Halkevinde pek çok kitap ve broşür çıkmıştır. Bu eserlerin diğer şubelerle ortak çalışma sonucu çıkmasıyla ve hemen her türlü konuda çalışmalar yayınlanmıştır. Diğer halkevleriyle de sürekli iletişim halinde olunmuş ve İzmir Halkevi yazılı eserlerin diğer halkevleriyle mübadelesi gerçekleştirilmiştir.

1932-1950 yılları arasında İzmir Halkevi'nin de içinde bulunduğu Ege bölgesindeki halkevleri toplamda 22 adet broşür hazırlanmıştır. Hazırlanan broşürlerin mahalli pek çok özellikleri barındırdıkları için ayrı bir değerleri bulunmaktadır. Özellikle 1938 yılında Cumhuriyetin on beşinci yılı için ülkede neredeyse bütün halkevleri tarafından hazırlanan broşürler dikkati çekmektedir. Bu broşürlerde 1923-1938 yılları arasında 15 yıllık dönemde ilgili vilayetteki sosyal, ekonomik, kültürel vb gelişmelerden istatistikler verilmek suretiyle bahsedilmiştir. Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemi arasında mukayeseler ve yörenin

çağdaşlaşma yolunda attığı adımlar çok başarılı bir şekilde bahsedilmiştir²⁴⁶. Tüm bunlar Cumhuriyet tarihimizin ilk 15 yıllık dönemi açısından sosyal ve kültürel açıdan gerçekleştirilen değişimin gösterilmesi açısından oldukça önemli çalışmalar olarak kayda geçmiştir. Tüm bu çalışmalar yenilik hareketlerimizde önemli bilgiler verecek şekilde hazırlanmıştır. Modern hayat batı tarzı düşünme dünya ve gelişen medeniyete olan ilgi ve devlet politikalarının bahsi geçen dönemde daha muasır olma üzerine kurulu olması dolayısıyla yenilik gelişim ve modern bir hayat için önemli bilgiler ve çalışmalar olarak literatürdeki yerini almıştır.

Broşür yayınlayan halkevlerinden biri Bergama Halkevi'dir. Bergama Halkevi, 1938 yılı faaliyetlerini gösteren bütün halkevlerine gönderilen bir broşür hazırlamıştır. Milli ve ebedi şefin Bergama'yı ziyareti sırasındaki hatıraları, halkevinin bütün şubelerinin ulusal ve canlı başarılarını tespit eden fotoğraflarla, elemanların kıymetli yazılarını kapsayan broşür hazırlanmış ve diğer halkevlerine örnek olmuştur²⁴⁷. Ayrıca Bergama Halkevi "Bergama" isimli bir de kitap yayınlamıştır²⁴⁸.

CHP Müfettişi Göker'in 1941 yılında yapmış olduğu ikinci teftişinde Bergama'da Folklor ve Bergama'da Fikir Adamları adıyla iki yararlı eser yayınlandığını belirtmiştir²⁴⁹. Bergama'da yayıncılık konusunda İzmir'de bulunan halkevleri arasında önemli bir konuma gelmiştir ve bu konuda çalışmalarını ivedilikle sürdürmüştür. Ödemiş Halkevi'ne baktığımızda ise E. Hamdi Akman'ın Konferansları isimli kitap yayınladığını görüyoruz. Tire Halkevi'de broşür yayınlayan halkevlerinden olmuştur ve "Sayın Konuklar Safa Getirdiniz" isimli bir broşür yayınlamıştır²⁵⁰.

3.2.2. İzmir Halkevleri Kütüphanecilik ve Yayın Şubeleri Tarafından Yayımlanan Dergiler

Halkevlerinin bir yayın organına sahip olması CHP'nin vereceği izne bağlıdır. Dergi çıkarmak için öncelikli olarak halkevi yönetim kurulunun kararı gereklidir ve ardından bu kararı bildiren izin isteme yazısı Parti Genel Merkezi'ne gönderilir²⁵¹. Dergi çıkarmak için kaynak, teknik eleman, matbaa ve diğer ihtiyaçlar şehir merkezlerinde bulunduğu için

²⁴⁶ M. Özsarı, *a.g.m*, s.414.

²⁴⁷ *Fikirler*, 15 Mayıs 1939, s.13-14.

²⁴⁸ Gönül Türkan Demir, *Halkevlerinin Eğitim Tarihimizdeki Yeri ve Çankırı Halkevi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2018, s.183.

²⁴⁹ BCA, 490.01/999.859.1, s. 16-22

²⁵⁰ G. T. Demir, *a.g.e.*, s.183.

²⁵¹ BCA, 490.1. / 831.280.1 s.43.

öncelikle bu merkezlerin dergi yayınlamaları uygun görülmüştür. Ancak kaynak ve ihtiyaç sıkıntıları yaşanan dönemde dahi halkevleri gelişim ve halka hizmet noktasından sapmamış ve aksamalı dahi olsa görevini devamlılıkla sürdürmüştür.

Halkevleri tarafından yayınlanan dergiler arasında en önemlisi Ankara’da çıkarılan *Ülkü Dergisi* olmuştur²⁵². Ülkü yayın hayatına başlamış ve diğer halkevleri dergileri arasında en uzun süre yayın yapan ve en fazla sayı çıkaran dergi olmuştur. Dergiyle birlikte gerçekleştirilen inkılapların milli ve evrensel düşünceleri, etkileri, anlamları sistemleştirilip açıklanmıştır. Ülkü’nün görevleri arasından bir tanesi de ülkenin çeşitli bölgelerinde yayınlanan Halkevi dergilerini yeri geldiğinde övmek, yeri geldiğinde de eleştirmek suretiyle belli bir standartlara ulaşmasına katkı sağlamaktır²⁵³. Ankara’da yayınlanan Ülkü Dergisi ile İstanbul’da yayınlanan Yeni Türk Dergisi halkevleri yayınları arasında önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bu yayınları model alıp da yayın çalışmalarında bulunan halkevleri de vardır. Çıkarılan bu yayınlar arasında Ün, Konya, Gediz, Başpınar önemli bir yere sahiptir. Ardından Taşpınar, İnan, Doğuş, Altan, Akpınar dergileri de dikkati çekmektedir²⁵⁴.

Ülke genelinde halkevleri tarafından çıkarılan dergi sayısı 70’in üzerindedir²⁵⁵. 1932-1950 yılları arasında ülke genelinde yayınlanan 70 dergi ve 250’den fazla kitapta yer alan edebi ürünlere bakıldığında zaman bunların sayı itibarıyla binlerce şiir, yüzlerce hikaye ve onlarca piyese ulaştığı anlaşılmaktadır²⁵⁶. Halkevleri Genel Merkezi, halkevi kütüphanelerini zenginleştirmek ve halkı daha fazla kitapla buluşturmak amacıyla kitap göndermiştir. Gerek halkevi yayınlarını gerekse süreli yayınları göndermek suretiyle bu işi devamlı olarak sürdürmüştür. Halkevlerine sürekli olarak gönderilen yayınlardan bir kısmı şu şekildedir: *Ulus Gazetesi, Ülkü, Filiz, Kanatlılar, Doğuş, Karınca, Tavukçuluk, Doğan Kardeş, Ticaret ve Ziraat, Öğrenci, Nilüferi Yeni Adam, Fikirler, Erciyes, 19 Mayıs, Uludağ, Taşpınar, Karacadağ, İnan, Kaynak, Ün ve Konya* ve diğer dergilerdir²⁵⁷.

İnkılapların ve bu inkılapların ardından oluşacak tepkilerin, halka anlatılması gereken hususları anlatma konusunda önemli bir görev üstlenen halkevleri bu çerçevede yayınları aracılığıyla halka yapılan faaliyetleri anlatmak, eleştirmek yahut fikir beyan etme

²⁵² N. Toksoy, *a.g.e.*, s.340.

²⁵³ O. Özacun, *a.g.m.*, s.90.

²⁵⁴ Mahmut H. Şakiroğlu, “Halkevi Dergileri ve Neşriyatı”, *Kebikeç*, Sayı:3, 1996, s. 131.

²⁵⁵ N. Toksoy, *a.g.e.*, s.345-350.

²⁵⁶ Ömer Faruk Huyugüzel, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Halkevlerinin Rolü*, 6/23, 1999, s.396.

²⁵⁷ N. Toksoy, *a.g.e.*, s.392.

konusunda görev üstlenmiştir. Bu görevi dergiler aracılığıyla yapmıştır. İzmir’de açılan halkevleri de bu amaç doğrultusunda yayın faaliyetlerine başlamıştır. Çıkarılan yayınlar aşağıda verilmiştir:

3.2.2.1. Güzel Günler (İzmir Halkevi Dergisi)

İzmir Halkevi dergi çıkarma konusunda ilk başlarda bir bocalama dönemi geçirmiş ve düzenli olarak dergi çıkaramamıştır. Örnek olarak 1933 yılı Mart ayında Halkevleri merkez yayın organı Ülkü Dergisi örnek alınarak İzmir Halkevi’nin “Ege” adında bir dergi çıkaracağı haberleri gazetelerde yer almıştır²⁵⁸. Ancak bunun gerçekleştiğine ilişkin herhangi bir işaret yoktur. Sadece “Ege” adında bir derginin Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından yayınlandığı, hatta bu derginin CHP Genel Sekreterliği’nce satın alınarak halkevlerine gönderildiğine ilişkin bir kayıt vardır. Ardından, resmi ve özel bayram kutlamaları çerçevesinde de, önceleri CHP tarafından çıkarılan, sonra Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti İzmir Şubesi’nin yayınlamasını kararına varıldığı “Güzel Günler” mecmuasının dördüncü sayısını İzmir Halkevi, Cumhuriyet Bayramı’nın onuncu yıldönümü kutlamaları çerçevesinde çıkarmıştır. Ancak söz konusu derginin bundan sonra çıkıp çıkmadığına dair bir bilgi yoktur²⁵⁹. Güzel Günler dergisi yayın hayatına halkevleri kurulmadan önce başlanmıştır ve ilk üç sayısı Cumhuriyet Halk Partisi İzmir İl Merkezi tarafından yayımlanmıştır. Ancak derginin 4. Sayısı İzmir Halkevi tarafından çıkarılır. Güzel Günler 26 Aralık 1931-29 Ekim 1933 yılları arasında dört sayı çıkmıştır. Dergi içeriğinde yüksek değerlere sahip eserler yerine daha çok didaktik, güdümlü ve propaganda amaçlı eserler bulunmaktadır. Bunun dışında dergide çıkan ve Cumhuriyetin ilk on yılıyla ilgili yazılan makaleler sosyal tarih araştırmacılığı için değerli sayılabilecek eserlerdir²⁶⁰.

Derginin İzmir Halkevi tarafından çıkarılan dördüncü sayısında Cumhuriyet teması işlenmiştir. Bu sayı, Cumhuriyetin ilk on yılında, hem İzmir’de hem de Türkiye genelinde Cumhuriyet yönetimlerince yapılan çalışmaların bir özetini vermesi açısından değerlidir. Kadın, edebiyat, ziraat, iktisat, ormancılık, köy ve köycülük, eğitim, tıp ve spor konularında Türkiye ve İzmir’deki gelişmeler farklı yazarlar tarafından ele alınmıştır²⁶¹.

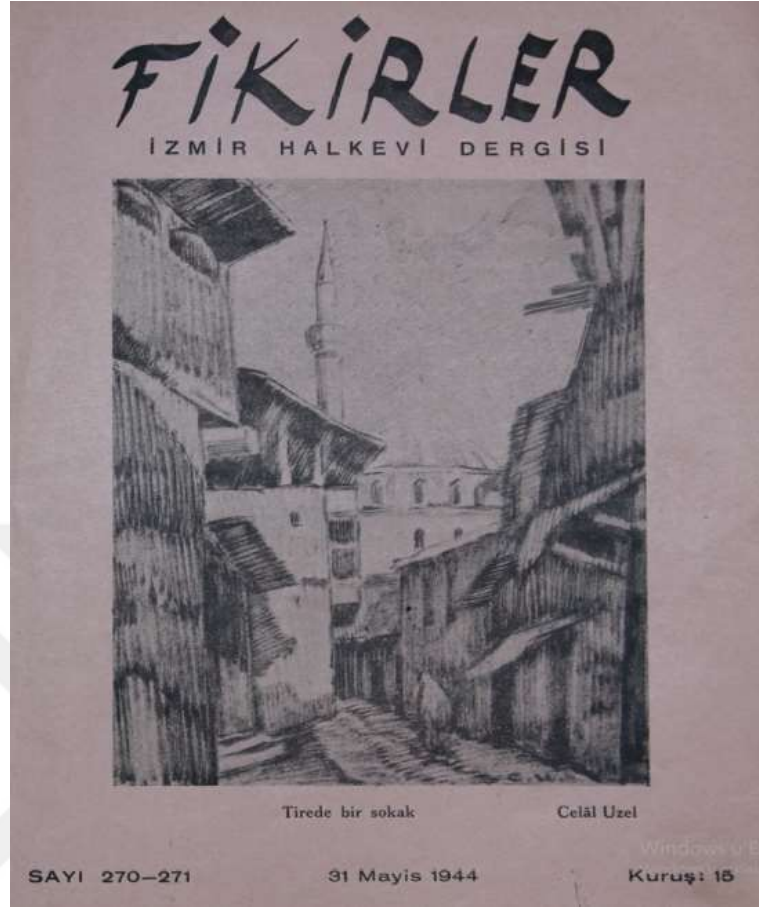
²⁵⁸ Y. Akyol, *a.g.e.*, s.127; Anadolu, 15.03.1933, s.2.

²⁵⁹ Y. Akyol, *a.g.e.*, s.127.

²⁶⁰ M. Özsarı, *a.g.m.*, s.410.

²⁶¹ Mustafa Özsarı, Ege Bölgesi Halkevi Dergilerindeki Edebi Ve Kültürel Muhteva Üzerine Bir İnceleme, Ege Üniversitesi, Doktora Tezi, 2002, s.57.

3.2.2.2. Fikirler Dergisi (İzmir Halkevi)

Kaynak: Fikirler, 31 Mayıs 1944.

Görsel 3.4. Fikirler Dergisi Kapak Örneği

İzmir kültür hayatında önemli yeri olan ve 23 yıl yayım faaliyetlerini sürdüren Fikirler dergisi İzmir’de en uzun süre yayınlanan bir kültür sanat dergisidir. Fikirler dergisi eski Milli Eğitim Bakanlarından Mustafa Necati Bey’in büyük yardımlarıyla çıkarılmaya başlanmıştır²⁶². Derginin kurucuları İzmir’in eski maarif müdürlerinden Fuat ve Mithat beylerdir²⁶³. Fikirler Dergisi 1 Temmuz 1927-Haziran 1950 tarihleri arasında 370 sayı çıkarmıştır. Dergi 30. Sayıya kadar (1 Ocak 1929) eski harfler kullanılmış bu sayıdan sonra yeni harflerle yayınlanmıştır. 1936’da çıkan 133. Sayıdan sonra dönemin İzmir Valisi Avni Doğan’ın çabalarıyla İzmir Halkevi bünyesine katılmıştır. 1 Şubat 1936 tarihli 133. Sayısı İzmir Halkevi Dergisi olarak çıkmış ve yayın hayatına bu şekilde devam etmiştir²⁶⁴. Dergi uzun süre yayın hayatında bulunmasından dolayı farklı yazar kadrosuna sahip olmuştur. 1936’dan sonra bir yandan eski yazar kadrosunun yazıları yayımlanırken, diğer yandan bu

²⁶² Fikirler, C.V, S.102, 15 İkincikanun 1934, s.1.

²⁶³ Fikirler, C.V, S.116, 15 Teşrisani 1934, s.16.

²⁶⁴ “Fikirler”, *Anadolu*, 9.2.1936, s.4.

kadroya yeni ve genç isimler dahil olmuştur. Fikirler dergisinde sürekli yazan yazar, şair ve araştırmacılardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Abidin Elderoğlu, Akil Koyuncu, Atilla İlhan, Baha Arıkan, Berin Taşan, Cahit Irgat, Ceyhun Atuf Kansu, Edip Cansever, Fuat Edip Baksı, Fuat Muratoğlu, Gaye Nail Ozanoğlu, Hakkı Baha Pars, Halil Dumanoglu, Hüseyin Avni Ozan, İbrahim Zeki Burdurlu, Kemal Bekir Manav, Kemal Duyan, Kemal Göksel, Kemal Kamil Aktaş, Mustafa Rahmi Balaban, Mahmut R. Gazimihal, Metin Eloğlu, Mustafa Şerif Onaran, Şinasi Özdenoğlu, Nahit Ulvi Akgün, Necati Cumalı, Oğuz Harzem, Orhan Hançerlioğlu, Samim Kocagöz, Suat Taşer, Şükran Kurdakul, Talip Apaydın, Vedide Baha Pars, Ziya Somar²⁶⁵. Böylelikle Fikirler dergisi, bu değerli yazar kadrosuyla Haziran 1950 yılına kadar İzmir Halkevi'nin yayın organı olarak çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

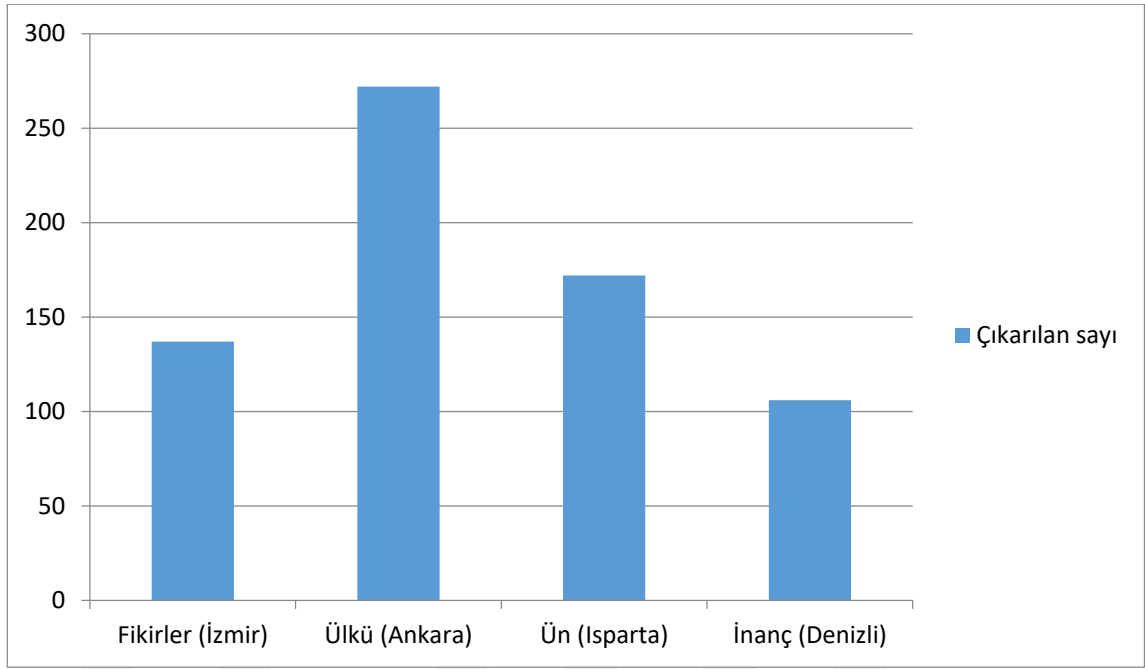
Dergide tarih, felsefe, iktisat, ziraat, kadın hukuku, fen bilimleri, halk sağlığı, spor, köycülük gibi çok geniş bir alanda tercüme ve makaleler yer almıştır. Rahmi Balaban ve Ziya Somar felsefe, Rahmi Balaban, Hakkı Baha Pars, Vadide Baha Pars, Hamdi Akman ve Şeref Erdoğan eğitim; Mithat Oksancak ve Garra Sarmat tarih; M. R. Gazimihal folklor; Mehmet Öz spor alanında²⁶⁶ eserler yazan isimler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fikirler Dergisi 1944 yılı içerisinde çeşitli konularda 220 adet yazılar yayınlamıştır. Bunların 23'ü milli yazılar, törenler, nutuklar; 18'i partiye, halkevlerine ve İzmir Halkevine ait yazılar, 14'ü köycülük üzerine; 16'sı edebi incelemeler ve edebi yazılar; 22'si folklor ile ilgili ve İzmir'e ait yazılar; 15'i tarihi incelemeler; 14'ü sosyal konularla ilgili yazılar; 67'si şiir; 31', muhtelif konulardaki yazılar oluşturmaktadır²⁶⁷. Dergide yer alan konulara göre halkın köycülük üzerine eğitilmesi, sosyal ve sağlık konularında bilgilendirilmesi sağlanmış olup, folklor ve sosyal yazılarla da kültürel açıdan halka faydalı olunmaya çalışılmıştır.

²⁶⁵ M. Özsarı, *a.g.m.*, s.409.

²⁶⁶ M. Özsarı, *a.g.t.*, s.54-55.

²⁶⁷ *Fikirler*, 30 Nisan 1944, 268-269, s.24.

Grafik 3.3. En Çok Sayı Çıkaran Bazı Halkevi Dergileri

Ülke genelinde en çok sayı çıkaran bazı halkevlerine yukarıda yer verilmiştir. Grafik 3.3’den anlaşıldığı gibi Fikirler Dergisi halkevleri tarafından çıkarılan diğer dergiler arasında 137 sayı çıkararak Türkiye’de en çok sayı çıkaran halkevi dergileri arasında yerini almıştır. Fikirler Dergisi İzmir Halkevi bünyesine geçtikten sonra Kütüphanecilik ve Yayın şubesinin ciddi emekleriyle yayında bulunduğu süre boyunca farklı konularda yazılar yayınlarak halkın bilgilendirilmesini sağlamıştır. Hem halkevinin desteğini alması hem de güçlü yazar kadrosu bulundurmasıyla ses getiren halkevi yayınlarından biri olmuştur.

3.2.2.3. Fikirler Dergisi’nin Halk Eğitimi açısından incelenmesi

Türkiye’de 1932 yılında halkevlerinin açılması, ülkede son derece büyük bir kültür çalışmasının oluşmasını ve büyümesini sağlamıştır. Her halkevi bulunduğu bölgenin tarihine, coğrafyasına, folkloruna sosyal ve ekonomik yapısına ışık tutacak çok değerli çalışmalar gerçekleştirmiştir²⁶⁸. İzmir’de ise bu konuda düzenli çalışmalar yürüten dergi “Fikirler” Dergisi olmuştur.

Fikirler dergisinde özellikle 1936-1940 dönemlerinde çoğunluk olarak felsefe üzerine yazılara yer verilmiştir. Dergide felsefe üzerine yazılan yazıların, özellikle de pedagoji konusunda ciddi yazıların bulunması dergi yöneticilerinin çoğunlukla eğitimcilerden oluşmasından kaynaklanmıştır. Fakat 1940 yılından sonra dergi İzmir’de

²⁶⁸ Günver Güneş, Müslime Güneş, *Cumhuriyet Döneminde Manisa’nın Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevi’nin Yeri ve Önemi*, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 6 (15), 2007, s.57.

bulunan edebiyat çevrelerinin yönetime gelmesiyle zaman içerisinde tamamen edebi bir kimliğe sahip olmuştur. Halkevinden aldığı maddi ve manevi güçle birlikte İzmirli bilim, kültür ve sanat adamları için önemli bir okul işlevi okul görmüş; Türk kültür hayatında bir dönem İzmir'i başarılı bir şekilde temsil etmiştir. Fikirler İzmir ve Ege bölgesinde yaşayan çok sayıda gencin yeteneğini keşfetmesini sağlamış, kültür ve edebiyat alanlarında yeni isimler kazandırmış; aynı zamanda Cumhuriyet dönemi edebi eserlerin oluşmasında oldukça etkili olmuştur²⁶⁹.

Halkevlerinin vatandaşlara yönelik bulunduğu faaliyetler arasında konferanslar da yer almaktadır. Bu konferanslar bilgilendirme amaçlı veya özel günler vesilesiyle yapılmaktadır. İzmir Halkevi'de bu konferanslara gerekli özeni göstermiş ve halkta konferanslara yoğun ilgi göstermiştir. Gerçekleşen konferansların ardından Fikirler dergisinin bir sonraki sayısında bu konferanslara yer verilmeye çalışılmış ve konferansın dikkat çeken konularını dergide yayımlamışlardır. Örneğin İzmir muallimleri her ayın ilk Cumasında kazalara seyahatler düzenlemeye başlamışlardır.

Kaynak: Fikirler, 15 Nisan 1932, s.21.

Görsel 3.5. Muallimler Harabeler Üzerinde

Bergama gezilerini gerçekleştirirken Alman Arkeolog, profesör Viygand'da muallimlere eşlik etmiş, onlarla üç saat süren bir konferans gerçekleştirmiştir²⁷⁰. Dergide ise konferansın can alıcı noktaları okuyucularla paylaşılmış, muallimlerle birlikte halkta

²⁶⁹ M. Özsarı, *a.g.m*, s.409-410.

²⁷⁰ "İzmir Muallimlerinin Bergama Seyahati", *Fikirler*, C. IV, S.80, 30 Nisan 1932, s.16.

bilgilendirilmiştir. Yine İzmir muallimlerinin Ödemiş'e yaptıkları gezide lise muallimi Halit Bey tarafından Aydın Oğulları konusunda bir konferans verilmiştir²⁷¹. Bu konferansında dikkat çeken, önemli noktaları bir sonraki sayıda yayınlanmış ve böylelikle konferans halkla da paylaşılmıştır. Dergi Aydın Oğulları isimli konferansın üzerinde durulmuş, konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler devam eden sayılarda da yayımlanmıştır²⁷².

Kaynak: Fikirler, 15 Nisan 1932, s.21

Görsel 3.6. Profesör Wigand Konferans Verirken

İkinci Dünya Savaşı öncesinde, dünyanın savaş beklediği dönemde harp aleti olarak kullanılacağı düşünülen zehirli gaz meselesi bütün insanlığı düşündüren bir durum olmuştur. Bu badirenin sonucunda oluşacak tahribattan daha ucuz kurtulmak amacıyla bütün milletler savunma hazırlığı yapmaya başlamışlardır. Türkiye'de tehlikeyi diğer ülkeler gibi ciddiye

²⁷¹ “Konferanslar”, *Fikirler*, C. IV, S.82, 1 Haziran 1932, s.16.

²⁷² Bkz. *Fikirler*, 30 Haziran 1932, s.16, *Fikirler*, 30 Temmuz 1932, s.16, *Fikirler*, 30 Ağustos 1932, s.16, *Fikirler*, 15 Teşrinievvel 1932, s.4.

almış ve alınması gereken tedbirleri şüphesiz ki almıştır. Savaş gazları yarının değerli bir silahı olduğundan her hükümet gaz fabrikaları, korunma vesaiti fabrikaları ve gaz araştırma laboratuvarları kurulmasına önem vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti de barışsever olmakla beraber kendisine yapılabilecek gaz taarruzlarına karşı tedbirlerini almıştır. Halkı bu zararlı gazlara karşı bilgilendirmek ve eğitmek adına fikirler dergisi bu konuya birkaç kez değinmiştir²⁷³. Bu zehirli gazların neler olduğu ve bu gazlardan korunmak için neler yapılması gerektiğiyle ilgili detaylı çalışmalar yapmıştır. Halka bilgi vermeyi ve halkın bilinçlenmesi hususunda önemli bir yer almıştır.

Örneğin böyle bir durumla karşılaşıldığında dünyada şöyle bir çözüm geliştirilmiştir: Gaz mütehassısları ile gazın mevcudiyetini ve cinsi tayin ettikten sonra düdük, çan, davul gibi vasıtalarla işaretini verilir. Bunu duyan herkes hemen maskesini takmaya mecburdur. Maskesiz olanlar süratle sığınaklara koşarlar ve işaret verdikten beş dakika sonra kapılar kapanır. Sığınak kapılarına konulan nöbetçiler halkın teker teker perdeyi açıp girmesini temin ederler; ve istiaından fazla kimseyi içeriye bırakmazlar. Sığınakların içindeki disiplini temin eder ve her şey onların emriyle yapılır. Dışarıda derhal gaz imdat müfrezeleri ve gaz temizleyiciler faaliyete geçerler. Birinciler gazlanmış olanları ve yaralıları gaz hastanesine götürürler, temizleyici müfrezeler de gazlanmış sokakları ve binaları temizler. Gaz tehlikesinin geçtiği sığınak amirlerine telefonla veya diğer vasıtalarla bildirdikten sonra halk dışarıya çıkarak işlerine başlarlar. Birçok hükümette savaş gazlarından korunma cemiyetleri kurulmuştur. Yeni apartman yapanlar, banka, şirket, fabrika, hastane gibi büyük müesseseler resmen gaz sığınağı yaptırmaya mecbur edilmektedirler Belediyeler halkı korumak için kalabalık yerlere sığınaklar yaptırmaktadır, ayrıca sivil halka korunma cihazları ile talimler gösterilmektedir. Bilhassa gazlanma tehlikesi fazla olan Almanya’da bu işe büyük bir önem verildiği görülmektedir. Bizde de sivil halka maske teminini hükümet onaylamış ve gereken işlerini yapmıştır. Fikirler dergisinde de bu amaçla kategorilerine göre zehirli gazlardan ve ardında da korunmak amacıyla oluşturulan oksijen cihazları, maskeler, gaz elbiseleri ve sığınaklardan bahsedilmiştir.

Bir diğer önemli konu da dil eğitimi konusudur. Bir milletin en aziz varlığını teşkil eden kudretlerin başında, onun dili gelmektedir. Atatürk, milli düşünce ve dil arasında bir bağ olduğunu, Türk dilinin zengin bir dil olduğunu ve dilin bilinç ile işlenmesi gerektiğini²⁷⁴ belirtmiştir. 1933 yılında hükümetimiz tarafından Sovyet hükümeti lisan hocası M.

²⁷³ Bkz. *Fikirler*, 30 Temmuz 1932, s.7, *Fikirler*, 15 Şubat 1936, s.6-7.

²⁷⁴ “Dil Haberleri”, *Fikirler*, C. IV, S.95, 1 Nisan 1933, s.20.

Somoilof ile M. Mar İstanbul'a davet edilmiştir²⁷⁵. Her iki hocanın gazetecilerle yaptıkları konuşmalardan bilhassa M. Mar dikkat çekici açıklamalar yapmıştır. M. Mar, yeni lisan nazariyesi noktasında ülkemizin tarih ve dil işlerinde yapılan hareketlerin ve gösterilen faaliyetlerin çok önemli ve dikkat çekici olduğunu belirtmiş, ülkemizin ilmi inkılaplarda tuttuğu yolun kendi nazariyesine göre pek doğru olduğunu söylemiştir. İstanbul'da ilim adamlarımızla görüştüğten sonra ülkemizde dilin kitaplardan değil halk ağzından tetkik edildiğini ve bu usulün oldukça faydalı olduğunu açıklamış ve bu girimlerinden dolayı da ülkemizi tebrik etmiştir.

Türk dilinin esas temel taşlarından bugün Anadolu'da gömülü bir halde kalmış olduğundan, bu dilin hazinelerini toplamak ve tescil etmek için dil encümenlerinin tayini lazımdır. Ancak halkın sinesinde yaşayan bu zengin hazine sayesinde ki bugünkü Türk dili canlanacaktır. Başarılı bir şekilde başlanan bu yenileşme hareketleri ve bir de Luther'in dediği gibi "halkın ağzına bakarak" tesbit edilecek canlı dil unsurlarıyla Türk dili, istikbalde diğer medeni diller ailesi arasında layık olduğu mevki kazanacaktır. Halkın ruhunda yaşayan bu canlı ve zengin kaynaklardan istifade edilerek dilin mutedil ve tedrici surette ıslahı, göz edilen hedefe ulaştırılacaktır. Dil, en büyük kaynaşma vasıtasıdır. Türk dili Türkçeleşince Türk birliği, Türk tamamlığı artacak, her işte ilerleme olacaktır. Bu sebeple harf inkılabından sonra dilde yenileşmeye ve sadeleşmeye büyük önem verilmiştir. Her yerde olduğu gibi İzmir'de de dil işlerine gerekli özeni gösterilmeye çalışılmıştır. Fikirler dergisi bu sayıdan (95) itibaren belli aralıklarla okuyucularına "Dil Köşesi" adıyla bir köşe ayırmıştır²⁷⁶. Yurdumuzda yoğun bir çalışma ile devşirilmekte olan Arapça ve Farsça kelime karşılıkları kelimelerin karşılıklarına yazılmıştır. Öz Türkçe yazılara ve uygun karşılıklara yer verilmiş ve bu şekilde dilde yabancı kelimeleri kaldırarak halkın Türkçe kelimeleri öğrenmeleri amaçlanmıştır.

Dil eğitimi için de yapılan bir diğer önemli çalışma da dili çocukların nasıl öğrendiği konusudur. Dergide bu konu üzerinde de durulmuştur²⁷⁷. Çünkü dil uzun zaman zamanlardan beri en karakteristik bir beşeri faaliyete ve insanı diğer canlılardan ayıran bir vasıf olarak kabul edilmiştir. Dili anlama ve kullanma öğretimi çocuğun terbiyesinde mühim bir kısmı teşkil etmektedir. Bir insanın anadilindeki kelimeleri taklitle öğrenir. Bu

²⁷⁵ "Dil Haberleri", *Fikirler*, C. IV, S.95, 1 Nisan 1933, s.20.

²⁷⁶ *Fikirler*, 1 Nisan 1933, s.21. Ayrıca bkz. *Fikirler* 15 Nisan 1933, s.18-20, *Fikirler* 1 Mayıs 1933, s.18.

²⁷⁷ Bkz. *Fikirler*, 29 Teşrinievvel 1934, s.15-16, *Fikirler*, 15 Teşrinisani 1934, s.16, *Fikirler* 30 Teşrinisani 1934, s.18, *Fikirler*, 15 Birinci Kanun, 1934, s.16, *Fikirler*, 1 İkinci Kanun 1935, s.16, *Fikirler*, 15 İkinci Kanun 1935, s.16, *Fikirler*, 1 Şubat 1935, s.16, *Fikirler*, 15 Şubat 1935, s.16,

sebeple çocuğun önüne model olarak sürülen her şey sıhhat ve tam yerinde kullanış itibarıyla çok büyük önem kazanmaktadır. Çünkü bu modelleri çocuk öğrenecek ve kendine mal edinecektir. Bu durumda çocuğun dili en iyi şekilde kullanması ve telaffuz etmesi amaçlanmıştır. Dergide 115. Sayıdan itibaren bu konuya geniş yer verilmiştir. Çocuğun dil konusunda ilk taklit ederek başlamasından, okulda öğrenmesinden, telaffuzunun nasıl olması gerektiğinden ve kekeleme konusuna kadar her konuda bilgilendirme yapılmıştır.

Dergide Türk dili ve dil inkılabına dair şiir de bulunmaktadır. Dil inkılabının önemi, dil sevgisi, Türkçe'nin tarihi gelişimi ve Güneş-Dil Teorisi ile geliştirilen yeni açılımlarla anlatılmıştır. Dil inkılabına dair yayımlanan şiir *Fikirler Dergisi*'nde Ali Rıza Özkut ve Fuat Edip Baksı tarafından yazılmıştır. Ali Rıza Özkut'un *Dil Bayramı*²⁷⁸ isimli şiirinde Türkçe'nin tarihi gelişimi kısaca özetlenmiş ve Güneş Dil Teorisiyle geliştirilen yeni açılımlardan bahsetmiştir. Şair aynı zamanda Arapça ve Farsçadan Türkçeye giren kelimelerden rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir²⁷⁹.

Derginin üzerinde durduğu ve halkı bilgilendirmek istediği bir diğer konu da sağlık eğitimidir. 20. Yy başlarında şehirde en fazla görülen hastalıklar sıtma, verem, lekeli hurma ve tifo olmuştur. Sıtmanın nedeni bataklıklar olup, bu hastalık özellikle bataklık alanların bulunduğu bölgelerde yaşanmaktaydı. Verem ise havasız ve güneşsiz yerlerde görülmektedir²⁸⁰. Dönemin önemli hastalıklarından biri olan sıtmaya karşı halkı bilinçlendirmek için dahili hastalıklar uzmanı Dr. Şevki Uğur bu konuda bir yazı yayımlamıştır²⁸¹. Dr. Uğur'un bu yazısında sıtma olanlarda oluşan belirtilerin neler olduğu, sıtmanın yol açan sebeplerin neler olduğundan bahsetmiştir. Yazının devamındaysa sıtmaya karşı alınacak en büyük tedbirin Anifo denilen sivrisinekleri yaşatmamak gerektiğini, bunun içinse yurdumuzda mevcut bataklıkları, durgun suları ortadan kaldırmanın şart olduğunu belirtmiştir. Bu duruma göre oturan mahallenin yakınında ve civarında sivrisineklerin yaşadığı yerler varsa onların tamamen ortadan kalması gerekmektedir. Yaşanılan bölgenin böyle tehlikeli sivrisineklerle doldurulan bataklık, durgun sular, su mahzenleri ve durgun havuzları, birikinti suları kurutarak ortadan kaldırmak gerekir. Bu önemli tedbirleri uyguladıktan sonra sıtma hastalığının korku yaratmasına gerek yoktur. Dr.

²⁷⁸ Ali Rıza Özkut, "Dil Bayramı", *Fikirler*, nr. 157, 15 Birinciteşrin/Ekim 1937, s. 12.

²⁷⁹ Mustafa Özşarı, *Ege Bölgesi Halkevi Dergilerindeki Edebi Ve Kültürel Muhteva Üzerine Bir İnceleme*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002, s.89.

²⁸⁰ İzmir Şehri İmar Planı Raporu 1939, s.10-11.

²⁸¹ Şevki Uğur, "Sıtma", *Fikirler*, C VIII, S.195, .31 Birinci Kanun 1939, s.11-12.

Uğur'un bu yazısıyla sıtmaya karşı halkı tedbir almaya ve hastalık konusunda farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır.

Halk sağlığı konusunda yapılan çalışmalardan bir diğeri ise vitaminler konusudur. “Vitaminler” başlığıyla yayımlanan bu yazı Çocuk Hekimi Dr. Süleyman Çoruh tarafından yazılmıştır²⁸². Dr. Çoruh yazısında vitaminlerin hayatımıza aslında yeni girdiğini, 30 sene öncesine kadar böyle bir kavramın tanımlanmadığını, dolayısıyla vitaminlerin halk tarafından tam olarak bilinmediğini ancak oldukça önemli bir konu olduğunu belirtmiştir. Yazının içeriğine bakıldığında oldukça önemli bilgiler paylaşıldığını görüyoruz. Vitaminlerden mahrum çocukların hiçbir zaman normal gelişme gösterememektedir. Gelişim çağındaki çocuğun vücuduna gerekli olan malzemeyi bulabilirse ancak normal gelişme gösterebilir. Eğer eksik kalırsa bu vitamin eksikliğinden kaynaklanan bazı hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Bu yazıda bu hastalıkların neler olduğu ve vitaminlerin sınıflandırması yapılmıştır. Vitaminlerin isimleri verilmiş bu vitaminlerin en çok nelerde bulunduğu ve o vitaminin eksikliğinin hangi hastalıklara sebebiyet vereceğinin açıklaması yapılmıştır. Böylelikle halkı sağlıklı bir çocuk yetiştirmek için nelerin mümkün olduğunu aktarılmaya çalışılmıştır.

Halk sağlığı ve nüfus artışı hakkında yazılan yazılar, neslin korunmasının önemini belirten yazılara yer verilmiştir. Ayrıca yapılacak evlilikte çiftler arasında karşılıklı aranacak vasıflar hakkında halkı aydınlatılması, çocuk bakımı, çocukta zeka gelişimi ve beden gelişimi konusunda bilimsel yazıların yer verilmesine dikkat edilmiştir. Halk arasında gelişmiş olumsuz ve zararlı fikir ve alışkanlıklarında önüne geçebilmek amacıyla halk sağlığında olumsuz sonuçlar açan gelenek ve göreneklerin, kötü ve dengesiz beslenmenin üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Tüm bu olumsuz sonuçlardan korunma yolları açıklanarak sağlıklı yaşamının yolları hakkında bilimsel açıklamalarda bulunulmaya çalışılmıştır. Olağanüstü durumlarda ani kazalarda ve hastalıklarda doktor müdahalede bulununcaya kadar yapılması gereken acil yardım ve tedavi yollarını gösteren yazıların yazılması hedeflenmiştir. Yine bulaşıcı hastalıkların özellikleri açıklanarak ve bunların kişiye ve toplumsal zararların neler olduğu anlatılmıştır. Geleceğin mimarı olan çocukların ve gençlerin yetiştirilmesi mental sağlıkları ve genel hatlarıyla gelecek neslin sağlıklı bir nesil olabilmesi için ebeveynleri ve halkı bilgilendirmiş ve katkı sağlamıştır.

²⁸² Süleyman Çoruh, “Vitaminler”, *Fikirler*, S.272-275, 30 Haziran-31 Temmuz 1944, s.18-20.

Halk sağılığı konusunda yazılan makaleler halkın anlayabileceğı bir dil kullanılmıştır. Konular işlenirken tıbbi terimler kullanmak yerine halkın kullandığı kelimelere yer verilmiştir. Doktorlar tarafından yazılan bu makaleler bir yandan halkın günlük sağılık sorunlarına çözüm oluşturmayı hedeflerken, diğeryandan sağılıklı bir nesil oluşturmak için halkın bilinçlenmesi düşünölmüştür.

CHP Parti Müfettişı Galip Bahtiyar Göker'in 1941 yılında yapmış olduğı ilk teftişinde İzmir Halkevi'nin düzenli aralıklarla çıkardığı "Fikirler" dergisi dikkat çekmiştir. Derginin içinde yer alan konular bakımdan zengin olması ve güzel bir çapa sonucu ortaya çıktığından bahsetmektedir. Göker, halkevinde yayınlanan derginin içeriğine halkevini ciddi çalışmalar yapan şubelerinden biri olan köycölük şubesi başkanı Rahmi Balaban'ın da derginin fikri idaresini eline aldığını belirtmektedir²⁸³. Şubelerin birbiriyle olan iletişimi ve hepsinin ortak bir amacı olması fikirler dergisinin halk eğitimi için uygun bir yayın olmasını sağlamıştır.

Buraya kadar İzmir'de çıkarılan dergileri özetlemek gerekirse, dergilerden bazıları kısa ömürlü olsa da Fikirler Dergisi uzun ömürlü bir yayın olmuştur. Fikirler, 1936-1940 yılları arasında daha çok felsefi konulara ağırlık verirken, 1940 sonrası edebi konulara yönelmiştir. Dergi sadece İzmir'de değil ülke genelinde etkili olan bir yayın konumuna gelmiştir. Güzel Günler ise 1923-1933 yılları arasında Atatürk İnkılaplarının İzmir'de meydana getirdiğı değışimleri farklı cephelerden ortaya koyan yazılar yayımlamıştır. Ocak ve Küçük Menderes ise Urla ve Tire'de yaşayan sanatçı ve araştırmacıların eserlerinin yayımlandığı yerel içerikli yayınlar olarak kalmıştır²⁸⁴.

Genel bir değıerlendirme yapıldığında halk eğitimi açısından yazılan yazılar, Türk inkılabını bütün alanlardaki gelişmeleriyle tespit edilerek, toplumsal hayata getirdiğı olumlu yönlerini ortaya koyacak ve yapılan inkılabı halkın ruhuna sindirecek yazılar yazılmaktaydı. Halka vatandaşlık eğitimi vermenin önemi üzerinde durularak, toplum içinde vatandaşların hakları ve görevleri gerçek sınırlarıyla tanıtılarak, medeni hayatın gerekliliklerini yerine getirmeyi öğreten yazıların oluşturulmasına fikirler dergisi yazar kadrosu dahil bütün dergi yazarlarının dikkat etmesi gerektiğı belirtilmiştir²⁸⁵. Okul çağını geçirmiş olan vatandaşların öğrenme kabiliyetlerinin geliştirilmesi ve onlara öğretim araçlarının gösterilmesi, okul dışı eğitim hakkında yazıların çıkarılması hatta, başka ülkelerdeki halkın eğitim usul ve şekilleri

²⁸³ BCA, 490.01 / 999.859.1, s.4559.

²⁸⁴ M. Özsarı, a.g.t., s.74-75.

²⁸⁵ CBA, 490.01/828.271.2.

hakkında çalışmalar yapılarak bu konular üzerinde yazıların yazılması halk terbiyesi açısından önemli görülmüştür. Teze konu olan dönem gereği halkın daha batılılaşma daha entelektüel birikim sahibi olma ve çökmüş bir devletten, genç bir cumhuriyet oluşturma sürecinde halkevleri önemli bir yere sahiptir. Halkevleri halkı batıda ve dünyadaki gelişmeler konusunda bilgili, yeni gelişmelere ayak uyduran yeni bir sosyoloji oluşturulurken ki hassasiyetlere ve gelişmiş muassır medeniyet çizgisinde bireyler ve toplum yetiştirme, halka yeni bazı faaliyetlerde ve sosyalleşme alanları oluşturmada önemli bir yer tutmaktadır.

3.2.2.4. Ocak Dergisi (Urla Halkevi)

İzmir’de bulunan diğer halkevlerinin dergi çalışmalarına baktığımızda Urla Halkevi tarafından yayınlanan Ocak Dergisi 19 Şubat 1939-19 Mayıs 1939 tarihleri arasında iki sayı çıkarmıştır. Ocak Dergisi kısa ömürlü bir halkevi dergisi olmuştur fakat, Necati Cumalı, Nihat Kobek ve Cihat Gökçek gibi güçlü yazar kadrosu ile edebiyat tarihinde adından söz ettirmeyi başarabilmiştir. Necati Cumalı’nın ilk şiiri ve ilk tenkit yazısı bu dergide yayımlanmıştır. Ocak dergisi genel olarak kültür, sanat ve edebiyat içerikli bir dergi olarak kısa süre de olsa yayım faaliyetinde bulunmuştur²⁸⁶.

3.2.2.5. Küçük Menderes (Tire Halkevi)

Tire Halkevi tarafından yayımlanan Küçük Menderes Dergisi 25 Nisan 1940-23 Nisan 1942 yılları arasında toplamda 12 sayı çıkarmıştır²⁸⁷. Dergi, Tire halkı tarafından büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. Hem birliği, hem topluluğu ifade eden, sanat hareketi olan orijinal bir dergi olarak görülmüştür. Anadolu’nun paha biçilmez kıymetlerini anlatması beklenmiştir²⁸⁸. Dergi, bazen iki aylık bazen üç aylık periyotlarla çıkarılmıştır. Ziya Handan, Nahit Nafiz Edgüer, Muhammed Dülger, Ekrem Özelmas, Halit Nafiz Edgüer ve Türkan Ülke derginin başlıca yazar kadrosu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergide edebi ve bilimsel nitelikte yazılarla Tire ve çevresine anlatan yerel konular yer almıştır²⁸⁹. Küçük Menderes yerel bir dergi olarak İzmir’in yayın hayatında yerini almıştır. Göker’in 1942 yılında yapmış olduğu teftişinde Tire Halkevi’nin bu dergide özellikle o civarın folkloru ve adetleri ve ya bazen zirai durumu konusunda iyi çalışmalar yayınlandığı belirtilmektedir.

²⁸⁶ M. Özsarı, *a.g.m.*, s.412.

²⁸⁷ N. Toksoy, *a.g.e.*, s.348.

²⁸⁸ *Fikirler*, 1 Mart 1941, s.12.

²⁸⁹ M. Özsarı, *a.g.m.*, s.412.

Göker, Tire Halkevi'nin bu çalışmalarını inceleme esnasında memnun olduğunu belirtmiştir. Fakat saat ve bütçe sıkıntısı dolayısıyla bu dergi yayınları tatil edilmiştir. Göker, halkevinin bu konudaki çalışmalarına devam etmesi gerektiğini hatta yazılarını İzmir Halkevi tarafından çıkarılan fikirler dergisine göndermelerini ve bu dergide belli aralıklarla açılacak olan “Tire” kısmına yazmalarını tavsiye etmiştir. Ancak Tire Halkevi bu konuda yazı göndermemiştir²⁹⁰.

Dergi sayfalarının önemli bir kısmı Tire'nin folkloru, tarihi, coğrafyası, ekonomisi gibi konular için ayrılmıştır. Tireli araştırmacıların Tire folkloru ve tarihine dair makaleleri yerel tarihe ışık tutacak niteliktedir. Tire örf ve adetlerine dair derlemeler ve yörede söylenen manilerden bir kesit olarak derlenip dergide yayınlanmıştır²⁹¹.

Yine 1942 yılı yapılan teftişte halkevinin mali yapısı ve bütçe sıkıntısı sebebiyle Küçük Menderes Dergisinin yayınının durdurulduğu belirtilmiştir²⁹².

3.2.2.6. Yeni Ödemiş Dergisi (Ödemiş Halkevi)

Ödemiş Halkevi, Tire Halkevi'nin yayımladığı Küçük Menderes, İzmir Halkevi'nin yayımladığı Fikirler Dergisi gibi ciddi ve geniş kapsamlı dergi yayını olmasa bile kısa süreli yayın hayatında kalan Yeni Ödemiş Dergisi de bir şekilde Ödemiş Halkevi'nin yayın organı olmuştur²⁹³.

Bergama Halkevi dergi çalışması bakımından İzmir'de iyi gelişim gösteren halkevlerinden biri olmuştur. Göker, Bergama Halkevi'nin çevrenin ihtiyacını karşıladığını, hatta çevre üzerinde iyi etkiler bıraktığını ve halkın oldukça ilgi gösterdiği bir konuma geldiğini belirtmiştir²⁹⁴.

Genel olarak halkevi dergilerinde yayınlanan edebi eserlerin, yani şiir, hikaye ve piyeslerin genel özelliklerine baktığımız zaman bunların, fikir planında Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde oluşturulmuş eserler olduğu görülmektedir. Bunun dışında halkevi dergilerindeki diğer ele alınan konular ise yurt güzellikleri, daha doğrusu çevreye ait güzellikler ve konular, diğer bir deyişle Anadolu coğrafyası, Anadolu insanı ve onun kültürel özellikleridir. Fakat 1940'tan sonra dergilerdeki memleket edebiyatı ideali

²⁹⁰ BCA, 490.01/665.229.1, s.35-40.

²⁹¹ M. Özşarı, a.g.t., s.73-74.

²⁹² BCA, 490.01/665.229,s.44.

²⁹³ G. Güneş , 2005, s.984.

²⁹⁴ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59

zayıflamış ve bu dergilerde yazan şair ve yazarlar, şiir ve nesirde bu tarihten sonra ortaya çıkan yeni eğitim ve modaların etkisinde eserler yazmışlardır²⁹⁵.

²⁹⁵ Ö. F. Huyugüzel, *a.g.m.*, s397-398.

4. BÖLÜM

4. İZMİR HALKEVLERİNİN HALK DERSHANELERİ VE KURLAR ŞUBELERİNİN HALK EĞİTİM FAALİYETLERİ

4.1. İzmir Halkevlerinin Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin Düzenlediği Faaliyetler

Halk dershaneleri ve kurslar şubesi, büyük hizmetler beklenen bir şube olarak faaliyete girmiştir. Böyle bir şubenin oluşturulmasına karar verilirken, harf devrimi sırasındaki Ulus Okulları (Millet Mektepleri) uygulamasının olumlu sonuçları dikkate alınmıştır. Kurslar vatandaşları okuma yazma öğretebilmek veya kadın, erkek her kesime değişik alanlarda beceri kazandırmak amacıyla oluşturulmuştur²⁹⁶. Halkevleri de Millet Mektepleri gibi A ve B kursları açmıştır. 1932-1933 yılları arasında Millet Mektepleri ülke genelinde toplamda 1104 adet kurs açmıştır²⁹⁷. Kursların ülkenin her köşesine yayılması ve ciddi sayıda insana ulaşması halkevlerine örnek olmuştur.

Halkevlerinin il ve ilçelerde faal olarak çalışan bütün şubeleri, aydınlara bildiklerini halka öğretme imkanını verdiği ve bir taraftan milletin irfan seviyesini yükseltmek, diğer taraftan da kendilerini yetiştirmek imkanlarını hazırlayan çalışmaları esas aldığı için, temel prensip olarak bir halk dershanesi görevini üstlenmişti. Dil ve Edebiyat şubesi, konferansları ve müsamereleriyle, temsil şubesi piyesleri, filmleri ve karagöz oyunları, ar şubesi, atölye çalışmaları ve koro dersleriyle, köycülük şubesi, köylerdeki hayat ve sağlık bilgisi öğütleriyle, kütüphane ve yayın şubesi kitapları ve dergileriyle hep aynı amaç için çalışmaktaydı. Halk dershanesi ve kurslar şubesi ise, açtıkları devamlı kursları, kahvelerde, köylerde, cezaevinde verdikleri dersleri, açtıkları seyyar kütüphaneleri, gösterdikleri filmleri, öğretmenler arasında yaptıkları toplantılar ile aydınlanma ve aydınlatma görevinin temel taşı oluşturmışlardı²⁹⁸.

²⁹⁶ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*, Bilgi Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 1999, s.78.

²⁹⁷ Maarif 1932-33 İstatisti, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.4.

²⁹⁸ N. Toksoy, *a.g.e.*, s.429.

Kaynak: Fikirler, 30 Nisan 1944, s.24.

Görsel 4.1. Dershanecilik ve Kurslar Şubesinin Halka Açtığı Kurslardan Bir Görüntü

İzmir Halkevi'nde Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi faaliyetlerine 6 Nisan 1932'de verdiği ilanla başladığını açıklamıştır. Açılan ilk kurs ise Fransızca kursudur. Almanca kursu için de gerekli hazırlıkların tamamlandığı açıklanmıştır²⁹⁹. Bu kurslar dışında 1933 yılında İzmir Halkevi'nden yapılan açıklama göre stenografi kursu açılması için teşebbüslerde bulunulmuş fakat bu kurs için uygun öğretmen bulunamadığından kurs açılışı ertelenmiştir³⁰⁰. Açılan kurslar sadece öğrenciler için olmamış, 1940 yılında dış hekimi, ebe, hasta bakıcılar için 10 Nisan'dan itibaren Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleri saat 14-16 arasında kursların açılacağı³⁰¹ ve öğretime başlanılacağı gazetelerde yer almıştır. Bergama Halkevi'nde ise 1935 yılında kurslar şubesinden toplamda 93 kişi faydalanmıştır³⁰².

İzmir Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi 1932 yılından itibaren çalışmalarını başlatıp sürdürmüştür. Fransızca, Almanca ve İngilizce dil kursları açılarak lise ve ortaokulların birinci, ikinci ve üçüncü sınıflardan bütünlemeye kalanlar için parasız

²⁹⁹ Y. Akyol, *a.g.e.*, s.112.

³⁰⁰ *Anadolu*, 06.07.1933, s.5.

³⁰¹ *Anadolu*, 5 Nisan 1940, s.2.

³⁰² BCA, 490.01/987.824.1, s.17.

kurslar açmıştır. Matematik, tarih, coğrafya, fen bilgisi, hesap ve yurt bilgisi dersleri için tamamlayıcı olması adına farklı derslerden kurslar açılmıştır. Bu kurslara sadece öğrenciler değil halktan da 15 yaşını geçip, ilkokulu tamamlayan kişilerden de başvurular olmuştur. Bunlar haricinde halka yönelik inkılap konferansları verilmiştir. Yine bu şubenin öncülüğünde okur yazar olmayan ve bilgi kültür seviyesini yükseltmek isteyen vatandaşlara da dersler verilmiştir. Farklı alanlardaki kurslardan 6176 vatandaş faydalanmıştır³⁰³.

Kısaca şubenin görevi halkın, kültür seviyesini yükseltecek her türlü okuma, yazma ve yetiştirme hareketlerinin gerçekleştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda halkevlerinde çeşitli konularla ilgilenen şubelerin açılması öngörülmüştür. Oluşturulan kurslar şubesi, mahalli idarelerle belediyelerin ve özel teşebbüs sahiplerinin, okutup yazdırmak, yabancı dil dersleri vermek, fen dersleri vermek, sanat bilgisi vermek ve hayatın diğer alanlarında öğrenilmesi gereken bilgileri öğretmek gibi faaliyetleri amaçlamıştır³⁰⁴. Bu çalışmalar yakından takip edilerek, istenilen düzeye çekilmesi ve amacına ulaşması için çalışılmıştır.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesinin etkili çalışmalarda bulunduğu bir diğer halkevi Manisa Halkevi olmuştur. İlkokullarda açılan okuma yazma kursları, cezaevlerinde açılan kurslar, yabancı dil, zehirli gazlardan korunma, pasif korunma, uçak modelciliği, biçki dikiş gibi açılan kurslarla yüzlerce Manisalının eğitilmesinde etkili olarak diğer şehirlerdeki halkevlerine örnek teşkil eden çalışmalarda bulunulmuştur. Şube çalışmalarını yalnızca halka yönelik oluşturmamış, mahkumları hayata hazırlamak için kurslar ve ilkokul öğretmenleri için mesleki müzik kursları da açılmıştır³⁰⁵. Bu kurslar dışında güzel sanatların gelişmesi için kurslar açılmış ve etkili sonuçlara ulaşılmıştır. Açılan bu kursların çeşitliliği ve halk tarafından rağbet görmesi İzmir Halkevi'nin şube çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir. Halka okuma yazma ve sanat eğitimine kadar pek çok açılan kursla halk eğitimi açısından etkili olan halkevleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Halk Dershaneleri ve Kurslar şubelerinin çalıştığı alanlardan biri yabancı dil kursları olmuştur. Yabancı dil öğretme işinde iyi bir eğitmen bulunması şart koşulmuştur. Eğitmenin öğreteceği dili bilmesi ve öğretme konusunda yeteneği olması şartı getirilmiştir. Kursların düzenlenmesi konusunda ise şube mensupları veya diğer şube üyeleri arasında dersleri yürütecek ve başvuracak kişiler mevcut ise öğretmek ve ders vermek görevinin fahri olması beklenmiştir. Ancak zorunlu durumlarda öğretilecek konuya göre bu görevi üstlenecek

³⁰³ Y. Akyol, *a.g.e.*, s.112-120.

³⁰⁴ BCA, 490.01 / 822.250.1.

³⁰⁵ M. Güneş, G. Güneş, *a.g.m.*, s.65.

ücretli öğretmenlere başvurulabilecekti. Öğretmenlerin ücretlerini kendileri vermek isteyen ya da öğretmeni kendileri bulan kişilerin halkevlerinde kurs görebilmeleri için kolaylık sağlanmıştır³⁰⁶.

Şube, yabancı dil öğretimine büyük önem vermiştir. İmkani olan halkevleri yabancı dil öğretimine ağırlık verip çeşitli dillerde kurs açmışlardır. 6 Nisan 1932’de gazete haberine göre şube faaliyete geçmiş ve İzmir Halkevi’nde ilk kurs Fransızca kursu olmuştur. Açılan Fransızca kursundan sonra diğer dil kursları için de çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların ardından Almanca kursu için de hazırlıkların tamamlandığı açıklanmıştır³⁰⁷.

1933 yılında Almanca, Fransızca ve İngilizce dil kursları ayrı ayrı açılmış ve kurslar düzenli olacak şekilde çalışmalarını sürdürmüştür. Bu kurslar ilk açıldığından itibaren halk tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Özellikle 1933 yılında açılan İngilizce kursu Fransızcadan daha büyük bir ilgiyle karşılanmış ve 27 öğrenciyle kursa başlanmıştır³⁰⁸. İlerleyen zamanlarda ise bu öğrenci sayısı 170’e kadar ulaşmıştır. Kursa en çok öğrenciler, işçiler ve gençler talep göstermiştir.³⁰⁹ Bir süre sonra yabancı dil kurslarının yoğun ilgi karşısında yetemediği durumlar ortaya çıkmıştır. İngilizce, Fransızca, Almanca kurslarına devam edenler bir hayli kalabalıkken yeni müracaatlar gelmeye devam etmiştir. Bu durum bize gösteriyor ki yabancı dil öğrenmek isteyenlerin sayısı binlerce kişiye ulaşmıştır. Bu durum karşısında halkevleri yeni çareler aramaya başlamıştır³¹⁰.

1934 yılında halkın gösterdiği yoğun ilgi sebebiyle kurs sayısı yetersiz kalmış ve bu sebeple halkevi kurs sayısını haftada üç güne çıkarmıştır. Sadece bu dönemde Fransızca ve İngilizce bölümlerinde 106 kişi vardır³¹¹. 21 Aralık 1934 tarihinde İzmir Halkevi’nde kurslar şubesi tarafından bir toplantı düzenlenmiş ve halkevi programı dahilinde kültürel açıdan yapılacak işler konuşulmuştur. Toplantı sonunda “inkılap konferansları hazırlanması” ve “yüksek kursların açılması” kararı çıkmıştır³¹². 1935 yılında da Fransızca ve İngilizce kurslarının yeniden açıldığı ve kurslara düzenli şekilde devam edileceği bildirilmiştir³¹³.

³⁰⁶ N. Toksoy, a.g.e., s.441.

³⁰⁷ *Anadolu*, 06.04.1932, s.2.

³⁰⁸ *Anadolu*, 05.07.1933, s.2.

³⁰⁹ *Anadolu*, 20.07.1933, s.2.

³¹⁰ *Anadolu*, 04.08.1933, s.3

³¹¹ Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s.61.

³¹² *Anadolu*, 24.12.1934 s.1.

³¹³ *Anadolu*, 28.02.1935, s.1.

1 Nisan 1937 tarihinde bankalarda, ticarethanelerde, şirketlerde ve diğer umumi yerlerde başarıyla çalışan fakat daha ziyade yükselmek için yabancı dile ihtiyacı olan gençlere mahsus bir Fransızca ve bir de İngilizce kursu açılmıştır. Bu kurslar Dumlupınar ilkokulunda çalışmasına devam etmiştir. 30 Haziran 1937 tarihinde de sona ermiştir. Bu dershanelerde öğretim ikişer kurs halinde olmuştur. Fransızca kurslarına 50, İngilizce kurslarına 60 öğrenci devam etmiştir. Yukarıda tespit edilen her iki çalışmanın programı Nisan, Mayıs ve Haziran 1937 aylarına mahsus olmak üzere üç aylıktır³¹⁴.

Temmuz 1937 tarihinden Ağustos nihayetine kadar devam etmek üzere orta okullarda ikmale kalan öğrenciyi yetiştirmek için orta 6,7,8. sınıflara mahsus matematik, Fransızca ve İngilizce kursları açılmıştır. Matematik kurslarını kız lisesi riyaaziye öğretmeni Cevdet Bilsay, Fransızca kursunu Tecim lisesi Fransızca öğretmeni Seyfi Bozkurt, İngilizce kurslarını da erkek lisesi yar direktörü Sait Odyak idare etmişlerdir. Kursların tedrisatı Dumlupınar okulunda ve bu okulun baş öğretmeni Gaffar Günerin idaresi altında yapılmıştır. Kurslara kayıt yaptıran ve düzenli olarak devam eden öğrencilerin sayısı 377'dir³¹⁵. Yine aynı yıl içinde bankalarda, ticarethanelerde, şirketlerde ve diğer umumi yerlerde çalışan vatandaşların yabancı dile ihtiyacı olması gerekçesiyle gençlere mahsus Fransızca ve İngilizce kursu açılmıştır. Fransızca kursuna 50 kişi, İngilizce kursuna ise 60 kişi devam etmiştir³¹⁶.

1939 yılında Fransızca kursuna kayıt yaptıran kişi sayısı 37'dir. İngilizce kursuna kayıt yaptıran kişi sayısı 65'tir. Almaca kursuna kayıt yaptıran kişi sayısı ise 45'tir³¹⁷. 1946 yılında ise yabancı dil kursundan faydalanan kişi sayısı 310'dur³¹⁸. İzmir Halkevi yabancı dil kurslarına gereken önemi göstermiştir ve halkında bu kurslara karşı ilgisi sürekli olmuştur. Böylece dil kursları halkevleri kapanana kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.

Görülüyor ki Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi, açtığı yabancı dil kurslarıyla yıllarca çok yönlü çalışmalarda bulunmuş, eğitim çalışmalarını kesintisiz ilerletmiştir. Açılan bu dil kurslarında eğitim gören insan sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. İzmir Halkevi büyük bir idealizm ile çalışmış ve elinden geldiğince dil kurslarını çok sayıda

³¹⁴ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur (1938), *Fikirler*, s.34-35.

³¹⁵ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur (1938), *Fikirler*, s.61.

³¹⁶ BCA, 490.01/987.824.1, s.84.

³¹⁷ "Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi", *Fikirler*, C.X, S.217, 1 Mayıs 1941, s.27.

³¹⁸ *Fikirler*, 1 Mart 1946, 308-309, s.5.

insana ulaştırmaya çalışmıştır. Kısıtlı imkanlara karşın, güzel bir program ve iş birliği içinde pek çok insanın yabancı dil öğrenimi sağlamıştır.

Yine İzmir’de bulunan Ödemiş Halkevi’nin halk dershaneleri ve kurslar şubesinin açmış olduğu yabancı dil kursuna baktığımızda 1934 yılında açılan Fransızca ve Almanca dil kurslarına 75 öğrenci devam etmiştir. Yabancı dil kursları öğretmenler tarafından gerçekleştirilmiştir. 1935 yılı Ödemiş Halkevi yıllık çalışma raporuna göre yıl içinde Fransızca ve Almanca kursları için hazırlıklar yapılmıştır³¹⁹. 1947 yılına gelindiğinde ise kurslar şubesi İngilizce kurslar açmaya başlamıştır³²⁰.

Karşıyaka Halkevi 1945 yılında meslek sahiplerine ve öğrencilere yıl içinde açılan İngilizce ve Almanca kurslarını yıl boyunca devam ettirmiş ve birçok öğrenci ve meslek sahibi vatandaşların bu kurslardan faydalanmasını sağlamıştır³²¹. Görüldüğü üzere halk yabancı dil konusunda halkevlerinin faaliyetlerinden yararlanmış, kısıtlı imkanlarla şube büyümeye devam etmiştir. 1946 yılına kadar elde edilen veriler incelendiğinde toplamda 1295 kişi açılan yabancı dil kurslarında eğitim görmüş ve dil öğrenimini gerçekleştirmiştir. Fransızca, Almanca ve İngilizce gibi batı dilleri hem halk hem devlet tarafından sürekli olarak öğrenme imkanı artmış ve bilimi ve gelişimi yakalamak için çaba sarf edilmiştir. Bu çabanın içerisinde halkevlerinin yeri önemlidir.

Halk Dershaneleri ve Kurslar şubelerinin açtığı kurslardan bir diğeri Türkçe okuma yazma kurslarıdır. Türkçe okuma yazma kurslarının amacı, ilkokul yaşını geçmiş ve okuma yazma bilmeyen vatandaşlara okuma yazmayı öğretmek, onların ülkeleriyle bağını güçlendirmek ve hayatın her alanında verimli olmalarını sağlamaktır. Bu kursun açılmasıyla birlikte hem vatandaşların temel konularda eğitilmesi hem de ülke işlerinin daha kolay işlemesinin sağlanması amaçlanıyordu. Açılan kursları öğrencilerin durumuna ve eksiklerine göre ayarlanıyordu. Okuma yazmayı hiç bilmeyenler, bilgisini ilerletmek ya da unutulmuş bilgileri yeniden öğrenmek isteyenler gruplara ayrılıyordu. Bunlar A ve B dershaneleri şeklinde ayrılmıştır³²². Genel olarak bu şekilde ayrılrsa da iki gruptaki öğrencilerin bir dershaneye yetecek kapasitede olduklarında aynı kursta farklı yöntemlerle öğretim gerçekleştirilmiştir.

³¹⁹ BCA, 490.01/987.824.1, s.429.

³²⁰ Günver Güneş, *Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi’nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2005, 21 (63), s.983.

³²¹ BCA, 490.01/987.823.1, s.89.

³²² N. Toksoy, *a.g.e.*, s.438.

Kurslar, hem halkevi hem de halkodaları tarafından şehir, kasaba ve köylerde faaliyette bulunmuştur. Halkevi ya da halkodası binasında uygun görülen kursa elverişli yerlerde bu faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Aralarındaki uzaklık yaya olarak gidip gelmeye müsait olan bölgelerde ortak kurs açılmıştır. Ayrıca iş topluluklarında, fabrikalarda, devlet işletmelerinde ve ceza evlerinde okuma yazma bilmeyenler bulundukları yerlerde yetkili kişilerle görüşerek kurslar açabilecekleri³²³. Okuma yazma konusuna oldukça önem verilmiş, okuma yazma öğretmek için ceza evlerini bile düşünülmüş ve çalışmalar böyle geniş bir alanda ilerletilmiştir. Halkevlerine her kurs için 150 lira öğretmen ücreti ile kurs masrafları için 50şer liradan toplam 200 liralık ödenek gönderilmiştir³²⁴. Okuma yazma kursu açmadıklarını bildiren halkevlerinin ise kurs ödeneğini genel sekreterliğe iade etmeleri gerekmektedir³²⁵. Okuma yazma kurslarının en az dört ay boyunca devam etmesi kabul edilmiştir. Ancak bazı olumsuzluk durumlarında kursun bir ay daha uzatılması uygun bulunmuştur. Bu kursların başlangıç ve bitiş zamanları ve ders saatleri, mevsim, iklim, öğrencilerin devam durumları ve iş gereklerine göre belirlenmekteydi. Kursların çalışmalarını ve ihtiyaçlarını parti müfettişleri, idari amirler, yetkili kültür elemanları takip etmiştir. Kursların açılış ve kapanış günlerinde bütün halkevi üyelerinin katıldığı bir tören düzenlenmiş ve kursu bitirenlere başarı belgeleri dağıtılmıştır³²⁶.

Bir halkevi ve halkodasının bulunduğu yerde faydalı olabilmesi için, orada bulunan tüm teşekküllerden maddi ve manevi açıdan yardım görmesi gerekmektedir. Bazı halkevleri beklenen yardımı göremediğinden kursu açarak okuma yazma bilmeyenleri çağırmış ancak çalışmanın sonunu getirememiştir. Bazı halkevleri ise açtığı dersanelere yüzlerce vatandaşa kurs verme başarısını göstermiştir. Pek çok halkevi de bu mesele üzerinde durmamış, hatta bazıları da bulundukları şehir ve kasabada okuma yazma bilmeyen yok diyerek bu görevin dışında kalmıştır³²⁷.

Kurslarda önce Türkçenin temel ilkeleri öğretilmiştir. Ardından okuma ve yazmaya kolay, ilgi çekici ve anlamlı kelimelerden ve hatta kısa atasözlerinden başlanılarak öğretilmeye çalışılmıştır. Yazı yazarken de okunaklı, düzgün ve kullanışlı bir yazı yazılması hedeflenmiştir. Halkevi'nin ve halkodasının kitaplığında kursa yarayan kitap ve gazete

³²³ N. Toksoy, *a.g.e.*, s.438-439.

³²⁴ BCA, 490.01 / 1060.1073.1.

³²⁵ BCA, 490.01 / 9.46.8.

³²⁶ Türkçe Okuma Yazma ve Kursları İçin Klavuz, s.9-10.

³²⁷ CHP Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.10.

varsa, kurs öğrencilerin yararlanması sağlanmıştır. Kursun bitimine doğru ise kısa mektup, telgraf, senet, dilekçe örnekleri okutularak yazdırılmıştır³²⁸.

İzmir Halkevi, Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi İzmir'in hususiyetini ve ihtiyaçlarını göz önünde tutarak birçok işlere el atmış ve halk için bu sahada da faydalı olmayı amaçlamıştır. Vatandaşın bilgi düzeyini yükseltecek her türlü okutma ve yazdırma ve yetiştirme çalışmalarının ilerleyip gelişmesini sağlamak ve korumak amacıyla Türkçe okuma yazma kursları açılmıştır. Okuma yazma bilmeyen yurttaşları okutmak ve ilköğretimini tamamlamayan kişilere milli bilgiler vermek maksadı ile Dumlupınar, Şehit Fazıl, Halit Bey Okullarında kurs açılmıştır. İşlediği herhangi bir suçtan dolayı cezaevine giren mahkumlar içinse cezaevlerinde kurs açılmıştır³²⁹. İzmir Halkevi tarafından 1930-1949 yılları arasında çıkarılmış olan; eğitim, sanat, tarih, ve köycülük bilgileri alanlarda toplam 25 yayın olduğu bilinmektedir. Ayrıca halkevinin kurulduğu tarihten itibaren düzenli olarak Fikirler Dergisi çıkarılmıştır. Bu yayınlar okuma yazmayı geliştirebilmek ve alışkanlığa dönüştürebilmek adına destekleyici olmuştur.

Musevi vatandaşları arasında Türk kültürünü, Türk harsını yaymak ve bu vatandaşların Türkçe öğretmek düşüncesiyle Karataş ve Keçeciler Yetim Okullarında kurs açılmıştır³³⁰.

³²⁸ Türkçe Okuma Yazma ve Kursları İçin Klavuz, s.10-13.

³²⁹ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur (1938), *Fikirler*, s.62.

³³⁰ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur (1938), *Fikirler*, s.62-63.

Kaynak: Fikirler, 1 Mart-15 Nisan 1938, s.64.

Görsel 4.2. Türkçe Kursuna Devam Eden Musevi Gençlerden Bir Grup

Tablo 4.1. Museviler Arasında Türk Kültürünü Yaymak, Okur Yazar Olmayanlara Okuma Yazma Öğretmek İçin ve Bir Tanesi Cezaevinde Açılan Bu Tür Halk Dershanelerine İlişkin Ortaya Çıkan Veriler Şu Şekildedir

	Sınıfı	Sayısı		Tutarı
		Kız	Erkek	
Dumlupınar Okulu'nda Halk Dershanesi	1		51	51
Halit Bey Okulu	3	55	150	205
Şehit Fazıl Okulu	2	22	81	103
Karataş	1	40		40
Keçeciler	2	20	45	65
Cezaevi	3	30	90	120
Dumlupınar Okulu'nda Riyaziye Kursu	1	3	32	35
Dumlupınar Okulu'nda Felsefe Kursu	1	3	32	35
Halkevi'nde Motor Kursu	1		30	30
Halkevi'nde Daktilo Kursu	1	16	11	27
Dumlupınar Okulu'nda Almanca Kursu	1	17	13	30
Dumlupınar Okulunda Fransızca Kursu	1	3	27	30
Dumlupınar Okulu'nda İngilizce Kursu	1	2	29	31
Toplam		211	591	802

Kaynak: “ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur” Fikirler, (1938), s.63

Okur yazar olmayan yurttaşları okutmak ve ilk tahsilini tamamlamayan gençlere milli bilgiler vermek amacıyla halk dershaneleri (Dumlupınar, Şehit Fazıl, Halit Bey) okullarında, aynı durumda bulunan herhangi bir suçundan dolayı hürriyetinden mahrum olanlar için halk dershaneleri (cezaevinde) açılmıştır. Musevi vatandaşlara Türk kültürü ve Türkçe okuma yazma öğretmek amacıyla kurslar (Karataş ve Keçeciler Yetim okullarında) açılmıştır. Bankalarda, ticarethanelerde, şirketlerde ya da diğer yerlerde çalışan, yeniden bir

yabancı dil öğrenmek isteyen veya başlayıp da tamamlamayan vatandaşlar için Almanca, İngilizce, Fransızca gibi yabancı dil kursları Dumlupınar okulunda hizmet vermiştir. Lise öğrenimini tamamlamayan fakat olgunluk sınavlarını vererek hayatlarını kazanmak isteyen gençler için felsefe ve riyaziye kursları yine Dumlupınar okulunda açılmıştır. Orduda yer almak isteyenler için halkevinde motor kursları açılmıştır. Yine herhangi bir kurumda çalışan gençler için daktilo ve nakış kursu halkevinde açılmıştır³³¹.

1942 yılında Şehrin muhtelif bölgelerinde okuma yazma bilmeyen vatandaşlar için beş yerde halk dershanesi açılmıştır ve Türkçe öğretimi devam etmiştir³³². 1944 yılında okuma yazma kursları devam etmiştir. Bu dönemde de genel sekreterlikten halkevlerine okuma yazma kurslarının açılması adına istekler gelmiştir³³³. Bunun sebebi ise hala okuma yazma bilmeyen yurttaş sayısının yüksek olmasıdır. Bu sebeple CHP teşkilatı bütün araçlarını bu yolda kullanmak üzere kararlı olduğunun altını çizilmiştir. Halkevlerinde ilgili komiteler ve Halkevleri İdare Heyetleri, bu kursların açılması, sürekli ve verimli çalışmalar yapmaları istenmiştir³³⁴. 1946 yılında ise cezaevinde iki okuma yazma kursu açılmıştır. İngiliz Kültür Heyeti'nin halkevindeki İngilizce dersleri takip etmiştir. Bu arada İzmir'deki İngilizlere de Türkçe öğretmek üzere bir kurs açılmış ve haftada dört gün düzenli olarak dersler işlenmiştir. Yabancılar Türkçe dersleri 1947 yılına kadar devam etmiştir. 1949 yılında verilen bilgilere göre, şube çalışmaları;

a) Cezaevi'nde suçlu gençlere

b) Bütünlemeli lise ve ortaokul öğrencilerine,

c) Yabancılar Türkçe kursları açmak ve İngiliz Kültür Heyeti'nin İngilizce kurslarını programlamak şeklinde belirlenmiştir³³⁵.

1950 yılında ise CHP Genel Sekreterliğinden alınan yeni karar üzerine her yıl açılan okuma yazma kursları bu yıldan itibaren bir devreye indirilmiş ve kursun çalışma süresi de, ihtiyaca göre üç veya dört ay olarak kabul edilmiştir³³⁶.

³³¹ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur, *Fikirler*, 1938, s.63.

³³² *Fikirler*, 15 İkinciteşrin 1942, s.16.

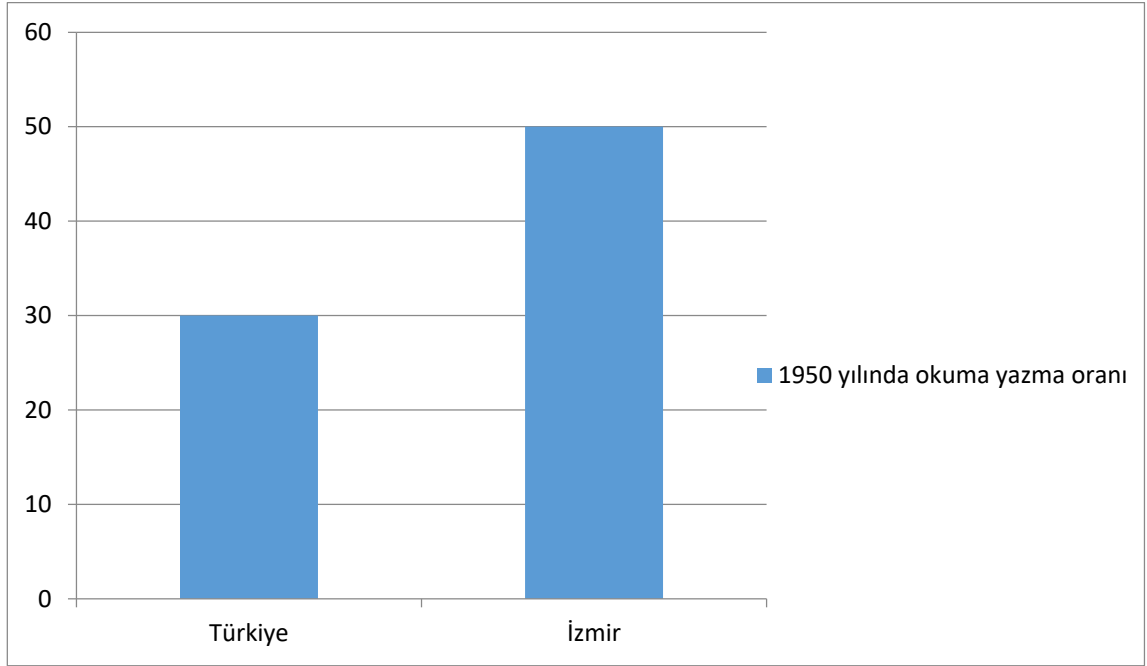
³³³ BCA, 490.01 / 5.25.7.

³³⁴ BCA, 490.01 / 5.25.7.

³³⁵ *Fikirler*, Mart 1949, s.37.

³³⁶ BCA, 490.01 / 1055.1053.3, s.4.

Bergama Halkevi'ne baktığımızda ise Göker'in teftiş raporuna göre şubenin çalışmaları yolunda gitmektedir. Okuma yazma bilmeyenlere özgü dersler açılmıştır. Bu derslere 70 öğrenci devam etmiştir. Hatta Göker bu sayının daha da çoğalacağını düşündüğünü belirtmiştir³³⁷. Yine 1941 yılı içinde okuma yazma bilmeyenler için kurs açılmış ve 60 öğrenciye ehliyetname verilmiştir. 1 kasım 1928 de yapılan harf devrimi ile okuma yazma oranının artırılması için çabalar ve girişimler artmıştır. Halkevleri bu girişimlerde önemli bir yere sahip olmaklar birlikte faaliyetlerini bu yönde arttırmıştır.

Kaynak: Bengi Başak Selvi, 1950'den 2000'e İzmir'in Değişimi (1950-1975-2000 Nüfus Sayımlarıyla), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2009, s.36

Grafik 4.1. 1950 Yılında Okuma Yazma Oranı %

1950 yılına gelindiğinde harf inkılabından itibaren hem yaygın hem örgün öğretimle birlikte gerçekleştirilen çalışmalar sonuç verdiği anlaşılmaktadır. Halkevlerinin de açtığı kurslarla yükseltilmeye çalışılan okuma yazma oranı 1950 yılında İzmir için nüfusun yarısına denk gelmiştir. Grafik 4.1'e baktığımızda örgün ve yaygın eğitim çalışmalarıyla İzmir'de okuma yazma oranının Türkiye geneli okuma yazma oranının oldukça üstünde olduğunu görüyoruz. Bu oranın yükselmesinde halkevlerinin de desteği olmuştur.

Halk Dershaneleri ve Kurslar şubeleri tarafından açılan Türkçe okuma yazma kurslarının bir kısmı da cezaevlerinde açılmıştır. 1941 yılında şube tarafından İzmir umumi hapishanede açılan ve beş aydan beri devam eden A ve B kurslarında dersler 2 Mayıs 1941

³³⁷ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

tarihinde tamamlanmış ve bir heyet önünde sınavlar gerçekleştirilmiştir. Kurslara mahkumlardan 90 kişi düzenli olarak devam etmiştir. Dersleri veren kişi ise Tınaztepe okulu öğretmeni B. Emin Sağtürk'tür. Halkevi, kurslara devam eden mahkumların kurs için gerekli malzemelerini göndermiştir³³⁸.

Kaynak: 1 Mart-15 Nisan 1938, S.166-168, s.61.

Görsel 4.3. Mahkumlara Verilen Derslerden Bir Görüntü

Galip Bahtiyar Göker, İzmir ile ilgili yapmış olduğu teftişinde kurslar şubesinin bu yıl içerisinde iyi işler yaptığını belirtmiştir. Başkan Gafar Güneri'nin iyi bir öğretmen olduğu ve bu işin ne kadar önemli olduğunu bildiğini ve bu farkındalıkla çalıştığından bahsedilmiştir. Şube, Tepecik, Eşrefpaşa, Arap fûrunu ve ceza evinde kursu bitiren mahkumlara belgeleri verilmiştir³³⁹. 1946 yılı içinde cezaevinde açılan kurslara katılan mahkum sayısı 106'dır³⁴⁰.

³³⁸ *Anadolu*, 2 Mayıs 1941, s.2.

³³⁹ BCA, 490.01 / 999.859.1, s.26.

³⁴⁰ *Fikirler*, 1 Mart 1946, 308-309, s.5.

Kaynak: Fikirler, 30 Nisan 1944, s.24.

Görsel 4.4. Cezaevinde Açılan Bir Kurs

İzmir Halkevi'nin açtığı okuma yazma kursları sayesinde kursa giden kadın-erkek okuma yazma bilmeyen insanların sayısı bir hayli yükselmiştir. Bu amaçla cezaevinde açılan kurslar da bir hayli dikkat çekicidir. Örneğin Ödemiş Halkevi, Ödemiş Cezaevinde okuma kursları, okuma-yazma bilmeyen kadınlara yönelik okuma kursları açmıştır ve kurs sonunda başarılı olanlara diplomaları verilmiştir³⁴¹. Okuma yazma kursları farklı okullara yayılmış ve aslında yaygın eğitim ve öğretim görevini üstlenmiştir. Bu çalışmalar sayesinde yüzlerce insan okuma ve yazma öğretmek amacıyla toplumsal hayata kazandırılmıştır.

Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesinin çalıştığı bir diğer alan ise güzel sanatlardır. Sanatçının oluşması, sanatçının halkın istediğini sezebilmesi, kendi yetenek ve ruhunu halka verebilmesi için halkın kendine zaman ve imkan vermesi gerekmektedir. Güzel sanatlara dair kurslar bu sebeple açılmıştır. Herhangi bir müzik aleti kullanmasını bilenler küçük orkestralar yapmakta, bilmeyenler kurslara gitmektedirler. Halk her türde çalışmaya gün geçtikçe ilgi göstermiştir. Resim atölyesinde ilgisi olanlar için pek çok imkan

³⁴¹ Günver Güneş, *Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 2005, 21 (63), s.983.

oluşturulmuştur. Renklere karşı ilgisi olanlara ise bir çok sergi gezme imkanı sunulmuştur³⁴². Kurslarda görev alacak ressamaların bazı şartları yerine getirmiş olması gerekliydi. Bu şartlar; sanat alanında eserleriyle tanınmış olmak, yurt dışına gittiye üstlendiği görevleri tam anlamıyla yerine getirmiş olmak ve kötü bir izlenim bırakmamış olmak, güzel sanatlar akademisinden veya ressam yetiştiren diğer bir meslek kurumlarında yetişmiş olmak ve öğretmenlik görevinin gerekliliklerini yerine getiriyor olmak bu kurslarda eğitmen olmak için aranan özelliklerdir³⁴³. Halkevleri ne konservatuar ne de bir akademi fakat halk için, gençlik için imkanlar sağlamaya ve sanatçıyı desteklemek üzerine hareket etmiştir.

Güzel Sanatlarla birlikte açılan bu kurslar müzik, milli danslar, resim, heykel, fotoğrafçılık, mimarlık, süsleme gibi alanlarda olup çeşitlilik göstermekteydi. Şubenin ilk yıllarında, stenografi, opera, alafranga keman, piyano³⁴⁴ gibi farklı alanlarda kurslar açmıştır. 1933 yılında opera kursu açılmış ve derslere başlanmıştır. Opera dışında alafranga keman, piyano dersleri ve resim dersi için öğretmenler getirtilmiştir. Yine aynı yıl içinde yapıcı usta ve kalfalarına mimari dersler verilmiştir. Stenografi, denizcilik sporu hazırlıklara başlanmıştır³⁴⁵. Ocak 1937, Haziran 1937'ye kadar İzmir Halkevi'nde bir resim kursu, bir keman kursu, bir şan ve mandolin kursu açılmıştır. Resim kursuna 5 kişi, keman kursuna 3, şan 5 ve mandolin kursuna 65 kişi katılmıştır³⁴⁶. Toplamda altı aylık süre içerisinde 78 kişi güzel sanatlar alanında açılan kurslardan yararlanmıştır.

1942 yılında da Güzel Sanatlar Şubesiyle birlikte Haziran'ın ilk haftasında "Ege Ressamları Resim Sergisi" açılmış, yine bu ay içinde piyano öğrenmek isteyenler için kurs açılmış ve bu kursta derslere Öğretmen Selahattin Göktepe eğitmenlik yapmıştır³⁴⁷. 1947 yılında Tilkilik Kız Ortaokulu öğrencileri İzmir Halkevi'nde bir resim sergisi açmışlardır³⁴⁸. Açılan bu sergide iki yüzden resim sergilenmiştir³⁴⁹. Sergiyi teşkil eden on bir pano, öğrencilerin çeşitli işlemeleriyle süslenmiştir. Bunlardan üç pano sulu boya olarak hazırlanmıştır. Serginin diğer dikkat çeken noktası ise mozaikler olmuştur. Bu mozaikler

³⁴² Vedide Baha Pars, "Halkevleri Açılırken", *Fikirler*, 8 Şubat 1948, s.2-3.

³⁴³ BCA, 490.1.0 / 2022-46-1, s.20.

³⁴⁴ Y. Akyol, *a.g.e.*, s.113.

³⁴⁵ Anadolu, 16.07.1933, s.3.

³⁴⁶ BCA, 490.01/987.824.1, s.226.

³⁴⁷ "Evimiz Çalışmaları", *Fikirler*, S.230, 15 Temmuz 1942, s.16.

³⁴⁸ Şeref Bigalı, "Halkevinde Açılan Resim Sergisi Dolayısıyla", *Fikirler*, Temmuz 1947, s.29-30.

³⁴⁹ *Fikirler*, Temmuz 1947, s.46.

Anadolu havası taşıyan bir kilim gibi dokunup incelikle hazırlanmıştır. Oldukça başarılı eserler çıkaran öğrenciler halkın övgü ve takdirini almışlardır.

10 Nisan 1948 Cumartesi günü ise Abidin Eroğlu 70 resimlik bir resim sergisi gerçekleştirmiştir³⁵⁰. Böyle ciddi, maddi kaygılardan uzak yalnızca sanatını icra eden bu yetenek, sergiyi gezip görenler tarafından oldukça desteklenmiştir.

Sergi dışında piyano, keman, şan dersleri devam etmiş ve haftada bir gün halka konser verilmiştir. Bu konserler arasında İzmir'in tanınmış piyanistlerinden Selahattin Göktepe'nin yetiştirmekte olduğu yirmi beşten fazla yetenek 1947 yılında halkevinde bir konser vermişlerdir. Bu konser halk arasında büyük bir ilgi görmüştür. Yine bu dönemde İzmir Sağır, Dilsiz ve Körler Kurumu'nun Mandolin birliği halkevinde başarılı bir konser vermiştir³⁵¹. 19 Temmuz 1947 gecesi halkevinde Ankara Devlet Konservatuari öğrencilerinden İlhan Çetiner (piyano) ve Şahin Yüzüak (fülüt) konseri vermişlerdir³⁵². Bu kurslar, konserler ve sergiler sürekli devam etmiş, halkın resim ve müziğe karşı öğrenme talepleri her zaman olmuş ve kurslar düzenli şekilde devam etmiştir.

Sanata karşı ilginin artmasıyla birlikte yazar kadrosunda Sait Faik Abasıyanık, Nahit Ulvi Akgün ve Oktay Akbal gibi isimlerin bulunduğu, Genç Nesil³⁵³ isimli bir sanat dergisi İzmir'in yeni sanat dergisi olarak yayın hayatına başlayacağı müjdesi verilmiştir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuştur. Diyen Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkelerine bağlı bir şekilde sanata destek ve sanatın yükselmesine artmasına, sanatçı neslin ve sanata ilginin yükselmesine destek olan halkevleri bunu dergi formatına getirerek profesyonel anlamda kendini göstermiştir.

Karşıyaka Halkevi 1945 yılı çalışma raporuna göre yıl içinde hevesli ailelerin ve gençlerin devam ettikleri resim kursu açılmıştır. Halkevi resim sergilerine de önem vermiştir. Ayrıca ressamların ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına maddi yardımda da bulunulmuştur. Halkevlerinin açılış yıldönümünde “Halkevi” konulu resim yarışması düzenlenmiş, dereceye giren on üç öğrenciye ise hediyeler verilmiştir³⁵⁴.

³⁵⁰ Rıza Hiti, “Abidin Eroğlu'nun Resim Sergisi”, *Fikirler*, 11 Mayıs 1948, s.8.

³⁵¹ *Fikirler*, Temmuz 1947, s.46.

³⁵² *Fikirler*, Ağustos 1947, s.42.

³⁵³ *Fikirler*, Ağustos 1947, s.46.

³⁵⁴ BCA, 490.01/987.823.1, s.19.

Güzel sanatların en çok önem kazandığı dönemde okulların güzel sanatlardan mahrum kalması oldukça kötüdür. Ortaokulun ardından lisede de güzel sanatlardan tümüyle mahrum kalan öğrenci idealizm havasından da uzaklaşması muhtemeldir. Diğer bir tarafta okulların güzel sanatlara gösterdiği ilgisizlik öğrenciyi her güzellikten, iç ferahlatıcı havadan ve hareketten uzaklaştırır. Ortaokullarda birer saatlik müzik ve resim dersi istenen sonucu veremez. Öğrenci tam sanata istekli ve bir şeyler anlar duruma geldiğinde birer saatlik dersle bunun önü kesilir. Bu sebeple öğrenci yurt meselelerine karşı ilgisiz ve manevi olarak sorumsuz kalabilmektedir. Cumhuriyetle birlikte kurulup, kültürleşmemizi sağlamaya çalışan halkevleri güzel sanatlar ve diğer kollarla birlikte gençlik elinde çalışmakla kısa zamanda güzel sanatları insanlara tanıtmaya ve bu yolda yükseltmeye çalışmıştır.

Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi örgün eğitime devam eden öğrencilerin eksik oldukları dersler için de pozitif bilimler ve bütünleme kursları açmıştır. Pozitif bilimler ve bütünleme kursları alanında açılan kurslar, fizik, kimya matematik, tarih, coğrafya, hesap ve yurt bilgisi dersleri olmuştur. Ayrıca lise ve ortaokullarında birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarında bütünlemeye kalan öğrenciler için parasız bütünleme kursları açılmıştır. Bu kurslara sadece öğrenciler için değil, kendini bu alanlarda yetersiz hisseden kişiler başlayabilmekteydi.

1934 yılı sonunda İzmir Halkevi, Ankara ve İstanbul'da İnkılap dersleri amacıyla girişimlerde bulunulmuştur. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi bunun için 21 Aralık 1934 tarihinde bir toplantı düzenlenmiş ve İnkılap konferansları hazırlanması ve yüksek kurslar açılmasına karar verilmiştir. Bu konferanslar halkçılık, laiklik, cumhuriyetçilik, inkılapçılık, devletçilik ve milliyetçilik doğrultusunda verilirken, kurslar da tarih, dil, edebiyat, felsefe ve toplumbilim çerçevesinde olmuştur. Şube 1935 yılının ilk yarısında pek çok çalışma gerçekleştirmiştir. Bütünlemeye kalan öğrenciler için matematik, İngilizce, tabiiye kursları açılmış³⁵⁵, 171 öğrenci okutulmuş, 139 kişiye bir ortaöğretim bütünleme kursu açılmış, diğer bir ilkokul kursunda ise 42 öğrenci okutulmuştur³⁵⁶. 1935 yılının Ekim ayında İzmir Halkevi yeni yıl çalışma hazırlıklarına başlamıştır. Halk dershaneleri kurslar şubesinin hazırladığı yeni yıl çalışma programına göre, orta tahsilini bitiremeyen gençler ve yurttaşlar için kursların açılmasına karar verilmiştir. Bunun için bütün hazırlıklar tamamlanmış ve tabiiye, matematik, İngilizce Fransızca derslerinin bu yıl Dumlupınar İlkokulu'nda açılacağı

³⁵⁵ *Anadolu*, 18.07.1935, s.4.

³⁵⁶ Halkevlerimizin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası, s.62.

bildirilmiştir³⁵⁷. Şube, ilkokulu bitiremeyen vatandaşlar için de ayrı bir kurs açılacağını açıklamıştır. Bu kursların hazırlıkları henüz tamamlanamamış ancak Türkçe, yurt bilgisi, tarih, coğrafya ve hesap derslerinin verilmesi düşünülmüştür³⁵⁸. Ortaokul kursları ise 4 Kasım 1935 tarihinde açılmış, kurs Dumlupınar İlkokulu'nda verilmiştir³⁵⁹. Dumlupınar İlkokulu'nda, ilkokulu bütünleme kursu açılmış ve 1 Nisan 1937'de çalışmaya başlamıştır. Kursta toplam 40 öğrenci ders görmüştür. Bu kursa devam edenlere halkevinin hazırladığı programa göre ilköğretimi bitiremeyen vatandaşlara ve muhtelif esnaflara umumi halk kültürü verilmesidir. Bu dönemde Şehit Fazıl İlkokulu'nda açılan ve 1 Nisan 1937 tarihinde çalışmaya başlayan bir halk dershanesi de faaliyetlerine devam etmiştir. Bu dershanenin öğrenci mevcudu ise 35'tir³⁶⁰. Lise öğrenimini tamamlayamayan ancak olgunluk sınavlarını vererek hayatlarını kazanmak isteyen gençlere Dumlupınar okulunda felsefe ve matematik kursu verilmiştir³⁶¹. Şehit Fazıl İlkokulu'nda 1 Nisan 1937 yılında açılan halk dershanesi faaliyetlerine devam edip ulaştığı öğrenci sayısı 35 olmuştur³⁶².

Tablo 4.2. 1938 Yılında Temmuz ve Ağustos Aylarında Gerçekleşen Ortaokullarda Bütünlemeye Kalan Öğrencileri Yetiştirmek İçin 6, 7, 8. Sınıflara Açılan Matematik, Fransızca ve İngilizce Kurslarının Durumu

Sınıflar	6. Sınıf		7. Sınıf		8. Sınıf		Toplam	
	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek
Matematik	19	34	34	39	16	52	69	125
Fransızca	6	9	4	35	15	25	25	69
İngilizce	5	8	10	20	18	28	33	56
Toplam	30	50	48	94	49	105	127	250
Genel Toplam	80		142		154		377	

Kaynak: Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur (1938), Fikirler, s.62.

Tabloyu incelediğimizde 1938 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında en çok bütünlemeye kalınan dersin riyaaziye yani matematik olduğunu görüyoruz. 6. Sınıftan 8. Sınıfa kadar öğrenci sayıları gittikçe artmış ve kız erkek dağılımına baktığımızda ise erkek öğrencilerin kız öğrencilerden yaklaşık iki katı fazla olduğu görülmektedir. Toplamına baktığımızda ise 377 öğrencinin eksiklerini tamamlamak için kurslara devam etmiştir.

1941 yılında yine halkın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak fizik, kimya gibi pozitif bilimlere dair kurslar ve çeşitli sebeplerden dolayı orta ve lise öğrenimlerini tamamlayamayan gençlere mahsus orta ve lise olgunluk kursları açılmıştır. Yine bu

³⁵⁷ Anadolu, 15 Birinciteşrin 1935, s.3.

³⁵⁸ Anadolu, 15 Ekim 1935, s.3.

³⁵⁹ Anadolu, 25 Ekim 1935, s.5.

³⁶⁰ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur (1938), Fikirler, s.34-35.

³⁶¹ Evimizin Altı Aylık Çalışma Raporudur (1938), Fikirler, s.63.

³⁶² BCA, 490.01/987.824.1, s.83.

dönemde çeşitli sebeplerden dolayı ilköğretimini tamamlayamayan gençlere özel ilköğretim bütünleme kursları açılmıştır. Orta ve liselerde bütünlemeye kalan öğrencilere mahsus orta ve lise kursları açılarak program genişletilmiş ve faaliyetlerini de bu suretle daha verimli bir şekilde girmiştir³⁶³. Bu kurslara yüksek sayıda öğrenci kayıt yaptırarak derslere başlamıştır. Bu kurslarda görev yapan öğretmenlere az miktarda bir ücret verilmiştir. Yönetmeliğe göre bu işin gönüllü olarak yapılması gerekmektedir. Programlı ve devamlı bir şekilde çalışmak için öğretmenlerin yol ücretlerini karşılayacak kadar bir ücret verilmesi kararlaştırılmıştır³⁶⁴. Bununla birlikte kurs öğretmenleri arasında ücret almayıp gönüllü olarak bu işi yapanlarında olduğu teftiş raporlarında yer almaktadır

1943 yılında şube yeni bir çalışma programı hazırlamıştır ve bu programda üzerinde durulan önemli konulardan biri de bütünleme kursları olmuştur. Bu yıl içinde ilkokul bütünleme kursu açılmıştır. Herhangi bir sebeple vaktiyle ilkokulu bitirememiş olan vatandaşların, eksik kalan bilgilerini tamamlamak ve ilkokul mezunu olmalarını sağlamak amacıyla Kahramanlar ilkokulunda bütünleme kursu açılmıştır. 35 kişiyle başlayan kursa talep gittikçe artmıştır³⁶⁵. Yine 1943 yılının ilk aylarında okullarda bütünlemeye kalan öğrencilerin derslerine yardım maksadıyla fizik, matematik ve yabancı dil kursları için hazırlıklar yapılmış ve kayıt yapılmaya başlanmıştır³⁶⁶.

Göker, 1941 yılı birinci teftişinde kasabada ortaokul bulunmadığı için ilkokuldan mezun olup eğitimleri yarıda kalmış öğrencilerin eğitim ve kültürlerini ilerletmek adına Çeşme Halkevi'nde dil, tarih, yurt bilgisi³⁶⁷ kurslarının açılması için öneride bulunmuştur. 1945 yılı Karşıyaka Halkevi'nde okulların tatile girmesinden sonra bütünlemeye kalan kız ve erkek öğrenciler için Türkçe, matematik, fizik, kimya, tarih, coğrafya kursları açılmıştır³⁶⁸.

Pozitif bilimler ve uygulamalar doğrultusunda açılan kurslarla yetişkin vatandaşlara günlük hayatta karşılaştıkları basit sorunların üstesinden gelebilme becerileri kazanmaları sağlanmıştır. Örnek olarak; matematik kursunun açılmasıyla birlikte çok sayıda insanın ticari işlemlerde ve alışverişte kendi hesabını yapabilmesi sağlanmıştır. Kimya dersi verilen köylüler, zirai faaliyetlerinde bu bilgilerden yararlanmışlardır.

³⁶³ “Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi”, *Fikirler*, C.X, S.217, 1 Mayıs 1941, s.25-26.

³⁶⁴ BCA, 490.01 / 999.859.1, s.29.

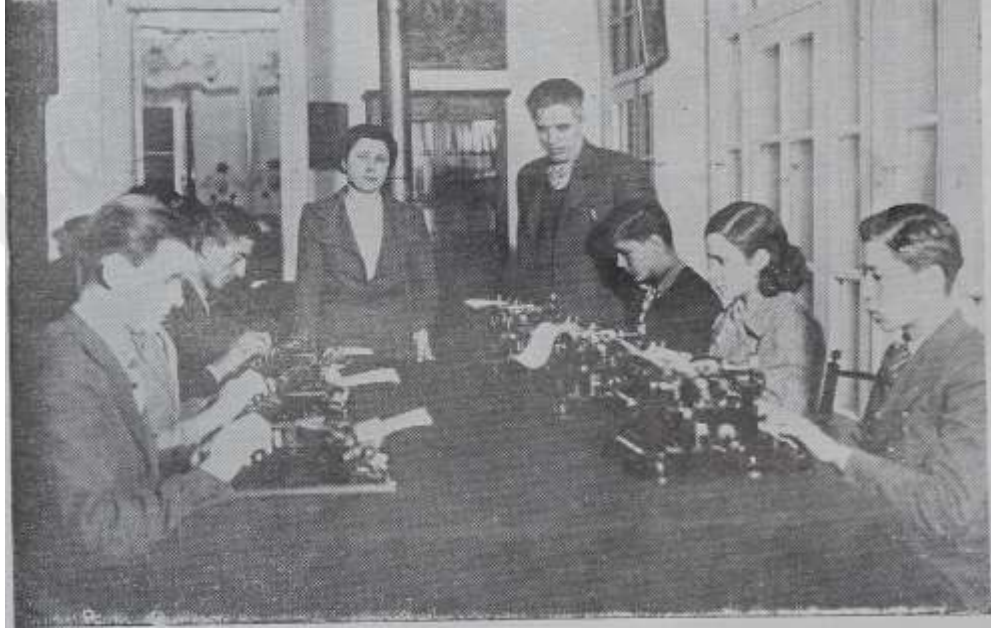
³⁶⁵ “Evimiz Çalışmaları”, *Fikirler*, S.246-247, 15 Nisan 1943, s.29.

³⁶⁶ “Evimiz Çalışmaları”, *Fikirler*, S.258-259, 30 İkciteşrin 1943, s.23.

³⁶⁷ BCA, 490.01/999.859.1, s. 45-59.

³⁶⁸ BCA, 490.01/987.823.1, s.89.

Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesinin üzerinde çalıştığı alanlardan biri de küçük sanatlar üzerinedir. Küçük sanatlara dair kurslar, bıçkı-dikiş, çiçekçilik, şapkacılık, daktilo, steno, motorculuk, şoförcülük, dokumacılık, marangozculuk, ziraatçılık, zeytincilik, ağaç yetiştirme, muhasebe, yurt ve aile bilgisi, zehirli gazlardan korunma, sağlığı koruma, muhtarları, köy katiplerini yetiştirme, itfaiye, tercüme, akşam ticaret kursları gibi hayatın sosyal ve ekonomik yapısıyla ilgili olabileceği gibi tiyatro ve sporculukla ilgili olarak, temsil ve spor kursları da olabilmektedir.

Kaynak: Fikirler, 1 Mart-15 Nisan 1938, s.65.

Görsel 4.5. Daktilo Kursunda Bir Görüntü

İzmir Halkevi Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi ilk olarak 1933 yılında diğer kurslarla birlikte mimari, denizcilik sporu, jimnastik, güreş, yelken, kürek çekme ve yüzme şeklinde kurslar açmıştır. Halkevleri muhitlerinde eskiden mevcut olan mahalli şartlara göre halk arasında yayılmaya ve yerleşmeye ve özellikle köylünün giyimini sağlamaya müsait ve tezgah sanatlarının gelişimini önemli vazifelerden sayılmıştır. Bu sebeple bu işler için de kurslar açılmıştır. 1933 yılı temmuz ayında mimari kursu açılmış, kursta kalfa ve ustalara kendi mesleklerinin gelişimi hakkında mühendis ve mimarlar birliğinin seçtiği bir muallim tarafından ders verilmiştir³⁶⁹. 1935 yılı içinde başlayan köy muhtarları ile katiplerine mahsus açılan kurslar 22 Mayıs akşamı son bulmuştur. Mayıs ayı sonuna kadar diğer yerlerdeki kurslar da bitmiş ve köy katipleri bir sınavdan geçirilmiştir. Bu sınavdan başarılı

³⁶⁹ *Anadolu*, 20.07.1933, s.2.

olamayan katipler çalıştırılmamıştır³⁷⁰. Yine 1935 yılı içinde İzmir singer kampanyası Kemeraltı salonunda halkevi kursları adına parasız dikiş, nakış ve örümü kursu açılmıştır. Dersler ise Cumartesi, Salı ve Perşembe günleri sabah saat 9'dan 12'ye ve 14'den 18'e kadar sürmüştür³⁷¹. 1939 yılında Menemen Halkevi tarafından çiçek kursu açılmıştır³⁷². Açılan kurs Menemen halkı tarafından oldukça rağbet görmüştür. Kurs devam edenler kurs sonuna kadar güzel çiçekler yapmayı öğrenmişlerdir ve çiçek kursu başarıyla tamamlanmıştır. 1941 yılında ilkbahar sergisi yapılmıştır. 10 ressam ve 162 resim sergiden bulunmuştur. Resimler satın alınmazsa masrafların karşılanacağı haberi fikirler dergisinde yer almıştır. Halkın sergiye ilgisi ise yoğun olmuştur. Bunun dışında yine daktilo ve uçak modelciliği kursu da 1941 yılı içerisinde açılmıştır³⁷³. 1942 yılında Ulus okulları, motor, uçak modelciliği, nakış, gaz daktilo ve bando kursları açmış ve diğer kurslarla birlikte 6176 kişi bu kurslara katılmıştır³⁷⁴. 1944 yılıdaya ev sanatları ve küçük el sanatları için kurs açılacağı bildirilmiştir³⁷⁵.

Kaynak: Fikirler, 1 Mart 1941, s.18.

Görsel 4.6. Ege Ressamları Resim Sergisinden

³⁷⁰ *Anadolu*, 22.05.1935, s.3.

³⁷¹ *Anadolu*, 24.05.1935, s.3.

³⁷² *Fikirler*, 15 Haziran 1939, s.14.

³⁷³ "Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi", *Fikirler*, C.X, S.217, 1 Mayıs 1941, s.25-26.

³⁷⁴ "İzmir Halkevi Çalışmaları", *Fikirler*, S.226-227, İkincikanun-Şubat 1942, s.26.

³⁷⁵ "Evimiz Çalışmaları", *Fikirler*, S.276-277, 31 Ağustos 1944, s.16.

Halk Dershaneleri ve Kurslar şubeleri tarafından açılan kursları gruplandırmak çok da basit değildir. Çünkü toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğu için birbiriyle ilişkili kurslar yoktur. Ancak bunların bir kısmı meslek edindirme kursu gibi düşünülebilir. Diğer kısmı ise insanın sosyalleşme ve kişisel zevklerini hatta yeteneklerini geliştirme dönük kurslardır. Muhasebe, stenografi, bıçki-dikiş kursları meslek edindirmeye dönük kurslardır. Bu kursları tamamlayanlar toplumda bu kursta öğrendiklerini geliştirerek para kazanmaya yönelik mesleklerini yapabilirler³⁷⁶.

Tablo 4.3. 1939-1941 Yılları Arasında Şube Çalışmalarına Ait Sayısal Veriler Şu Şekildedir

Kurslar ve Dershaneler	1939'da			1940'da			1941'de		
	Sayısı	Devam Eden Talebe		Sayısı	Devam Eden Talebe		Sayısı	Devam Eden Talebe	
		E.	K.		E.	K.		E.	K.
Ulus Okulları	4	120	89	4	181	8	5	192	39
Defter Tutma Usulü	1	18	3						
Fransızca (Halk İçin)	1	25	12						
İngilizce (Halk İçin)	1	45	20						
Almanca (Halk İçin)	1	30	15						
Matematik (Lise Olgunluk)	1	36	5						
Felsefe (Lise Olgunluk)	1	36	5						
Tabiiye (Lise Olgunluk)	1	36	5						
Motor	1	45							
Türk Dili Öğretme Kursu	2	45	40					58	36
Cezaevi A.	3	95	30	2	100	60	2	113	
Cezaevi B.							4	58	
Matematik (Orta İkmal Kursu)				3	82	65	3	100	133
Fizik (Orta İkmal Kursu)				2	60	45		90	70
Kimya (Orta İkmal Kursu)				2	60	45	2	57	42
Fransızca (Orta İkmal Kursu)				2	95	85	3	87	62
İngilizce (Orta İkmal Kursu)							3	63	55
İngilizce Halk için							3	82	78
Uçak Modelcilik	1	25	15						
Toplam		556	239		568	308		900	515
Genel Toplam		795			876			1.415	

Kaynak: Fikirler, 1 Mayıs 1941, s.27.

Halk dershaneleri ve kurslar şubesinin pek çok alanda kurs açma başarısı ve vatandaşların bu çalışmalara karşı gösterdiği ilgi ve alaka tabloda görülmektedir. Tabloya bakıldığında Türk dili öğrenme kursundan yabancı dillere, uçak modelciliğinden cezaevindeki vatandaşa kadar çok geniş bir alanda hizmet etmeye devam edildiği anlaşılmaktadır. Bu kursların varlığını sürdürmesi ve öğrencilerin kurslara rağbetinin devamlı olmasından kaynaklıdır. Farklı alanlarda, insanların ilgi ve istekleri doğrultusunda

³⁷⁶ Gülsün Koçer ve Mustafa Özcan, *Halkevi Eğitim Faaliyetlerinden Kurslar, Konya Halkevi Örneği*, Electronic Turkish Studies, 13(11), 2018, s.1033.

pek çok kurs faaliyette bulunmuş ve bu kurslar her yıl öğrenci sayılarını arttırarak daha fazla insanın hayatına dokunmuştur.

Görülüyor ki İzmir Halkevi açtığı kurslarla aslında temel amacının her yaştan insanın eğitime katkıda bulunmak olmuştur. Açılan kursların çeşitliliği, toplumun her kesimine hitap etmesi, özellikle dil kurslarına ve okuma yazma kurslarına katılımın yüksek olması sonrasında kursların devamlılık göstermesi nedeniyle şubenin büyük ölçüde hedefine ulaştığını söylemek mümkündür. Şubenin bu başarıya ulaşmasında halkın halkevlerine ilgisinin yüksek olması, üyelerin istikrarlı çalışmaları ve devlet tarafından desteklenmiş olmasının rolü büyüktür.

Halkevleri sayesinde on binlerce vatandaş okuma yazma öğrenmiş, binlerce genç biçki, dikiş, nakış öğrenmiş ve yine gençler yabancı dil öğrenmişlerdir. Birçok vatandaş ise mesleki bilgilerini halkevi kurslarında öğrenmiştir. Köyler, köylüler, kimsesizler ve maddi durumu iyi olmayanlar da bu kurslardan yüksek derecede faydalanmışlardır. Halkevi bulunan yerle bulunmayan yer arasındaki farkların büyüklüğü artık bariz bir şekilde anlaşılmıştır. Çünkü bu kültür müessesesinden her gün biraz daha artmış ve olgunlaşmış olarak alınan faydalar göz önündedir. Bunun içindir ki, bugün aralarına birçok yeniliklerinin de katıldığı bu kültür müesseselerinden daha üstün, daha manalı ve daha geniş kapsamlı başarılar beklenmiştir³⁷⁷.

³⁷⁷ *Anadolu*, 25 Şubat 1940, s.3.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Milli mücadelenin tamamlanmasının ardından ülkede her alanda hızlı bir değişim sürecine girilmiştir. Bu süreçte ülkenin sosyal ve kültürel alanda çalışmalar yapan kurumlardan biri de halkevleri olmuştur. Halkevleri kısa sürede büyüyerek ülkenin her köşesine yayılmıştır. Halkevlerinin dokuz farklı şubesinden kütüphanecilik ve yayın şubesi ile halk dershaneleri ve kurslar şubesi halk eğitim açısından değerli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Kütüphanecilik ve yayın şubesi ile halk dershaneleri ve kurslar şubesinin incelendiği bu çalışmada İzmir halkevleri örneklem olarak seçilmiştir. Nitel bir çalışma olan bu araştırmada veriler doküman incelemesi tekniği kullanılarak dergi, gazete, makale ve kitaplarda İzmir halkevlerine dair ifadeler tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Milli mücadelenin tamamlanması ve devamında yeni bir rejimle yeni bir ülke kurulmasıyla birlikte ülkede ardı ardına yenilik hareketlerinin gerçekleştiği görülmektedir. Gerçekleştirilen bu inkılapların ardından inkılapların halk tarafından nasıl anlaşıldığını öğrenebilmek adına sokağa inilip bir takım denemelerde bulunulmuştur. Fakat bu denemelerin ardından gerçekleştirilen devrimin halk tarafından gerektiği şekilde özümsemediği anlaşılmıştır ve halka inkılapların hangi amaçlar doğrultusunda yapıldığını nasıl anlatabiliriz sorusu ortaya çıkmıştır. Atatürk kurulacak olan yeni bir örgütlenmeyle ülkenin her köşesinde bu faaliyetlere yönelik çalışmalar yapacak hem de eğitim ve kültür seviyesini yükseltme fikrini oluşturmuştur.

Kemalist rejim kendini gerçekleştirebilmek ve insanlar tarafından özümsenebilmek için bir takım toplumsal kurum yaratmıştır. Halkevleri de Türk Devrimi'nin toplumsal bir değişim ihtiyacı olarak oluşmuş ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleştirilmiş olan en etkili kuruluşlardan biri olmuştur.

Halkevlerinin oluşturulmasındaki asıl amaç, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan vatandaşların hiçbir ayrım gözetmeksizin tek bir çatı altında Atatürk İlke ve İnkılapları çevresinde toplamak ve ulusu çağdaş medeniyetler düzeyine çıkarmaktır. Yani halkevleri toplumun her kesimine hitap etme felsefesine sahip olmuş ve hem bireyin toplum içinde kişiliğini geliştirmesine hem de kültür bütünlüğü sağlama amacı gütmüştür. Bu amaçlarla 19 Şubat 1932 tarihinde 14 şehir merkezinde aynı anda gerçekleştirilen törenle açılmıştır. Toplamda dokuz şubeyle faaliyet gösteren halkevlerinin her şubesi farklı alanlara

hizmet etmiştir. Fakat her şubenin farklı amacı olsa da hepsinin ortak bir amacı vardır. Bu amaç, Cumhuriyet rejimini halka tanıtmak, özümsetmek, halk ile yeni Türk devletini bütünleştirmektir. Gerçekleştirdiği faaliyetlerle, yeni kurulmuş Türk devleti ile halk arasındaki kopukluğu gidermeye çalışmış, 1932'den 1951 yılına kadar geçen süre zarfında pek çok çalışmasıyla toplumsal gelişmenin devamlılığını sağlamaya çalışmıştır.

Halkevleri, Atatürk'ün düşüncelerinin halka aktarılması ve halk tarafından kökleşmesinde, demokratik toplum düzeninin sağlanması açısından toplumsal değişimin aracı olarak varlık göstermiştir. Halkçılıkla desteklenen bu faaliyetlerin kitleler halinde yayılmasında en büyük rol halkevlerine düşmüştür.

Halkevlerinin en önemli şubelerinden biri Kütüphane ve Yayın Şubesi olmuştur. Şube, halkevlerinin açıldıkları yerde kitaplıklar oluşturarak halka okuma alışkanlığı kazandırmak, kitap sevgisini aşılamak ve böylelikle her konuda eğitmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte halkevlerine uzak kalan kesimler için de köy ve kasabalarda halk okuma odaları açılmış, seyyar kütüphanelerle birlikte kitaba ulaşması kolay olmayan bölgelere kitaplar götürülmüştür. Kütüphaneye kitap temininde bulunan resmi kurumlar, bağış ve satın almalarla kütüphaneler oluşturulmuştur. Kütüphaneye girecek kitaplar daima ilgili komisyonlara incelendikten sonra kütüphaneye alınmış ve okuyuculara sunulmuştur. Bu kitapların Cumhuriyet ilke ve inkılaplarına ters olmamasına, herhangi bir örgütün propagandasını yapmamasına, inşaları bunalıma itecek ve karamsarlığa düşürecek konuların yer almamasına dikkat edilerek onaylanmıştır.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi ise öncelikle okuma yazma bilmeyen vatandaşlara okuma yazma öğretmek her konuda halkın bilinçlenmesini sağlamaya çalışmıştır. Okuma yazma kurslarının dışında yabancı dil kursları, spor, resim, müzik, el sanatları, pozitif bilimler kursları açılarak halkın eğitim ve kültür düzeylerinin yükseltilmesinde önemli rol oynamıştır. Gerçekleştirilen bütün bu faaliyetler diğer şubeler ile ortaklaşa olarak yürütülmüş böylelikle katılımcı sayısı yükseltilmiştir. Şube, ülkemizde yaşayan yabancı vatandaşlar için de Türkçe kursları açmıştır. Böylelikle Türk kültürü ve milli değerlerin yaygınlaşması sağlanmıştır.

Türkiye'nin en kalabalık şehirlerinden biri olan İzmir'de, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gelişimini halkevleri sayesinde hızlandırmıştır. İzmir halkevleri bünyesinde açılan dokuz şubenin faaliyetleri doğrultusunda köylü-kentli arasındaki dayanışmayı

geliştirerek hem birlik ve beraberlik sağlamış hem de sosyo-kültürel farkı gidermeye çalışmıştır. Yapılan çalışmalara halkın aktif olarak katılması için çalışmış ve böylelikle şehrin sosyal hayatı canlı tutulmuştur. Bununla birlikte halk, en başta okuma yazmada ilerlemiş sonrasında yapılan devrimlerin anlamını, bize kazandırdıklarını, Halkevi faaliyetlerinde anlamış ve benimsemiştir.

İzmir’de açılan halkevleri Kütüphanecilik ve Yayın Şubesiyle birlikte pek çok önemli halk eğitim çalışmalarına imza atmıştır. Şube açıldığı ilk yıllardan itibaren kütüphane kitap sayısını sürekli olarak arttırmaya ve okuyucularına farklı kitaplar sunmaya çalışmıştır. Halkevlerine uzak kalan bölgelere ise seyyar kütüphaneleriyle ulaşmış ve okuyucularla buluşmuştur. Halkevi kütüphanesi her yıl kitap sayısını ve okuyucu sayısını sürekli olarak arttırarak eğitim çalışmalarına devam etmiştir. Halkın okuma kültürünü oluşturabilmek adına her sene kitap okuma geceleri düzenlenmiştir. Bunun haricinde kitap sergilerinin açılması, bu sergilerde halka kitapların tanıtılmasıyla halkın ilgisini çekmeye çalışılmıştır. Okuma odalarıyla ise halka uygun ortam hazırlanmıştır. Sadece kütüphanelerini kitaplarla zenginleştirmekle kalmamış, sayısız kitap ve broşür de çıkmışlardır. Kitaplar dışında çıkarılan dergilere baktığımızda Fikirler Dergisi, Küçük Menderes Dergisi, Ocak Dergisi ve Güzel Günler Dergisi sadece İzmir’de çıkarılan dergiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte gerek yayımladıkları dergiler, gerekse kültürel anlamda yapılan diğer çalışmalarıyla İzmir, Bergama, Karşıyaka, Ödemiş, Urla ve Tire’deki halkevleri önemli çalışmalar yaparak adlarından söz ettirmeyi başarmışlardır.

Çıkarılan süreli yayınlar, halkevi yayınlarının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. İzmir’de çıkarılan dergiler diğer halkevi dergileri gibi düzenli aralıklarla çıkarılmaya çalışılmış ve bu yayınlarda yerel değerler üzerinde durulmuştur. Dergiler etrafında oluşan kültür ortamında çok sayıda araştırmacı, yazar ve şair toplanmış ve bunların eserlerine dergilerde yer verilmiştir.

Bu eserler diğer şubelerle ortak çalışma sonucu çıkmış ve hemen her türlü konuya yer verilmiştir. Diğer halkevleriyle de sürekli iletişim halinde olunmuş ve İzmir halkevi yazılı eserlerin diğer halkevleriyle mübadelesi gerçekleştirilmiştir. İzmir kültür hayatında önemli yeri olan ve yayım hayatını 23 yıl sürdüren “Fikirler” dergisi İzmir’de uzun süre yayınlanan bir kültür sanat dergisi olma özelliği taşımaktadır. Derginin 1927-1950 yılları arasında 370 sayısı çıkmıştır. Genel olarak dergide edebi eserler, yani şiir, hikaye ve piyeslere yer verilmiş ve tüm bunların fikir planında Atatürk İlke ve İnkılapları

doğrultusunda hazırlandığı görülmektedir. Bunlar dışında dergide Türk dili üzerindeki çalışmalardan, halk sağlığına kadar pek çok konuya yer verilmiş ve okuyucunun her alanda eğitilip bilgilenmesi sağlanmıştır. Dergi, halkevinden aldığı maddi güçle bilim, kültür ve sanat alanında vazife gören bir okul olarak görülebilir. İzmir Halkevi yayın faaliyetleriyle topluma yön veren, kendini geliştiren ve sürekli üreten yapısı sayesinde halkın bilgi birikim açısından gelişebilmesi için sarf ettiği çaba karşılığını bulmuş ve 1950 yılına kadar binlerce insanın gelişimine katkı sağlamıştır.

Urla Halkevi tarafından yayınlanan Ocak Dergisi'ne baktığımız zaten 19 Şubat 1939- 19 Mayıs 1939 yılları arasında iki sayı çıkarmıştır. Dergini ilk sayısı 16, ikinci sayısı 20 sayfa çıkmıştır. İki sayı çıkan derginin işlediği konular ise ağırlıklı olarak şiir yayınlanmıştır. Şiir dışında sanat ve insan, hikaye, tarım, tarih, halkevleri haberleri gibi konular ele alınmıştır. Tire Halkevi tarafından yayınlanan Küçük Menderes dergisinin işlediği konular genellikle dönemin önemini belirten, inkılapların ele alındığı konulardır. Bunlar dışında sağlık, ziraat, coğrafya, folklor ele alınan diğer konulardır. 25 Nisan 1940 - 23 Nisan 1942 yılları arasında 12 sayı çıkarılmıştır. Bir sayısı İzmir Halkevi tarafından yayınlanan Güzel Günler Dergisi'nin ele aldığı konular, genellikle didaktik, güdümlü ve propaganda amaçlı yazılar olmuştur. Cumhuriyet'in ilk 10 yılını farklı açılardan ele alarak değerli birkaç makale yayınlamıştır.

İzmir'de çıkarılan halkevi dergileri Cumhuriyet döneminde kültürel açıdan gelişmeye yönelik olarak ciddi çalışmaların gerçekleştirildiğini göstermektedir. Çıkarılan dergilerde gerek seviyeli yazılara yer verilmesi, gerek eğitim amaçlı yazılara yer verilmesi ve uzun soluklu yayın faaliyetleri olması bakımından diğer bölgelere ve halkevlerine örnek olan yayınlardır. İçerisinde bilim, kültür, sanat gibi pek çok alanda yazılar barındıran bu yayınlar Cumhuriyet döneminde edebi ve kültürel gelişmelerin bu kurumlar tarafından yayınlanan dergilerin etkisi olduğu görülmektedir.

İzmir Halkevi'nin ilk beş yılına ait çalışmalar tespit edilemese de 1942 yılına kadar kütüphanecilik ve yayın şubesi çalışmalarına baktığımızda 4833 kitabı kapsayan kütüphane kurulmuş olup Ankara, İstanbul ve İzmir'de çıkarılan önemli gazete ve dergiler getirtilerek halka sunulmuştur. Bu süreçte kütüphaneden yararlanan vatandaşların sayısı ise 39.605 olmuştur. Hem İzmir hem de ilkçe halkevleri faaliyette bulunduğu yıllar boyunca 40 binin üzerinde bir okuyucuya ulaşarak ciddi okuma seferberliği oluşturmıştır. 1946 yılına gelindiğinde ise kitap sayısı 6198, okuyucu sayısı ise 7842 rakamlarına yükselmiştir. 1948-

1949 yıllarında ise okuyucu sayısı 18.530'a ulaşmıştır. Hem kitap sayılarında hem de okuyucu sayılarında halkevlerinden beklenen sonuca İzmir Halkevi ulaşmıştır. Bergama Halkevi ise 1939 yılında kütüphanesini 5.119 kitabı barındıracak şekilde büyütülmüştür ve bu yıl içerisinde 1161 kişinin kütüphaneden faydalandığı bildirilmiştir. Bunun haricinde Ulus, Tan, Cumhuriyet, Anadolu, Yeniasır, Karagöz, Bergama Gazeteleri ve çeşitli dergilere abonelik sağlanmış ve halkın bu eserlere ulaşabilmesi için halk okuma günleri ve geceleri düzenlenmiştir. Halk tarafından rağbet edilen bu tür etkinlikler yerel halkın fikir hayatını genişletmek ve diğer bölgelerde çıkarılan eserlerle farklı alanlardan, coğrafyalardan bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. Ödemiş Halkevi ise kitapları ciltleyip mevcut kitaplığını iki katına çıkararak halk eğitim konusunda faaliyetlerini gerçekleştirmiştir.

Halk eğitimi açısından önemli çalışmalar yapan bir diğer şube ise Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi olmuştur. Şube, açtıkları devamlı kursları, kahvelerde, köylerde, cezaevinde verdikleri derslerle aydınlatma görevinin temel taşını oluşturmuşlardır. İzmir Halkevi'nde Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi 6 Nisan 1932'de verdiği ilanla faaliyetlerine başlamıştır.

Şube yabancı dil eğitimine oldukça önem vermiştir. İlk olarak Fransızca kursunun açılmasıyla birlikte devamında Almanca ve İngilizce kurslarını da ayrı ayrı açarak yabancı dil öğreniminde etkili olmuştur. Halkın yoğun olarak gösterdiği ilgiden dolayı kurs sayısı dönem dönem yetersiz kalmıştır. Öğrencilerin, bankalarda, ticarethanelerde, şirketlerde ve diğer umumi yerlerde çalışan vatandaşların bu kurslardan faydalanması sağlanmıştır. 1946 yılına kadar elde edilen veriler incelendiğinde toplamda 1295 kişi açılan yabancı dil kurslarında eğitim görmüş ve dil öğrenimini gerçekleştirmiştir.

Yabancı dil kurslarının yanında Türkçe okuma yazma kursları da oldukça etkili sonuçlara ulaşmıştır. Şube ilkokul yaşını geçmiş ve okuma yazma bilmeyen vatandaşların okuma yazmayı öğrenmesini sağlamıştır. Diğer yandan cezaevlerinde açılan kurslar ve Musevi gençlerin okuma yazmasına yönelik açılan kurslar da ilgiyle karşılanmış ve bu doğrultuda olumlu sonuçlar alınmıştır. Böylece ülke bağları kuvvetlendirilmiş ve kişinin her alanda verimli olması sağlanmıştır. 1941 yılında İzmir Halkevi tarafından umumi hapisshanede açılan kurslara toplamda 90 mahkum düzenli olarak devam ederek kursu başarıyla tamamlamıştır. Yine 1946 yılında cezaevinde açılan kurslara 106 mahkum katılarak başarıyla tamamlamış ve mahkumların okuma yazma öğrenmesini sağlayarak toplumsal hayata kazandırmak hedeflenmiştir.

Dil öğretiminin dışında da şube farklı alanlarda kurslar açmıştır. Güzel sanatlar şubesiyle birlikte ortak yürütülen çalışmalar sonucunda müzik, milli danslar, resim, heykel, fotoğrafçılık, mimarlık, süsleme gibi alanlarda da kurslar açılmış ve bu kurslar çeşitlilik göstermiştir. Lise ve ortaokul düzeylerinde bütünlemeye kalmış öğrenciler için de pozitif bilimler ve bütünleme kursları açılmıştır. Fakat bu kurslara sadece öğrenciler değil kendini bu alanlarda yetersiz hisseden kişiler de katılabilmektedir. Sadece bütünlemeye kalan öğrenciler için 1938 yılında İzmir’de açılan riyaziye, Fransızca ve İngilizce kurslarına 6. Sınıf 80 kişi, 7. Sınıf 142 kişi, 8. Sınıf 154 kişi ve toplamda 377 öğrenci katılarak, öğrencilerin eksikleri tamamlanmış ve okulda başarılı olabilmeleri için şube üzerine düşen görevi yerine getirmiştir.

Şube, öğrencilerin okul derslerinden, yetişkinlerin biçki-dikiş, şoförcülük, dokumacılık, marangozluk gibi meslek dallarının öğretilmesine kadar her türlü alanda etkili olmuştur. Açıldığı günden kapanışa kadar diğer halkevleri gibi İzmir Halkevi’de halk eğitimi konusunda üstüne düşen görevi yerine getirmiştir. Tüm bu faaliyetlerini Atatürk İlke ve İnkılapları çerçevesinde gerçekleştirmiş ve İzmir halkının bilinçlenip sosyalleşmesinde etkili bir unsur olmuştur.

İzmir halkevlerinin kütüphanecilik ve yayın, halk dersaneleri ve kurslar şubelerinin halk eğitim açısından genel bir değerlendirmesi yapıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır; öncelikle milli değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında ve değerler eğitimi konusunda etkili olmuştur. Cumhuriyet ve demokrasi kavramlarının ve Atatürk inkılaplarının gerekçelerinin anlatılması ve benimsetilmesi açısından değerli çalışmalar yapılmıştır. Özellikle kurslar şubesiyle kadınların meslek öğrenmesi, sosyal ve kültürel açıdan gelişimlerinin desteklenmesi ve sosyal hayatta daha fazla yer almaları konusunda destekleyici ve eğitici çalışmalar yapılmıştır. Açılan Türkçe ve yabancı dil kurslarıyla birlikte okur yazar oranının artırılması ve yabancı dil eğitimi konusunda çaba gösterilmiştir. Halkevleri bünyesinde çıkarılan dergilerle birlikte harf inkılabından sonra Türk dilini sadeleşmesi ve yabancı kelimelerden arındırılarak Türkçenin doğru kullanımı üzerinde halkı bilinçlendirme çalışmaları yapılmıştır.

Tüm bu çalışmalar İzmir eğitim hayatına ciddi katkılarda bulunmuştur. İzmir’in değişimi ve gelişiminde böylesi derin izler bırakmalarının en önemli sebebi hızlı ve etkin bir şekilde açılmış olmaları ve çalışmalarını köylere kadar götürmek konusunda göstermiş oldukları gayrettir.

Görüldüğü üzere İzmir halkevleri, Atatürk'ün düşüncelerini toplum tarafından anlaşılabilmesi ve halk arasında yer edebilmesi açısından üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışmıştır. Bu değişimin bir aracı olarak, İzmir halkevleri Atatürk devrimlerinin sağlamlaşması adına İzmir'de yeni bir ortam oluşturmuştur. Edebiyat, sanat, kültür, spor, eğitim gibi çok geniş bir alanda İzmir'de yapılan etkinliklerle hayat bulmuş, halk böylelikle modern hayatın imkanlarına erişmiştir. İzmir halkevleri açıldıkları günden itibaren halkta gerçekleşmesi beklenen değişim ve gelişimin öncüsü olmuştur.

Alan yazın tarandığında; halkevlerinin şube faaliyetleri ve Türkiye'nin sosyo-kültürel yaşamına etkilerine ilişkin pek çok örneğe rastlanmıştır. Murtaza ve Necdet Aykaç (2021), yaptığı araştırmalarında Türkiye'nin modernleşmesinde ve hayat boyu öğrenme bağlamında halkevlerinin önemi incelenmesi hedeflenmiştir. Genel olarak halkevlerinin modern ulus oluşturma amacıyla halkın tiyatrolar, piyesler ve gösteriler aracılığıyla ortak bir ideoloji geliştirmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan Köycülük ve Sosyal Yardım şubeleri aracılığıyla da köylünün bilinçlenmesi ve ihtiyaç sahiplerine yardım götürülmesi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Kütüphane ve halk odaları ise halkın okumayı sevmesi ve kültürel açıdan kendilerini geliştirebilmeleri için işlev görmüşlerdir. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubeleri ile okuma yazma oranının yükseltilerek, diğer yandan da açılan kurslarla birlikte insanların günlük hayatlarına yönelik beceriler kazanmaları hedeflendiği sonucuna ulaşılmıştır. Murtaza ve Necdet Aykaç'ın (2021) elde ettiği sonuçlar ve bu araştırmada elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında, benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmada İzmir Halkevlerinin de Kütüphanecilik ve Yayın Şubeleri ile Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin yaptığı çalışmalarla halkın öncelikle okuma yazma oranının artırılması ve okumanın alışkanlığa dönüştürülmesi üzerine çalışmalar yapılmış, açılan kurslarla birlikte insanların meslek öğrenmeleri, yabancı dil öğrenmeleri ve yeni beceriler elde etmeleri açısından ortak sonuçlara ulaşılmıştır.

Toksoy (2007), eserinde genel olarak halkevlerinin şube çalışmalarına yer vermiştir. Kütüphanecilik ve yayın şubesi ile halk dershaneleri ve kurslar şubesinin genel çalışmalarına yer vermiş ve bu çalışmaları bazı halkevleriyle örneklendirmiştir. Konunun geniş kapsamlı olması nedeniyle bölgesel olarak halkevi faaliyetlerine ve çevresine olan katkılarına detaylı şekilde değinilememiştir. Halkevlerinin açılışından kapanışa kadar geçen sürece yer verilmesi ve kütüphanecilik ve yayın şubeleri ile halk dershaneleri ve kurslar şubelerinin çalışmalarına yer verilmesi araştırmamız ile benzerlik göstermektedir. Fakat bu

alışmalara genel olarak değinilmesi bölgesel olarak çalışma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu açıdan araştırmamızdan farklılık göstermektedir.

Akyol (2008), eserinde Türkiye’de açılan ilk halkevlerinden olan İzmir Halkevi’nin genel olarak kuruluş serüvenine, yönetim kurulu çalışmalarına ve şube çalışmalarına yer vermiştir. Şube çalışmalarının incelenmesi araştırmamıza yol göstermiştir fakat araştırmanın İzmir Halkevi ile sınırlı olması ve dokuz şubeyi içermesi açısından çalışmamızdan farklılık göstermektedir. İzmir Halkevi’nin kütüphanecilik ve yayın şubesi ile halk dersaneleri ve kurslar şubesine yer verilmesi sebebiyle bu şubelerin İzmir’e olan sosyal ve kültürel katkıları açısından ortak sonuçlara ulaşılmıştır.

Civci (2013), araştırmasında İzmir Halkevi’nin kuruluş sürecine, İzmir Halkevi’nin şube faaliyetlerine ve İzmir’de çıkarılan halkevi dergilerine yer vermiştir. Çalışmanın İzmir Halkevi ile sınırlı olması çalışmamızdan farklılık oluşturmuştur. Ancak İzmir’de çıkarılan halkevi dergilerine yer verilmesi açısından ortak sonuçlara ulaşılmıştır.

Gökçe (2019), yaptığı araştırmanın amacı halkevlerinin topluma etkilerinin neler olduğu, faaliyetlerini nasıl ve hangi yöntemlerle gerçekleştirdiklerini, halkın eğitilip bilinçlendirilmesi ve yönetime katılmaları adına yapılan çalışmaların incelenmesidir. Araştırmanın sonucunda 1932-1950 yılları arasında önemli kültürel, sosyal, eğitsel, sportif alanlarında faaliyetlerde bulunulduğuna ve bu zaman diliminde o bölgelerin önemli kültür merkezleri olduklarına ulaşılmıştır. Gerek açılan okuma-yazma kursları, dil kursları, el işi kursları ve milli bayramlarda yapılan tören ve faaliyetlerle toplumun eğitim ve kültürel faaliyetleri üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca halkevlerinin sadece gençleri değil yetişkinleri de bünyesine dahil edip onlara da hitap ettiği soncuna ulaşmışlardır. Gökçe’nin (2019) araştırmasında Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesinin çalışmalarının neler olduğu ve halk eğitimi konusunda ne gibi katkılarda bulunduğu açısından bu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Ancak bu araştırmanın örneklemini İzmir’de açılan halkevlerinin iki şubesi ile sınırlıdır. Gökçek’in (2019) yaptığı araştırmadan farklılık göstermektedir.

Güneş (2005), yaptığı araştırmanın amacı Ödemiş Halkevi’nin kuruluş ve faaliyetlerini incelemek ve modernleşme sürecinde Ödemiş’e olan katkılarını belirlemektir. Araştırmanın sonucunda tüm Türkiye’de olduğu gibi Ödemiş’te de tüm kültürel kuruluşların halkevi çevresinde toplanmasıyla Türk Devrimi ve Cumhuriyet ideolojisi geniş kesimlere ulaşma imkanı bulmuştur. Ödemiş Halkevi faaliyette bulunduğu dokuz şubeyle çağdaş

yaşam tarzının Ödemiş'teki öncüsü olduğuna ulaşılmıştır. Güneş'in (2005) çalışmasının sadece Ödemişle sınırlı olması ve halkevinin dokuz şubesinin çalışmalarına yer verilmesi, çalışmamızdan farklılık oluşturmuştur. Fakat Halk Dershaneleri ve Kurslar şubesi ile Kütüphanecilik ve Yayın şubesinin eğitim faaliyetlerine yer verilmesi, İzmir'in bir ilçesi olan Ödemiş'in de kitap okuma çalışmalarına katılımı ve kurslara katılımının yüksek olmasından dolayı çalışmamızla benzer bulgulara ulaşılmıştır.

Somuncu (2022), yapmış olduğu araştırmanın amacı Halkevlerinin, kuruluşundan kapandığı yıla kadar geçen süre içerisinde, yayın ve kütüphanecilik alanında ne gibi faaliyetlerin olduğunu, Türk yayın hayatına ve kütüphaneciliğine halkevi dergi ve kütüphanelerinin katkıları üzerine bir değerlendirme yapmaktır. Çalışmanın benzer sonuçlarına baktığımızda halkevlerinde çıkarılan dergilerin inkılapların benimsetilmesine, yayınlandığı bölgenin tarihinin, kültürünün, edebiyatının, tarım ve folklorunun gelişimine ve öğretimine katkıda bulunduklarına ulaşılmıştır. Aynı zamanda okuyucu kitlelerin oluşmasında, halkın okuma alışkanlığını kazanmasına katkıda bulunulmuştur. Çalışmanın farklılıklarına baktığımızda ise Somuncu (2022), genel olarak halkevlerinin yayın ve kütüphanecilik faaliyetlerine yer vermiştir. Konunun genel tutulması ve şube faaliyetlerinin halk eğitim açısından değerlendirmemiş olması çalışmamızın farklılığını göstermektedir.

Yapılan çalışmalarla ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, Cumhuriyet'in önemli kurumlarından olan halkevlerinin literatürde çalışmaları bulunmaktadır. Ancak yapılan bu çalışmaların çoğunlukla merkez halkevleriyle sınırlı kalması literatürde eksiklik oluşturmaktadır. Halkevleri, gerçekleştirdikleri eğitim faaliyetleriyle dönemin koşullarında özenli ve sürekli çalışmalar gerçekleştirmiştir ve her yaştan vatandaşın eğitim görmesi, kendilerini geliştirmesi adına işlevsel kurumlar olmuştur. Bu sebeple genel ya da bölgesel bazlı il ve ilçelerde açılan halkevlerinin eğitim faaliyetleri konusunda detaylı tarih çalışmalarına yer verilerek literatürdeki eksiklik tamamlanmalıdır.

Araştırma sonucundan hareketle aşağıdaki öneriler yapılabilir:

1. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubelerinin açmış olduğu Türkçe okuma yazma kurslarının bölgesel olarak okuma yazma oranına ne gibi katkıları olduğu incelenebilir.
2. Halkevlerinin, okul çağını geçmiş vatandaşlara halk eğitim açısından katkılarının neler olduğu değerlendirilebilir.

3. Meslek edindirme kurslarının kültür ve eēitim açısından katkıları deēerlendirilebilir.

4. Cezaevinde gerekleştirilen eēitim alışmalarının, mahkumlara kltrel açıdan katkılarının neler olduēu deēerlendirilebilir.

6. KAYNAKLAR

Zabıt, Talimatnameler ve Arşiv Belgeleri

B.C.A, 490.01 / 1055.1053.3.

B.C.A, 490.01 / 1060.1073.1.

B.C.A, 490.01 / 5.25.7.

B.C.A, 490.01 / 822.250.1.

B.C.A, 490.01 / 825. 263,1

B.C.A, 490.01 / 9.46.8.

B.C.A, 490.01.01 / 02.09.01.

B.C.A, 490.01/ 1065.1086.1.

B.C.A, 490.1. / 831.280.1

B.C.A, 490.1.0 / 2022-46-1

B.C.A, 490.1.0 / 836.303.2

B.C.A, 490.1.0 / 903.531.1

B.C.A, 490.1.0 /1243.140.1

B.C.A, 490.1.0.0 / 3.12.32

B.C.A, 490.1.0.0 / 3.14.6

B.C.A, 490.1.0.0 / 5.25.3

B.C.A, 490.1.0.0 / 6.28.24.

B.C.A, 490-1-0-0 / 987-824-1.

B.C.A., 490.01.1 / 1036.986.1.

B.C.A., 490.01.1 / 1038.993.1.

B.C.A., 490.01.1/1315.365.2.

C.H.P Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942.

CHF Halkevleri Talimatnamesi, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1932.

CHP Beşinci Büyük Kurultay Zabıtları, Ankara 1939.

Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940

Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi, 1940

Halkevlerimizin 1935 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası

Halkevlerinin 1934 Senesi Faaliyet Raporları Hulasası

İzmir Belediyesi, İzmir Şehri İmar Planı Raporu 1939, İzmir, 1939.

Maarif 1932-33 İstatigi, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934.

Gazete ve Dergiler

Anadolu

Cumhuriyet

Fikirler

Halkın Sesi

Milliyet

Dergi ve Kitaplar

Ahmet, F. (2006). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Akkuş, T., Kumaş, N. ve Sarıtunç, B. (2019). Erken Cumhuriyet Döneminde Yoksullarla Mücadele Kapsamında Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin Rolü. *International Journal Of Social Inquiry*, 13(1), 61-86.

Aktaş, E. ve Özdemir Y. (2011). Bütünden Parçaya Halkevleri Şubeleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 197-204.

Akyol, Y. (2008). *İzmir Halkevi (1932-1951)*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

Akyüz, Y.(2015). *Türk Eğitim Tarihi*. 27. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.

Anameriç, H., Rukancı, F. (2017). Belgelerle Türk Kütüphanecilik Tarihi (1938-1960): Retrospektif Bir Değerlendirme (I). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 49-70.

Arıkan, M ve Deniz, A. (2004).Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları ve Emlakinin Tasfiyesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 401-432.

Arıkan, Z. (1999). Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi. *Atatürk Yolu Dergisi*, 6 (23), s.261-281.

- Atatürk ve Halkevleri Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler*. Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1974.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 3*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları 1, 2006.
- Atsız, D. (2019). *Türkiye'nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Hakkari Halkevi* (1932-1951). Kriter Yayınevi.
- Aybars, E. (2000). *Atatürkçülük ve Modernleşme*, İzmir: Ercan Kitabevi.
- Aydın, N. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 2(2), s.60-71.
- Aykaç, M. ve Aykaç, N. (2021). Hayat Boyu Öğrenme Bağlamında Türkiye'nin Modernleşmesinde Halkevleri ve Halkodaları (1932-1951), *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(1).
- Bayındır, N. (2009). Atatürk ve Halkeğitimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 1-4.
- Bayraktar, N. (1999). *Halkevleri'nin Ülke Kültürüne, İnsanın Gelişimi ve Dönüşümü Açısından Katkıları ve Önerileri*. Ankara: Halkevleri Yayınları, Ankara.
- Bayraktutan, Y. (1996). *Türk Fikir Tarihinde Modernleşme, Milliyetçilik ve Türk Ocakları*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baysal, J. (1981). *Harf Devrimi'nden Önce ve Sonra Türk Yayın Hayatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Berber, F., Durgun, H. ve Aydoğan, A. (Editörler), (2018). *Geçmişten Günümüze Manisa Şehzade II. Mehmed ve Manisa Tarihi-Kültürü-Ekonomisi*, Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Basımevi,s.943.
- Canşen, E. (2015). Türkiye Cumhuriyetinin Spor Politikaları, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 33-48.
- Celep, C. (2003). *Halk Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çakmak, F. (2015). Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi Mallarına El Konulması, *Journal of History Studies International Journal of History*, 7(3).
- Çavdar, T. (2004). *Türkiye'de Demokrasi Tarihi*. Ankara:İmge Kitabevi Yayınları.
- Çeçen, A. (1977). *Türkiye'de Halk Eğitimi*. Eğitim ve Bilim, 2(10).
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve Politika. İkinci Baskı*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çeçen, A. (2018). *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*. 3. Baskı, İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Çilingir, A. (2017). İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi* , 5 (1) , s.148-160.

- Demir, G.T. (2018). *Halkevlerinin eğitim tarihimizdeki yeri ve Çankırı Halkevi*. Berikan Yayınevi.
- Durak, G. (2014). Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı ve Halkevleri, *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*, 2(8).
- Erdal, G. (2018). İzmit Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Müzik Kolu'nun Erken Cumhuriyet Dönemi Müzik Yaşamına Ulusal Bilinç Bağlamında Katkıları. *Fine Arts*, 13(4), 105-116.
- Erol, M. (2000). *Halkevi Kütüphaneleri*. Türk Kütüphaneciliği, 14(4), 472-479.
- Ertan, T. (2019) *Atatürk ilkelerine genel bakış: başlangıcından günümüze Türkiye Cumhuriyeti tarihi*. Siyasal Kitabevi.
- Gedikoğlu, Ş. (1978). *Kemalist Eğitim İlkeleri Uygulamalar*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Gökberk, M. (1983). *Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk*. İstanbul: Çağdaş Düşünce Işığında Atatürk, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı.
- Gökçe, S. (2019). Türk Modernleşmesinde Halkevlerinin Yeri, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(9).
- Gökman, M. (1939). *Pratik kütüphanecilik: halk okuma odaları, halkevi ve okul kütüphaneleri için hazırlanmıştır*. Burhaneddin Matbaası.
- Güneş, G. (1998), Türk Devrimi ve İzmir Türk Ocağı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3 (8), 215-235.
- Güneş, G. (2005). Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevî'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri . *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* , 21 (63) , 968-987
- Güneş, G., Güneş, M. (2007). Cumhuriyet Döneminde Manisa'nın Sosyo-Kültürel Yaşamında Halkevi'nin Yeri ve Önemi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(15),55-72.
- Güneş, M. (2012). Adnan Menderes ve Halkevleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12(15), 141-155.
- Güneş, M. (2017). Manisa Halkevi'nin Manisa'nın Eğitim Hayatına Olan Etkileri. Uluslararası Manisa Sempozyumu (Şehzade II. Mehmed ve Manisa Tarihi - Kültürü – Ekonomisi).
- Güven, F. C. (1974). *Atatürk ve Halkevleri Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Güz, N. (2018). *Türk Ocakları'nın Kapanması/Kapatılması*. Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi, 1077-1087.
- Hacaoğlu, Y. (2000). *Türk Ocakları Yüzyıllığı*. Ankara:Türk Yurdu Yayınları.

- Huyugüzel, Ö.F. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Halkevlerinin Rolü. *Atatürk Yolu Dergisi*, 6, 23.
- İğdemir, U. (1976). *Yılların İçinden*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, M.R. (1998). *Gazinin (Atatürk'ün) Halkçılık ülküsü, Halkevleri ve Sonrası*. Belleten, 52 (204), 869-912.
- Kara, A. (2020). , *Cumhuriyet Dönemi Kültürel ve Sosyal Gelişmemizin Mihenk Taşı Halkevleri (1932-1951)*. Ankara:Platanus Publishing.
- Karadağ, N. 1932-1951 Yılları Arasında Halkevleri Tiyatro Çalışmaları, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 8, (8), 136-177.
- Kısıklı, E. (2012). Atatürk Döneminde Cumhuriyet Kültürünü Yerleştirme Çabaları Çerçevesinde Halkevleri ve Millet Mektepleri. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 331-340.
- Kili, S. (1998). *Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı.
- Kodal, T. (2014).Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Ocakları. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (52), 295-314.
- Köymen, N. (1952). *Demokrasiyi Kurtaralım Demokrasiyi Kurtaracak Halk Eğitimidir*. İstanbul: Türkiye Basımevi.
- Lewis, B. (2004). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Okay, C. (2019). *Halkevleri Üzerine Kısa Notlar Dergiler-Belgeler*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Olgun, K. (2019). Halkevleri ve Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi, Uluslararası Eğitimde ve Sosyal Bilimlerde Yenilikler Sanal Sempozyumu, Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, 3-5 Nisan.
- Olgun, K. (2019). *Türkiye'de Halkevleri Gerçeği Teftiş Raporları Işığında Birinci Yılında Halkevleri*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Oral, M. (2002). Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri . *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* , 18 (53) , 499-527.
- Ortakçı, A. (2014). Halkevleri Müze ve Sergi (Tarih) Şubesi'nin Faaliyetlerinde Halk Kültürünü Koruma Düşüncesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 30(7), 181-189.
- Öymen, A. (2009). *Öfkeli Yıllar*. İstanbul:Doğan Kitap.
- Özacun, O. (1996). *Halkevlerinin Dramı*. Kebikeç, 2(3), 87-96.
- Özcan, M., Koçer, G. (2018). *Halkevi Eğitim Faaliyetlerinden Kurslar*, Konya Halkevi Örneği, *Electronic Turkish Studies*, 13(11), 1006-1034.

- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), s.235-262.
- Özdemir, Y. ve Aktaş, E. (2011). *Halkevleri (1932'den 1951'e)*. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 15(2), 235-262.
- Özer, U. (1995). *Cumhuriyet Kadınının Eğitimi*, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 1-12.
- Özsarı, M. (1999). Ege Bölgesi Ege Bölümü Halkevleri ve Yayın Çalışmaları. Atatürk Yolu Dergisi, 5(23), 401-415.
- Sağcan, E. (2001). *Ülkemizde Halk Eğitiminin Amacı, Önemi ve Gerekliği Sempozyumu*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (2018). *Türkiye Eğitim Tarihi 11-20. Yüzyıllar*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Salihoğlu, M. (1973), *Atatürk Devriminin Anlamı ve Ereği, Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler, Atatürk ve Devrim*, Ankara: Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yayınları.
- Sarımay, Y. (2008). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.
- Sertel, S. (2016). *Tek Parti Dönemi'nde Bingöl'de Kurulan CHP Teşkilatları, Halkevleri ve Halkodaları*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Şahin, F.K. (2015). *Atatürk'ün Kültür Kurumlarından Halkevleri ve Afyon Halkevi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Şakiroğlu, M.H. (1996). *Halkevi dergileri ve neşriyatı*. Kebikeç, 3, 131-142.
- Şimşek, S. (2002). *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Toksoy, N. (2007). *Halkevleri / Bir Kültürel Kalkınma Modeli Olarak*. Ankara: Orion Yayınevi.
- Turan, Ş. (1999). *Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)*. Bilgi Yayınevi.
- Turan, Ş. (2004). *Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik Mustafa Kemal Atatürk*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turan, Ş. (2004). *Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik Mustafa Kemal Atatürk*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tutsak, S. (2002). *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler 1850-1950*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Türkoğlu, A. ve Uça, S. (2011). Türkiye’de Halk Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 48-62.
- Uluskan, S. (2010). *Atatürk’ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*. Atatürk Kültür, Ankara:Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Uzun, M. ve Hacaloğlu, Y. (1994). *Türk Ocakları Belgeseli*. Ankara: Türk Yurdu Neşriyatı.
- Üstel, F. (2020). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaşar, H. (2010). *Yurtdışında Bir Kültür Kurumu: Londra Halkevi*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi ,12(45), 177-215.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, T. (2016). Halkevlerindeki Tarih Eğitimi Faaliyetlerine Bir Örnek: Tarihî Konferanslar (1932-1951), *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(9).
- Yılmaz, B. (2004). Türk Kütüphaneciliğinde Siyaset Ögesi. Kütüphaneciliğin Destanı Uluslar Arası Sempozyumu 21-24 Ekim 2004, Ankara (Bildiriler) içinde (317-329).
- Yurt Ansiklopedisi* (1983), Anadolu Yayıncılık, C.6.
- Yüksel, R. (2020). Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Halkevleri’nde Halk Müziği ve Batı Müziği Beraberliği, *Ahenk Müzikoloji Dergisi*.
- Zeyrek, Ş. (2006). *Türkiye’de Halkevleri ve Halkodaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tezler

- Aybal, O. (2019). Halkevlerinin Kütüphane ve Yayın Kolu Şubeleri Çalışmaları (1932-1951), Yüksek Lisans Tezi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Civci, S. (2013). Halkevleri ve İzmir Halkevi’nin Faaliyetleri (1932-1951), Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Karaer, İ. (1989). , *Türk Ocakları ve İnkılapları (1912-19321)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Özsarı, M. (2002). Ege Bölgesi Halkevi Dergilerindeki Edebi ve Kültürel Muhteva Üzerine Bir İnceleme, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi.
- Ulukaya, Ü. (2015). Halkevlerinin Halk Eğitimindeki Etkin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi.

7. EKLER

Ek 1. İzmir Halkevi'nden Bir Görüntü

Kaynak: Fikirler, 1 Mart-15 Nisan 1938, s.17.

Ek 2. İzmir Halkevi'nin Denizden Görünümü

Kaynak: Fikirler, 1 Mart 1946, s.2.

Ek 3. Cezaevinde Açılan Bir Kurs

Kaynak: Fikirler, 1 Mart-15 Nisan 1938, s.32.

Ek 4. Cezaevinde Okuma Yazma Öğrenen Mahkumlar

Kaynak: Anadolu, 2 Mayıs 1941, s.2.

Ek 5. Londra Halkevi'nin Açılış ve Genel Durumu Üzerine Rapor

Londra Halkevinin genel durumu :

Londra Halkevinin durumunu aşağıda sırasile özetleri çıkarılmış olan şu konulara göre inceledik :

- 1 - Açılış
- 2 - Bina
- 3 - Bütçe
- 4 - İdare Kurulu, başkan ve kadro
- 5 - Talimatname

1 - Açılış : Londra halkevi 22 Şubat 1942 de Büyük bir merasimle açılmıştır . Başta İngiliz Dışişleri bakanı Eden olmak üzere bir çok devlet adamları ve tanınmış türk dostları bu merasimde hazır bulunmuşlardır .

Çevresinde bırakacağı tesirlerin politik önemi büyük olan Londra Halkevinin açılmasına tekaddüm eden bir başlangıç ve bir d hazırlanış devri vardır .

Başlangıç :

1939 Aralık ayında wukua gelen Erzincan zelzelesi üzerine felâketzedelere yardım yapmak üzere teşekkül etmiş bulunan İngiliz Türk Kongresi mümessili Sir Wyndham Deeds 12/2/1940 tarihinde Genel Sekreterliğe bir mektup yazarak Londrada bir halkevi açılmasını teklif etmiştir . Bu hususta , Londra büyük elçimizin halkevi başkanı olmasını, idare kurulunun İngiliz ve Türklerden teşekkül etmesini, bu evin masraflarını karşılamak üzere British Council Partinin maddi yardımlarda bulunmalarını uygun bulduğunu teklif ve tavsiye etmiştir . Hatta bu zat e mektubunda : "... gerçi halke leri halk partisinin nezaret ve himayesinde çalışmakta ise de sosyal ve kültürel alandaki çalışmaları bakımından siyasetle alâkası

Kaynak: BCA, 490.01/ 1065.1086.1.

Ek 6: Yeni Açılacak Halkodalarına Gönderilen Malzemelerin Raporu .

Genel Sekreterliği
Sayı
5/2743
Bağlı : Halkodası Başkanlığına

Açmış olduğunuz Halkodanızın hayırlı ve verimli olmasını diler , sizleri sevgiyle selamlarız .

Odanızın gelişmesi ve yurt için faydalı olabilmesi sizin göstereceğiniz gayret ve çalışmalara bağlıdır . Biz de imkân ol-
verdiği ölçüde yardımcı olmaya çalışacağız . Şimdilik , Odanızın ilk
ihtiyaçlarını karşılamak üzere , bir torba içinde birer tane Millî
bayrakla , Parti bayrağı , Halkodaları talimatnamesi , demirbaş
çaya defteri , gelen ve giden evrak kayıt defteri , kitaplık defteri ,
hesap defteri , üye kayıt defteri , mühür , başlık ve (50) tane ki-
tap gönderiyoruz .

Ebedî şefimiz Atatürk'le Millî şefimiz İnönü'nün resimleri
ve çalışma raporlarının doldurulacağı kâğıtlar ayrıca yollanacaktır .

Boşalan torbayı hemen C.H.P. Genel Sekreterliği adresine
iade etmenizi rica ederim .

Halkodanızın , Talimatnamedeki esaslara göre Millet hizmetine
girmesi ve ilk günündeki hız ve heyecanla çalışmalarına devam etmesi
gerekir , bunu sağlamaya çalışmanız hepimiz için bir vatan borcudur .

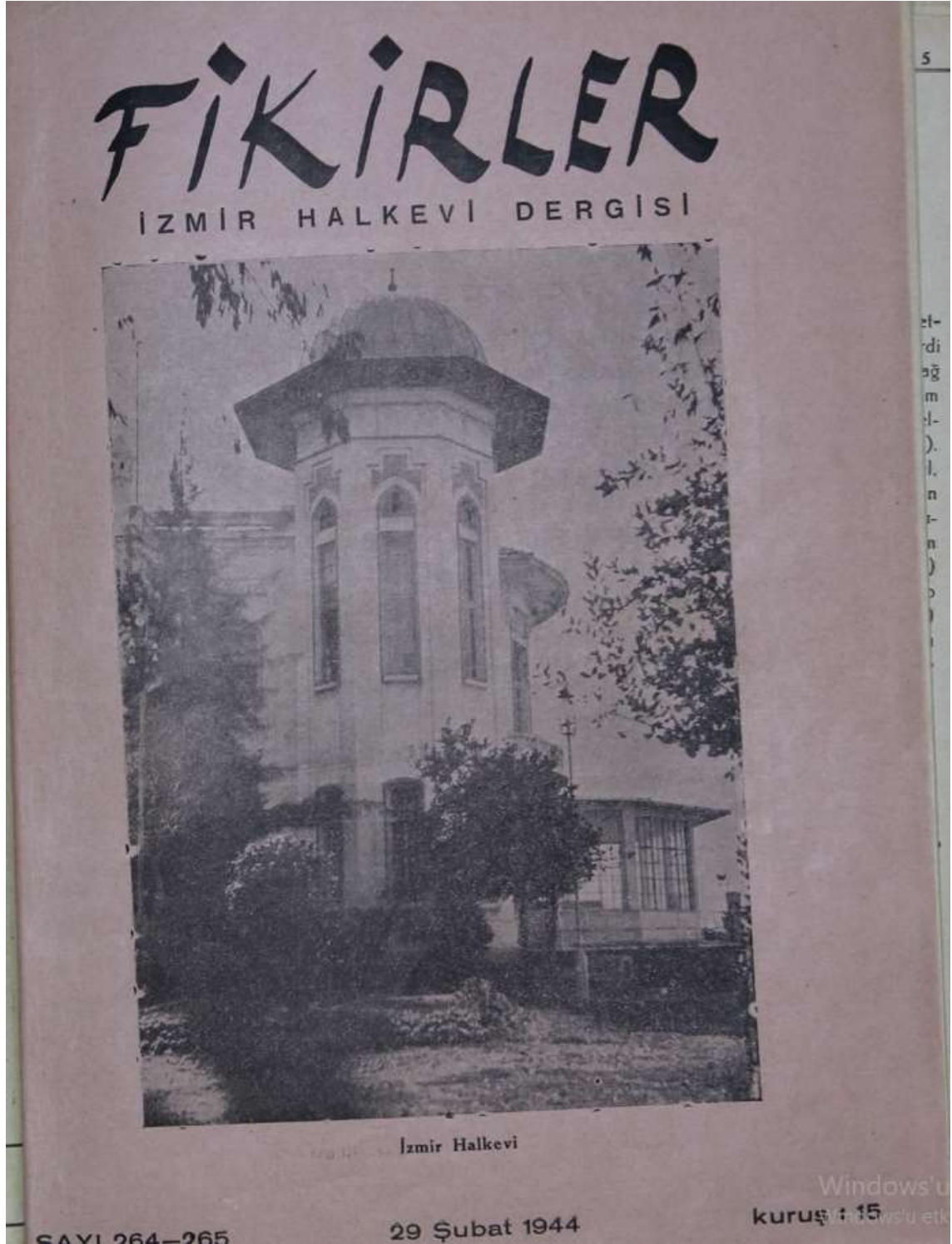
Başarılar diler , gözlerinizden öperim .

C.H.P.Genel Sekreteri
Kırklareli Milletvekili

11/ K...

Kaynak: BCA, 490.1.0.0 / 6.28.24.

Ek 7. Fikirler Dergisi Kapak Fotoğrafi

Kaynak: Fikirler, 29 Şubat, S.264-265

Ek 8. İzmir Halkevi Mandolin Kursu

Kaynak: Fikirler, 1 Mart-15 Nisan 1938, S.166-168, s.23.

Halkevi marşı^[1]

Ne mermerden, ne gümüşten, ne altındandır yapısı
Halkın evi, bir ev değil bir ülkedir şafak dolu :
Dokuz ülkeye açılır, Dokuz kanatlı kapısı:
Onyedi milyon elele : evimizin dokuz kolul

Onyedi milyon yolcuyuz, en başta Atatürkümüz!
Güneşlere kanat açtık, hep inanlı, hep umutlu,
Yer, gök bizi dinlemekte, sarsın dört ufku türkümüz :
Ne mutlu "Türküm!", diyene, "Türküm!", diyene ne mutlu!

Bir tek dilekte birleştik; bir Atalı bir evliyiz.
Bir gönülde aşka daldık, ırmaklar aktı denize;
Yurt uğruna ölmek için anı içmişiz, ödevliyiz
Ölsek te bize ne mutlu, kalsak ta ne mutlu bize !

Bayrağımız altı oklu, oklarımızın ucunda
Göz alıcı ışıklarla yazılı dileklerimiz.
Alev alev okunuyor başımızın sorgucunda :
Türküz iğilmez başımız!, bükülmez bileklerimiz !

Bilmez, lükenmez saygılar, sonsuz, sayısız alkışlar
Yurdun büyük Atasına, Ulusun en Ulusuna !
Onun uğurlu elile solmaz bahar oldu kışlar
Ne mutlu ulu Öndere, ne mutlu Türk ulusuna

İzmir : 24/2/938
ALİ RİZA ÖZKUT